

Evaluering av Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013

Utarbeidet for
Barne-, likestillings- og
inkluderingsdepartementet
Januar 2013

Evaluering av Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013

Utarbeidet for
**Barne-, likestillings- og
inkluderingsdepartementet**

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	1
Summary	7
1 Satsing på universell utforming	13
1.1 Politisk målsetning	13
1.2 Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013	13
1.3 Tidligere handlingsplan	14
2 Oppdragsbeskrivelse	15
2.1 Tiltak på tvers av sektorer	15
2.2 Tiltak som er evaluert	17
2.3 Medvirkning	19
2.4 Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven	19
2.5 Evalueringsmetode	19
3 Handlingsplanens formål	29
3.1 Handlingsplanen er godt forankret i overordnede dokumenter	29
3.2 Relativt klart formål med handlingsplanen	30
3.3 Handlingsplanen støtter opp under overordnet politisk målsetning	31
4 Valg, utforming og gjennomføring av tiltak	32
4.1 Valg av virkemidler	32
4.2 Uklar beskrivelse av tiltak i handlingsplanen	32
4.3 Universell utforming er godt forankret i styringsdokumenter	33
4.4 Tiltakene i handlingsplanen er utformet, men med ulike prosesser	33
4.5 Kunnskap om handlingsplanen	35
5 Lovendringer	36
5.1 Ny plan- og bygningslov med tilhørende nye forskrifter (B1)	36
5.2 Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven	46
5.3 Forbedringsmuligheter	49
6 Kompetanse	50
6.1 Overordnede evalueringsfunn av kompetansetiltak	50
6.2 Informasjonsprogrammet universell utforming i byggesektoren (B3)	55
6.3 Etatsvise handlingsplaner for universell utforming i Statens bygningstekniske etat og Husbanken (B4)	57
6.4 Styrke universell utforming i kommunal og regional planlegging (P1)	60
6.5 Nasjonal utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1)	61
6.6 Samarbeidsprogram med Kommunenes interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) om tiltak på kommunesektoren (K2)	68
6.7 Kompetanseprogram for politikere og ansatte i kommunene, (K5)	69
6.8 Universell utforming innen universitets- og høyskolesektoren (FOU3)	78
7 Standardisering	82
7.1 Standarder og veiledere for idrettsanlegg og anlegg for fysisk aktivitet (B5)	82
7.2 Utvikling av standarder for universell utforming (IS2)	84
7.3 Evalueringsfunn	86
7.4 Forbedringsmuligheter	90
8 Anbefaling	91
8.1 Videreføre satsingen i handlingsplanen	91

8.2	Sikre tydeligere målbeskrivelse av hvert tiltak	91
8.3	Sikre bred prosess ved tiltaksutforming	91
8.4	Sikre tydelig beskrivelse av kompetansetiltak	92
8.5	Sikre bredde i sammensetningen av kompetansetiltak	92
8.6	Tilgjengeliggjøre samling av best practice	93
8.7	Videreføre bruk av stimuleringsmidler	93
Referanseliste		95
Vedlegg: Resultater fra spørreundersøkelsen		100

Sammendrag

Konklusjon

Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013 er en videreføring av satsingen på universell utforming fra tidligere handlingsplan. Vår vurdering er at handlingsplanens brede satsing i mange sektorer har gitt resultater som svarer bra på Regjeringens politiske visjon om et universelt utformet samfunn innen 2025. Vi mener derfor ordningen med en handlingsplan bør videreføres.

Overordnet om satsingen

Politiske målsetninger som omhandler universell utforming er nedfelt i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne og i Soria Moria II-erklæringen. Uten politiske målsetninger av denne typen kan vi ikke se en naturlig utvikling som bidrar til at samfunnet blir universelt utformet av seg selv. Etter vår vurdering er det derfor behov for en handlingsplan for å følge opp og konkretisere de politiske målsetningene på feltet.

Handlingsplanen er godt kjent blant personer som har universell utforming som sitt hovedarbeidsområde. For personer med andre hovedarbeidsområder enn universell utforming, er inntrykket vårt er at handlingsplanen er mindre kjent. Vår oppfatning er at handlingsplanen er godt forankret i styringsdokumenter som departementenes budsjetter og etatenes tildelingsbrev.

Handlingsplanen skal støtte opp under implementeringen av ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov og ny plan- og bygningslov. Ny plan- og bygningslov er etter vår oppfatning det viktigste tiltaket innenfor handlingsplanen. Ny plan- og bygningslov skal bidra til å øke antall universelt utformede arbeids- og publikumsbygg, uteområder og tilgjengelige boliger.

Formålet med en evaluering i handlingsplanperioden er å vurdere hvilke tiltak som er igangsatt, effekter og nytteverdi av tiltakene så langt, og om det finnes forbedringspunkter. Vi har evaluert tiltak som samlet dekker de fire virkeområdene i handlingsplanen: lovendring, kompetanseheving, Nasjonalt utviklingsprosjekt for universell utforming og standardisering. I evalueringen vurderer vi også om, og eventuelt hvordan, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven har påvirket effekten av de utvalgte tiltakene i handlingsplanen.

Ny plan- og bygningslov har bidratt til å øke tilgjengeligheten

Ny plan- og bygningslov har bidratt til å øke tilgjengeligheten i bygg, boliger og uteområder. Våre funn viser at samtlige arbeids- og publikumsbygg i praksis blir universelt utformet. Det er imidlertid tilfeller av nye boliger som ikke er bygget etter kravene til tilgjengelighet i forskriftene som tilhører loven. Funn fra vår gjennomgang tyder på at slike avvik fra retningslinjene i loven i større grad forekommer i mindre private boligprosjekter, enn ved bygging av boenheter med mange leiligheter. Vi er imidlertid usikre på omfanget av slike avvik fra retningslinjene i loven.

Evalueringen viser at Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven i liten grad har bidratt til å øke byggeiere og entreprenørers incentiver til å følge ny- plan og bygningslov. Hensynet til eget omdømme og kommunalt tilsyn gir større incentiver enn Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Dette kan ha sammenheng med at Likestillings- og diskrimineringsnemnda kun i få klagesaker som gjelder universell utforming har gitt medhold. Deres begrunnelse er at universell utforming av bygg eller uteområder vil medføre en uforholdsmessig byrde.

Usikkerhet om kostnadseffekt av ny plan- og bygningslov

Overordnet vurderes kostnadene som følger av universell utforming i arbeids- og publikumsbygg og opparbeidede uteområder som akseptable når det tas hensyn til den økte kvaliteten og tilgjengeligheten som dette medfører. Når det gjelder små boliger kan bestemmelser om tilgjengelighet i ny plan- og bygningslov ha medført økte byggekostnader. Vi er imidlertid svært usikre på omfanget av slike kostnader. Kostnadsøkningen kan ha gitt utilsiktede fordelings- og tilpasningseffekter. Enkelte aktører mener denne effekten er stor, men de fleste mener at effekten er av mindre betydning.

De fleste tiltakene med aktivitet som forventet

De fleste tiltakene i handlingsplanen vi har evaluert har blitt utformet og iverksatt innen 2012. Dette gjelder ny plan- og bygningslov (B1), utviklingsprosjektet (K1), kompetanseprogrammet (K5), universell utforming innen universitets- og høyskolesektoren (FOU3), standarder og veiledere for idrettsanlegg (B5) og utvikling av standarder for universell utforming (IS2). Selv om disse tiltakene er iverksatt før evalueringstidspunktet, vil det ta tid før effektene fullt ut får virke. Følgelig er det for tidlig å fastslå effekten av tiltaket. Andre tiltak i handlingsplanen er per 2012 fremdeles ikke ferdig utformet, og derfor ikke

iverksatt. Vi har vurdert om tiltak er iverksatt på bakgrunn av aktiviteter som er igangsatt i perioden for gjeldende handlingsplan, dvs. etter 2009. Aktivitet i tiltaket som er videreført fra forrige planperiode er således ikke medregnet. Informasjonsprogrammet i byggsektoren (B3) inneholder for eksempel aktiviteter fra forrige handlingsplan som er videreført.

For alle tiltakene gir handlingsplanen i stor grad overordnede føringer og lite direkte styring, noe som medfører at tiltakseier har stor frihet til å utforme tiltakene. Tiltakene kan derfor være utformet på en annen måte enn opprinnelig signalisert. For virkeområdene lovendring (ny- plan og bygningslov) og standarder er tiltakene utformet som tiltenkt. Noen av kompetansetiltakene derimot har hatt en aktivitet som er lavere enn det som kan sies å være intensjonen.

Kompetansetiltakene er nødvendig for å sikre god anvendelse av ny plan- og bygningslov

Kompetanse er viktig for å få effekt av nytt lovverk, og nødvendig for fullt ut å kunne utforme omgivelsene i henhold til krav i lovverket. For å sikre riktig anvendelse av ny plan- og bygningslov er det behov både for detaljert kompetanse om fysiske løsninger og for kompetanse på overordnet nivå. Evalueringen viser en klar sammenheng mellom innføring av nytt lovverk og behov for kompetanseheving.

Kompetansetiltakene har i varierende grad nådd ut til målgruppen

Med utgangspunkt i at mange berørte aktører oppgir at lovendringen har medført et økt kompetansebehov blant personer som arbeider med universell utforming, skulle vi forvente at et slikt kompetansebehov har ført til høy deltakelse på kompetansetiltakene i handlingsplanen. I en slik sammenheng har deltakelsen på kompetansetiltakene etter vår vurdering vært moderat. Evalueringsfunn viser at en del av kompetansetiltakene bare i varierende grad har nådd målgruppen.

Det er vanskelig å vurdere effekten av de ulike kompetansetiltakene. Deltakere på kompetansetiltak oppgir selv at kompetansen har økt. Metodisk sett er det imidlertid utfordrende å måle om kompetansen har økt. For det første er det uklart hva som er et godt mål på kompetanse, noe som i seg selv gjør det metodisk utfordrende å definere en kontrafaktisk utvikling. For det andre kjenner vi ikke til et nullpunkt ved handlingsplanens start, noe som forsterker den samme metodiske utfordringen.

Når det gjelder de enkelte kompetansetiltakene finner vi følgende i evalueringen:

- Deltakelse på utviklingsprosjektet (K1) har vært høy. Per desember 2012 deltok 80 kommuner og 15 fylker. Resultatmålet for tiltaket er at 25 prosent av kommunene og alle fylkene skal delta innen 2015. Vår vurdering er at det er mulig å nå dette målet ved utgangen av 2015.
- Tall fra Direktoratet for byggkvalitet viser at kurs i kompetanseprogrammet (K5) er gjennomført i nesten halvparten av landets kommuner. Til sammenligning viser resultater fra vår spørreundersøkelse noe lavere aktivitet under kompetanseprogrammet. Kun 1 av 4 kommuner og 1 av 3 kommuner som deltok i utviklingsprosjektet har benyttet web-basert kursmateriell under kompetanseprogrammet. Det kan imidlertid tenkes at resultatene fra spørreundersøkelsen ville gitte en høyere andel dersom andre personer enn leder av råd for mennesker med nedsatt funksjonsevneråd i kommunene hadde svart for bruk av tiltaket. Selv om ikke bruken av kompetanseprogrammet omfatter mange kommuner, mener imidlertid de kommunene som bruker tiltaket at innholdet er kvalitativt godt.

Andre kompetansetiltak i handlingsplanen er enten ikke iverksatt, eller iverksatt som en del av annen aktivitet hos tiltakseier.

- Dette gjelder for eksempel informasjonsprogrammet i byggsektoren (B3). Enkelttiltak under informasjonsprogrammet som innen 2013 skal iverksettes er fremdeles under utforming, og ikke iverksatt per 2012.
- Når det gjelder kompetansetiltaket styrke universell utforming i kommunal og regional planlegging (P1) er dette et tiltak som i hovedsak har inngått i annen aktivitet hos tiltakseier. Universell utforming i kommunal og regional planlegging er derfor ikke iverksatt som eget prosjekt, men intensjonene er ivaretatt gjennom andre aktiviteter tiltakseier har igangsatt. Av denne grunn har det vært utfordrende å skille ut aktivitet som følger av tiltaket.

Vi må imidlertid legge vekt på at dette er en midtveisevaluering. På sikt er det derfor grunn til å tro at deltakelsen vil øke for tiltak som informasjonsprogrammet

i byggsektoren (B3), universell utforming i kommunal og regional planlegging (P1) og kompetanseprogrammet (K5).

Flere kompetansetiltak å velge mellom, og uklar oppfattelse i målgruppen om hva tiltak inneholder

Flere av handlingsplanens tiltak er rettet mot kommuner og fylker. I sum dekker tiltakene kommunenes og fylkenes samlede kompetansebehov. En tematisk overlapping mellom tiltakene skaper etter vår vurdering et praktisk problem for tiltakenes målgruppe. Ansatte i kommunene forteller selv at det kan være noe tilfeldig hvilket kompetansetiltak målgruppen deltar på. Dette skyldes delvis at ansatte i kommunene ikke har tid til å delta på flere tiltak. I tillegg har ikke målgruppen tilstrekkelig informasjon som gjør det mulig å skille mellom tiltakene. En overlapping mellom tiltakene har gjort det vanskelig for målgruppen å velge det tiltaket som best dekker behovet.

Brede prosesser for tiltaksutforming har vært et suksesskriterium

Det finnes eksempler på forskjellig prosesser for utforming av tiltakene. Vår oppfatning er at brede prosesser har gitt en bedre helhet ved tiltaksutforming. I en helhetlig utforming bør målgruppen inviteres til å komme med innspill til innhold. Utviklingsprosjektet (K1) er et godt eksempel på bred prosess som har gitt helhetlig utforming. Gjennomgående finner vi at tiltak som er igangsatt og utformet som tiltenkt er av faglig god kvalitet. Vi finner også at brede prosesser bidrar til å ivareta målgruppens behov og sikre at tiltaket markedsføres.

Varierende kjennskap til og bruk av standarder

Standarder angir hva som skal ligge til grunn for å oppfylle kravene til universell utforming og likestilt bruk. Vi finner at standarder er godt kjent blant prosjekterende miljøer, men i varierende grad er kjent blant plansjefer og byggesaksansvarlige i kommuner og fylker. Bruken av standarder er også som forventet vanligere blant prosjekterende enn ansatte i kommuner og fylker.

Anbefalinger

1. Videreføre satsingen i handlingsplanen
2. Sikre tydelig målbeskrivelse av hvert tiltak
3. Sikre bred prosess ved tiltaksutforming

4. Sikre tydelig beskrivelse av kompetansetiltak
5. Sikre bredde i sammensetningen av kompetansetiltak
6. Tilgjengeliggjøre samling av best practice
7. Videreføre bruk av stimuleringsmidler

Summary

Conclusions

In the action plan for universal design and increased accessibility 2009-2013, the Norwegian Government has maintained their commitment from earlier action plans. In our opinion, the wide commitment in many sectors has shown results according to the political vision for Norway to be universal designed by 2025. We recommend the commitment from this action plan to be continued.

About the action plan

Political objectives on universal design are embodied in the UN Convention on the rights for the disabled and in the Norwegian Government's Soria Moria II-Declaration.

Without political vision on this field, we cannot observe a natural process within the society contributing to universal design. For this reason, we consider an action plan to be necessary in achieving political goals.

The action plan is well known among persons having universal design as their main working task. Persons with working tasks less related to universal design, tends to be less familiar with the action plan. In our opinion, the content of the action plan is included in budgets of ministries and underlying agencies.

The action plan shall support the implementation of the new Anti-Discrimination and Accessibility Act and the new Planning and Building Act. The new Planning and Building Act is the action plan's most important measure. This act will contribute to increase the number of universal designed buildings for workplaces and public buildings, houses, facilities and outdoor areas.

The purpose of this evaluation, carried out in during the action plan being in effect, is to assess the initiated measures, their effects and benefits so far and possible areas of improvement. The evaluation is covering the action plan's scope: amendments, promote knowledge, National development project in county councils and local authorities and standards. The evaluation also assesses the impact from the new Anti-Discrimination and Accessibility Act on the measures of the action plan.

New Planning and Building Act has increased the degree of accessibility

The new Planning and Building Act has contributed to increase the degree of accessibility in public buildings, housing and facilities and outdoor areas. According to our study, all buildings for workplaces and public buildings are being universally designed. However, to a moderately degree we find that some apartments do not fulfil requirements for accessibility. Deviations from regulations occur only in small private projects and to a limited number of apartments. However, the uncertainty attached to this finding must be stressed.

Our study shows that the Anti-Discrimination and Accessibility Act only to a small extent has made an impact on the owners' and the entrepreneurs' incentives to apply the new Planning and Building Act. Their reputation and municipal supervision seems to give stronger incentives than Anti-Discrimination and Accessibility Act. One reason for this might be that the Norwegian Equality Tribunal has ruled in favour of few complaints concerning universal design. The main argument from The Norwegian Equality Tribunal has been the disproportionately financial burden that follows from universal design of buildings or facilities and outdoor areas.

Uncertainty of effect on cost of the new Building and Planning Act

The costs of universal design of buildings for workplaces, public buildings and facilities and outdoor areas are considered acceptable when the increased quality and accessibility is taken into account. For smaller apartments however, the regulations in the new Planning and Building Act on accessibility may have led to an increase in construction costs. The extent of the cost increase is highly uncertain. The increase in costs might have led to unintended effects of distribution and adjustments in the market. Some stakeholders claim this effect to be of somewhat significance, but the majority of the stakeholders claim this effect to be insignificant.

The majority of the measures are implemented

The majority of the measures in the action plan we have assessed has been designed and implemented in the period 2009 to 2012. These measures are: Measure B1 The New Planning and Building Act and new regulations issued pursuant to it, Measure K1 National development project in county councils and local authorities, Measure K5 Programme to improve the expertise of politicians and local authority, Measure FOU3 Universal design in the university, Measure B5

Standards and guides for sports and physical activity facilities, and Measure IS2 Development of universal design standards. The effects of the measures will apply in the long run, and it is too early to determine these effects today. Other measures in the action plan are not yet fully designed, and thus not implemented. The study of evaluation is limited to activities within these measures described by the current action plan. Some of the measures include activities from the former action plan. For instance, Measure B3 The Universal Design in the Building Sector Information Programme contains activities from the former action plan.

The action plan only gives overall guidelines on the measures. Few specific activities within the measure have been given, and consequently the responsible part of a measure has the liberty to design the activities. This implies that the measures might be designed in a different way than originally intended. The measures in the scope of amendments and standards are to a large extent designed as originally intended. When it comes to the scope of increase the awareness and knowledge of universal design, some of the measures have had a lower activity than intended.

Measures to increase awareness and knowledge of universal design are necessary for successful implementation of new Planning and Building Act

Adequate awareness and knowledge of universal design is important for new legislation to have effect, and necessary to ensure designing of buildings, facilities and outdoor areas according to the requirements in the legislation. To ensure correct application of the new Planning and Building Act, expertise in physical design is necessary. Our assessment reveals a clear connection between the introduction of new legislation and need for increased knowledge.

Variations in the use of measures to increase awareness and knowledge of universal design

Several stakeholders claim the amendment has increased the demand for awareness and knowledge of universal design. A priori it was expected that the need of more know-how on how to apply the amendment would imply high degree of participation the action plan's measures to increase awareness and knowledge of universal design. In our opinion this participation has been moderate. To what extent measures to increase awareness and knowledge of universal design have reached its target group is varying.

It is a demanding task to assess the effects of the various measures to increase awareness and knowledge of universal design. Participants on such measures reports that their knowledge has improved. However, it is demanding to measure improvements in knowledge methodically. First of all, it is difficult to find a suitable indicator on knowledge. This makes it methodically difficult to define a contra factual development. Second, the initial condition at the time when the action plan was implemented is unknown, and this reinforces this methodical difficulty.

Concerning the different measures to increase awareness and knowledge of universal design, these are the findings in the evaluation:

- Extensive participation on the measure K1 National development project in county councils and local authorities
- According to numbers from the National Office of Building Technology and Administration shows that courses in the Measure K5 Programme to improve the expertise of politicians and local authority employees have been held in half of the communities throughout the country.

Other measures to increase awareness and knowledge of universal design are either not implemented, or implemented as part of a different activity than intended.

- A relevant example here is Measure B3 The Universal Design in the Building Sector Information Programme. This measure is not yet implemented, but will be in 2013.
- Measure P1 Strengthen universal design in local authority and regional planning has been part of other activities arranged by those responsible for the measures. The measure is thus not implemented as an independent activity.

We stress that this evaluation has been conducted during the implementation period of the action plan. We have reasons to believe that the participation in Measure B3 The Universal Design in the Building Sector Information Programme, Measure P1 Strengthen universal design in local authority and regional planning and Measure K5 Programme to improve the expertise of politicians and local authority employees will increase with time.

Several measures to increase awareness and knowledge of universal design, but the perception of the content is ambiguous

Municipalities and counties is the target group for measures in the action plan. In total, we consider the measures to cover the target group's need for knowledge. However, there are several measures to increase awareness and knowledge of universal design. To some extent these measures are overlapping. Overlapping measures are in our opinion a problem for the target group of the measures. Employees in municipalities claim that their choice of participation on a measure to increase awareness and knowledge of universal design may be somewhat random. This is partly caused by the fact that the employees do not have time to participate on more than one measure. Overlapping measures make it difficult to choose most appropriate measure for their needs.

Successful results when design of measures have taken place in broad processes

In our opinion, broad processes for design of measures have led to a more complete design. In a complete design, the target group should be consulted. In general, we find that measures which are implemented and designed according in line with the action plan have a high quality. We also find that a broad process in designing measures seems to ensure that the target group's needs are being met, as well as contribute positively to the marketing of the measure.

The degree of knowledge and use of standards is varying

Standards for universal design define the criteria to meet the requirements for universal design. These standards are well known by private planners, but the knowledge is varying when it comes to employees responsible for planning and building in municipalities and counties. The use of standards is more common amongst private planners than amongst employees in municipalities and counties, as presupposed.

Recommendations

1. Continue the efforts of the action plan
2. Ensure a clear descriptions of the goals of each measure
3. Make sure to include relevant stakeholders in designing the measures
4. Make sure a clear description of measures to increase awareness and knowledge of universal design

5. Make sure that scope of the measures to increase awareness and knowledge of universal design is broad
6. Best practice from the action plan should be made available
7. Continue the use of stimulating measures

1 Satsing på universell utforming

1.1 Politisk målsetning

Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013 skal støtte opp under en politisk målsetning om universell utforming av at samfunnet skal bli universelt utformet.

Den politiske målsetningen har både et politisk mål og et tidsfastsatt mål. Det politiske målet er et universelt utformet samfunn som bidrar til å gi lik samfunnsdeltakelse for alle. I Regjeringens handlingsplan for universell utforming er lik samfunnsdeltakelse beskrevet slik (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a):

«Universell utforming av det fysiske miljø innebærer en likeverdig form for tilgjengelighet slik at hovedløsningen kan brukes av flest mulig»

Det tidsfastsatte målet er skrevet i regjeringen sin visjon om at Norge skal være universelt utformet i 2025, noe som fremgår av Soria Moria II-erklæringen (Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet: 2009):

«Regjeringen har en visjon om at Norge skal være universelt utformet i 2025.»

1.2 Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013

Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet (BLD) har ansvaret for koordineringen av Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013. Handlingsplanen består av tiltak på ansvarsområdene til 15 departementer.

Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013 skal støtte opp under implementering av nytt lovverk som omhandler universell utforming. Handlingsplanen skal også bidra til å oppfylle Norges plikter ved en ratifisering av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Norge undertegnet FN-konvensjonen i 2007.

Regjeringens visjon om at Norge skal være universelt utformet innen 2025 er nedfelt i handlingsplanen for 2009-2013. Handlingsplanen inneholder tiltak for å nå dette målet. Samtidig viser handlingsplanen til at ytterligere tiltak vil være

nødvendige for at Norge skal være universelt utformet i 2025, men at slike tiltak skal innføres skrittvis.

Handlingsplanen følger *sektoransvarsprinsippet*. For handlingsplanens sin del innebærer sektoransvarsprinsippet at departementene eller deres underliggende etater har ansvaret for å implementere tiltakene i handlingsplanen. Enkelte tiltak i handlingsplanen er imidlertid sektorovergripende.

1.3 Tidligere handlingsplan

I likhet med tidligere handlingsplan («Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne - Plan for universell utforming innen viktige samfunnsområder») fremhever Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013 de samme innsatsområdene (bygg og anlegg, planlegging og uteområder, transport og IKT).

Handlingsplanen for 2009-2013 viderefører flere tiltak som ble igangsatt og gjennomført i den foregående handlingsplanen. Den foregående handlingsplanen ble koordinert av Miljøverndepartementet (2004) og omfattet perioden 2005-2008. Noen av tiltakene i handlingsplanen for 2009-2013 har virket siden 2004. Handlingsplanen 2009-2013 er den andre handlingsplanen som tematisk omhandler universell utforming.

I perioden før 2004 har satsingen på universell utforming vært nedfelt i to satsings- og plandokumenter:

- 1998-2002: "Introduksjon til satsingsområde - Planlegging for alle" (Miljøverndepartementet: 1998). Dette dokumentet er også omtalt som «Samfunnsplanlegging og brukermedvirkning».
- 2002-2004: Handlingsprogram for universell utforming 2002-2004 (Miljøverndepartementet: 2002)

Handlingsplanen for 2005-2008 ble evaluert av Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR) i 2010. På et overordnet nivå konkluderer NIBR med at sektoransvarsprinsippet ser ut til å virke godt for å nå mål knyttet til universell utforming. Evalueringen fremhever imidlertid at sektorpolitikken knyttet til universell utforming av bygninger i mindre grad har oppnådd positive effekter.

2 Oppdragsbeskrivelse

Formålet med en evaluering av handlingsplanen for universell utforming og økt tilgjengelighet i planperioden er å vurdere hvilke aktiviteter som er igangsatt, effekter og nytteverdi av tiltakene så langt, og om det finnes forbedringspunkter. Dette vil danne et grunnlag for utarbeidelse av tiltak ved en eventuell ny handlingsplanperiode. Dette kapitlet inneholder en beskrivelse av evalueringens problemstilling og evalueringsmetode.

2.1 Tiltak på tvers av sektorer

Handlingsplanen har fire prioriterte innsatsområder, bygg og anlegg, planlegging og uteområder, transport og IKT. Hvert innsatsområde dekker én bestemt sektor, en innretning som følger av sektoransvarsprinsippet. Handlingsplanen inneholder tiltak innenfor hver av de fire innsatsområdene. I tillegg er det utarbeidet noen tiltak som er sektorovergripende. Dette er tiltak som gjelder kommunesatsing, kommunikasjonspolitikk, barn og unge, samt forskning og utvikling. Av innsatsområdene har vi evaluert tiltak innenfor bygg og anlegg, og planlegging og uteområder, i tillegg til sektorovergripende tiltak. Følgelig er ikke tiltak under innsatsområdene transport eller IKT evaluert.

Systematisering av handlingsplanens tiltak etter virkeområder er en alternativ tilnærming til å systematisere tiltak. Handlingsplanens fire virkeområder er: lovendring, kompetanseheving, Nasjonalt utviklingsprosjekt for universell utforming og standardisering. I motsetning til å systematisere etter innsatsområder - som er en sektorvis tilnærming - er virkeområder en systematisering etter tiltakenes virkemidler. Vi har evaluert tiltak som samlet dekker de fire virkeområdene. Tiltak fra hvert virkeområde er valgt med tanke på å vurdere effekter av tiltakene på tvers av sektorer. To sentrale virkeområder er nytt lovverk og kompetanseheving. En målsetting med lovverket er å bidra til nedbygging av samfunnsskapte barrierer for funksjonshemmede og å hindre at nye skapes. Nytt lovverk gir flere konkrete målsatte ytelseskrav knyttet til universell utforming i motsetning til tidligere. Nytt lovverk og standarder er nødvendig for å få ansvarlige politikere, planleggere og utbyggere til å iverksette universell utforming.

Figur 2-1 viser de fire virkeområdene i handlingsplanen og beskriver tilsiktede effekter av tiltak. Hvert av tiltakene i handlingsplanen støtter opp under de overordnede målene for handlingsplanen.

To sentrale virkeområder er nytt lovverk og kompetanseheving. En målsetting med lovverket er å bidra til nedbygging av samfunnsskapte barrierer for funksjonshemmede og å hindre at nye skapes. Nytt lovverk gir flere konkrete målsatte ytelseskrav knyttet til universell utforming i motsetning til tidligere. Nytt lovverk og standarder er nødvendig for å få ansvarlige politikere, planleggere og utbyggere til å iverksette universell utforming.

Figur 2-1 Handlingsplanens fire virkeområder med tilhørende problemstillinger for evalueringen

Kompetanse og bevisstgjøring er nødvendig for å oppnå helhetlige og gode løsninger da dette ikke kan leses direkte ut fra et lovverk. Eksempelvis er tiltaket Nasjonalt utviklingsprosjekt (K1) sentralt for å skape engasjement, økt kompetanse, initiering av tiltak og nettverk for utveksling av kunnskap og erfaringer. Utviklingsprosjektet tar sikte på å øke kompetansen i fylkene og kommunene. Gjennom utviklingsprosjektet mottar kommuner og fylker stimuleringsmidler. De brukes blant annet til lønnsmidler, opplæring for å øke kompetansen (hos politikere, kommunalt ansatte, byggebransjen, handelsstanden med mer), utveksling av erfaringer mellom kommuner og fylker og til dels gjennomføring av tiltak. Kompetanseheving er basert på det gjeldende lovverket.

Når det gjelder standardisering så er det også et virkeområde som berører flere sektorer. Utvikling av standarder gir standardiserte løsninger og medfører kompetanseheving både for de som er involvert i standardiseringsarbeidet og de som benytter standardene i etterkant. Veiledningen til forskriften henviser også til standarder.

2.2 Tiltak som er evaluert

Vi har i samråd med oppdragsgiver valgt tiltak etter følgende kriterier:

- Stor rekkevidde, ved at tiltakene berører flere sektorer
- Berører mange aktører
- Stor betydning for dem det berører

Disse kriteriene kommer i tillegg til at tiltakene skal representerer alle de fire virkeområdene. De utvalgte tiltakene er underlagt innsatsområdet bygg og anlegg; og planlegging og uteområder, i tillegg til flere sektorovergripende tiltak, se Tabell 2-1.

Sammensetningen av valgte tiltak innebærer at evalueringen berører ansvarsområdet til flere departement, Kommunal- og regionaldepartementet (KRD), Miljøverndepartementet (MD), Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet (BLD), Kunnskapsdepartementet (KD) og Kulturdepartementet (KUD).

Tabell 2-1 Tiltak som er evaluert

TILTAK	VIRKEOMRÅDE	INNSATSOMRÅDE
Ny plan- og bygningslov (B1)	Lovendring	Bygg og anlegg
Informasjonsprogrammet universell utforming i byggsektoren (B3)	Kompetanseheving	Bygg og anlegg
Etatsvise handlingsplaner for universell utforming i Statens bygningstekniske etat og Husbanken (B4)	Kompetanseheving	Bygg og anlegg
Styrke universell utforming i kommunal og regional planlegging (P1)	Kompetanseheving	Planlegging og uteområder
Samarbeidsprogram med kommunenes interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) om tiltak på kommunesektoren (K2)	Kompetanseheving	Kommunesatsing*
Kompetanseprogram for politikere og ansatte i kommunene (K5)	Kompetanseheving	Kommunesatsing*
Universell utforming innen universitets- og høyskolesektoren (FOU3)	Kompetanseheving	Forskning og utvikling
Nasjonal utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1)	Nasjonalt utviklingsprosjekt	Kommunesatsing*
Standarder og veiledere for idrettsanlegg og anlegg for fysisk aktivitet (B5)	Standardisering	Bygg og anlegg
Utvikling av standarder for universell utforming (IS2)	Standardisering	Indikatorer og standarder

*Sektorovergripende tiltak

2.3 Medvirkning

Handlingsplanen gir føringer for medvirkning ved gjennomføring av tiltakene. Ifølge handlingsplanen skal medvirkning gjennomføres i nær dialog med Statens råd for likestilling av funksjonshemmede, interesseorganisasjoner for personer med nedsatt funksjonsevne og faglige organisasjoner. Hvordan medvirkning i praksis skal foregå er ikke nærmere beskrevet i handlingsplanen. Unntaket er KS som skal bli trukket med i drøfting av saker som angår kommunesektoren.

2.4 Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven

Evalueringen skal vurdere om, og eventuelt hvordan, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven har påvirket effekten av de utvalgte tiltakene i handlingsplanen. Denne problemstillingen er aktuell fordi diskriminerings- og tilgjengelighetsloven gir privatpersoner adgang til å klage en virksomhet som ikke gir like muligheter til lik samfunnsdeltakelse inn for Likestillings- og diskrimineringsombudet.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven skal blant annet bidra til oppgradering av universell utforming av eksisterende bygg, anlegg og uteområder som er rettet mot allmennheten. Loven inneholder en aktivitets- og rapporteringsplikt, plikt til generell tilrettelegging, plikt til universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi og henviser til krav til universell utforming i eller i medhold av plan- og bygningsloven.

2.5 Evalueringsmetode

Evalueringen av handlingsplanen er primært en effektevaluering eller en evaluering av måloppnåelse. Dette innebærer at vi har identifisert og vurdert effektene av tiltakene som inngår i planen, og sett disse opp mot målene med planen, de overordnede virkeområdene og de konkrete tiltakene.

2.5.1 Evaluering i siste fase av handlingsplanen

Evalueringen har blitt gjennomført i handlingsplanens siste fase. Handlingsplanens periode er fra 2009 til 2013, mens evalueringen ble gjennomført i 2012.

De fleste tiltakene var ved utgangen av 2012 blitt utformet og iverksatt. Selv om tiltakene er iverksatt før evalueringstidspunktet, vil det ta tid før tiltaket oppstår fullt ut, og effektene observeres. Følgelig er det for tidlig å fastslå de endelige effektene av tiltakene. Vi har derfor vektlagt kvalitative funn i vår vurdering av

tidlige indikasjoner på effekter og måloppnåelse. Noen tiltak er per 2012 fremdeles ikke iverksatt. For disse tiltakene har vi vist til status for fremdrift.

2.5.2 Effekt av tiltaket

For hvert innsatsområde foreligger det en rekke mål. Tiltakene skal samlet sett bidra til måloppnåelse, både innenfor sitt innsatsområde, men også til oppfyllelse av overordnet visjon om at Norge skal være universelt utformet i 2025.

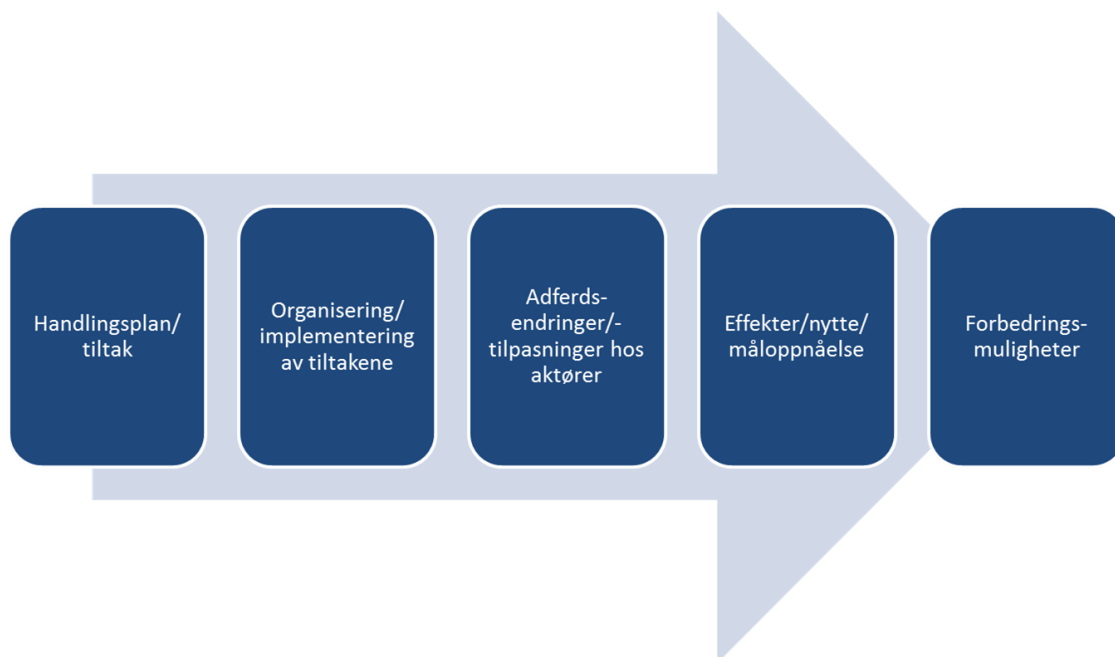
I evalueringen har vi vurdert om effektene av tiltaket støtter opp under målene i handlingsplanen. Sentrale spørsmål vi har forsøkt å besvare er:

- Er tiltaket utformet?
- Er berørte aktører kjent med tiltaket?
- Har berørte aktører tilpasset seg tiltaket på en måte som støtter opp under tiltakets mål?
- Berører effekten av en slik tilpassing mange personer?
- Er effekten for dem det berører stor/liten?

Målene i handlingsplanen er enten tidsfastsatte, kvantitative eller kvalitative.

De ulike tiltakene er forankret i handlingsplanens mål. Tiltakene organiseres deretter og utformes på ulike måter avhengig av tiltakets karakter. Tiltakene er rettet inn mot å endre adferd hos ulike aktører på ulike måter. Det gjøres ved bruk av virkemidler som reguleringer (lover), ved å forbedre mulighetene for å gjennomføre universell utforming (kompetanseheving) og ved finansieringsordninger (tilskudd m.m.). Atferdsendringene skal hver for seg og samlet gi bedre universell utforming (tiltakenes effekt/nytte/måloppnåelse) over tid. Lav eller manglende effekt, nytte, måloppnåelse eller samsvar mellom kostnadene ved tiltakene i forhold til effektene, kan gi grunnlag for å vurdere forbedringsmuligheter. På et overordnet nivå kan tiltakene resultatkjede illustreres som i Figur 2-2.

Figur 2-2 Tiltakenes resultatkjede

De konkrete evalueringsspørsmålene som skal besvares i evalueringen varierer noe mellom de fire virkeområdene som skal vurderes. Alle spørsmålene kan imidlertid relateres til de ulike delene av verdikjeden.

Evalueringsmetoden bygger på prinsipper fra Senter for statlig styring (SSØ) sin veileder i evaluering av statlige tilskudd (SSØ:2007). Denne veilederen viser til at effekten av et tiltak er endringen i tilstand som kan tilskrives tilskuddet. Der tilstand kan tolkes som atferdsendringer/tilpasninger hos aktører. Effekten er forskjellen mellom faktisk og kontrafaktisk utvikling på dagens tidspunkt.

Metodisk er det utfordrende å etablere en kontrafaktisk utvikling. Dels fordi vi ikke kjenner til utgangsnivået før tiltaket startet, og dels fordi vi i begrenset grad har objektive observasjoner som viser faktisk utvikling. I denne evalueringen sammenlignes derfor erfaringer fra kommuner/-fylker som har deltatt i utviklingsprosjektet med andre kommuner/fylker for å forsøke å identifisere effekter av tiltakene. Videre er det i casestudien tilsvarende utvalg av kommuner/fylker med og uten deltakelse i utviklingsprosjektet.

2.5.3 Nærmere om pilotfylker- og kommuner og ressurskommuner

Siden 2005 har utvalgte kommuner og fylker deltatt i et nasjonalt utviklingsprosjekt (K1) ledet av Miljøverndepartementet. Disse kommunene og fylkene har jobbet

systematisk med å gi innhold til begrepet universell utforming. De har utforsket universell utforming som strategi for å skape lokalsamfunn med god tilgjengelighet, likeverd, deltaking og valgfrihet for alle.

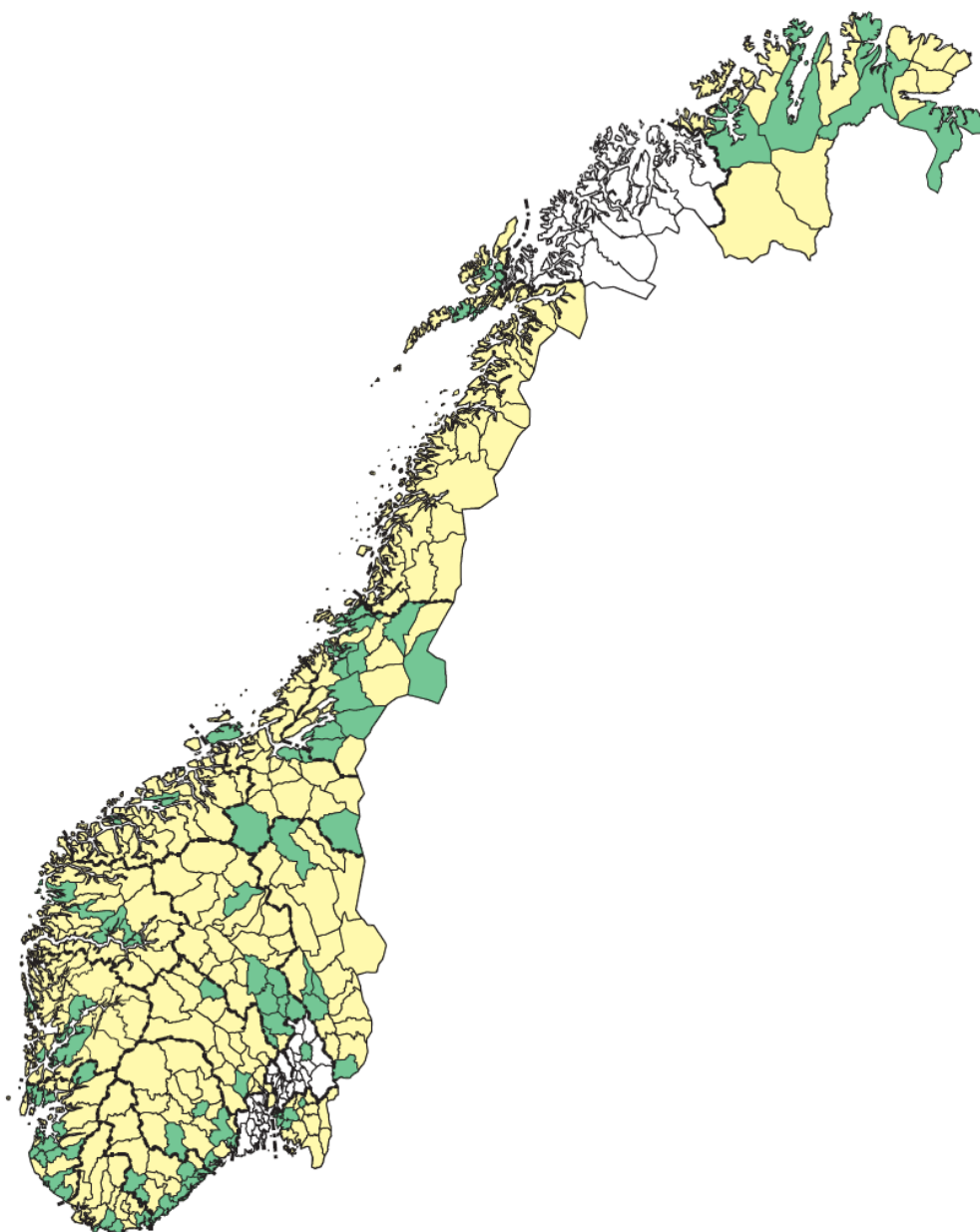
Nasjonalt utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1) er i Regjeringens handlingsplan et eget tiltak. Vi har ønsket å innhente data både fra kommuner og fylker som deltar på dette tiltaket, og fra de som ikke deltar. Dette fordi vi før evalueringen forventet at tiltaket nasjonalt utviklingsprosjekt har hatt effekt på andre tiltak vi også skulle evaluere.

Tabell 2-2 Kommuner og fylker som har deltatt i utviklingsprosjektet (K1) t.o.m desember 2012

Deltakende kommuner og fylker		
Moss	Vegårshei	Malvik
Råde	Iveland	Stjørdal
Rygge	Evje og Hornnes	Frosta
Våler (Østf.)	Kristiansand	Levanger
Askim	Mandal	Verdal
Ullensaker	Lindesnes	Lierne
Oslo	Eigersund	Steinkjer
Hamar	Stavanger	Namsos
Løten	Sandnes	Nærøy
Stange	Sokndal	Namsskogan
Eidskog	Time	Overhalla
Tynset	Klepp	Vågan
Gjøvik	Gjesdal	Sortland
Østre Toten	Randaberg	Alta
Vestre Toten	Sauda	Nordkapp
Gran	Tysvær	Tana
Søndre Land	Haugesund	Sør-Varanger
Nordre Land	Strand	Østfold fylke
Jevnaker	Stord	Hedmark fylke
Sel	Kvinnherad	Oppland fylke
Gol	Kvam	Buskerud fylke
Øvre Eiker	Fjell	Telemark fylke
Porsgrunn	Flora	Aust-Agder fylke
Skien	Førde	Vest-Agder fylke
Kragerø	Sogndal	Rogaland fylke
Nissedal	Molde	Hordaland fylke
Bø	Ålesund	Sogn og Fjordane fylke
Risør	Kristiansund	Møre og Romsdal fylke
Arendal	Trondheim	Sør-Trøndelag fylke
Tvedestrand	Hitra	Nord-Trøndelag fylke
Lillesand	Røros	Nordland fylke
Grimstad	Oppdal	Finnmark fylke

Kilde: Miljøverndepartementet

Figur 2-3 Kart over kommuner og fylker som har deltatt i utviklingsprosjektet (K1) t.o.m desember 2012 (gult=deltakende kommuner, grønt=deltakende fylker og hvitt=kommuner/fylker som ikke deltar)

Kilde: Miljøverndepartementet og TWM reklamebyrå

I det videre arbeidet har vi samlet ressurskommuner og nye pilotkommuner i en felles benevnelse som vi har kalt deltakende kommuner, og tilsvarende samlet pilotfylker og nye fylker i en felles benevnelse som vi har kalt deltakende fylker. Se Tabell 2-2 og Figur 2-3 grunnlag for en oversikt over deltakende kommuner og -fylker. For evalueringens formål vurderer vi sammenslåingen til en slik felles benevnelse som robust for eventuelle kvalitative forskjeller mellom undergrupper av kommuner og fylker. Én av undergruppene er ressurskommuner. Ressurskommuner

er kommuner med lengst deltakelse i utviklingsprosjektet (K1), og hadde før 2008 benevnningen pilotkommuner. Undergruppene nye kommuner og nye fylker er senere invitert til å delta i utviklingsprosjektet (K1) gjennom ressurskommunene og pilotfylkene. Når det gjelder tildeling av stimuleringsmidler mottar ressurskommuner og pilotfylker et høyere beløp, enn nye kommuner og nye fylker. Miljøverndepartementet ga i 2011 stimuleringsmidler på kr 225.000 til ressurskommuner. Nye pilotkommuner har fått et engangsbeløp på kr 40.000-100.000 (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet: 2011b).

Vi har i evalueringen omtalt både fylkeskommunen og fylkesmannen som *fylke*. Ved behov har vi imidlertid skilt mellom fylkeskommunen og fylkesmannen. I enkelte tilfeller har vi for eksempel behov for å presisere at vi har kontaktet fylkesmannen.

2.5.4 Datainnsamling

Vi har benyttet forskjellige metoder for informasjonsinnhenting og data i evalueringen. Tiltakene varierer i innhold og mål. En slik variasjon skaper et spenn i hva vi skal evaluere, og hvem som er aktuelle informasjonsgivere. Derfor har vi valgt å benytte et bredt metodespekter. Vi har innhentet data gjennom intervjuer, casestudie, spørreundersøkelse, samt en workshop ved avslutningen av prosjektet. I tillegg har vi benyttet eksisterende informasjon i en dokumentstudie; og tallmateriale fremskaffet fra tiltakseiere og offentlig tilgjengelig statistikk.

Vi har sortert berørte parter i informantgrupper. For å få et effektivt evalueringsopplegg har vi søkt å nå én informantgruppe med én metode for datainnhenting. Avhengig av hvilke informantgrupper vi ønsker å nå, har vi valgt den metoden som er mest egnet til å innhente informasjon. Informasjon fra enkelte informantgrupper er innhentet ved intervju. Dette gjelder ansvarlig enhet for tiltak, aktører i byggebransjen (bygggherrer, eiendomsforvaltere, entreprenører, arkitekter og prosjekterende) og arbeidslivsorganisasjoner. Informasjon fra andre informantgrupper er innhentet ved spørreundersøkelse og casestudie. Dette gjelder kontaktpunkter i kommuner og fylker. I Tabell 2-3 presenteres en systematisering av vår metodiske tilnærming for å innhente informasjon i oppdraget.

Tabell 2-3 Metodisk tilnærming for datainnhenting for hver informantgruppe

Informantgruppe		Casestudie	Intervjuer	Spørreundersøkelse
Ansvarlig enhet for tiltak			X	
Byggherrer, entreprenører og prosjekterende			X	
Organisasjoner	Bruker-organisasjoner		X	
	KS		X	
	Arbeidslivs-organisasjoner		X	
Kontaktpunkter i fylker og kommuner	Leder av råd UU-koordinator	X		X
	Byggesaksansvarlig ¹ Planansvarlig	X		X

Hver tiltaksgruppe er belyst med en sammensetning av metode for datainnhenting. Samtlige tiltaksgrupper er belyst gjennom intervjuene og casestudie. I spørreundersøkelsen derimot, har vi vektlagt problemstillinger innenfor tiltaksgruppene lovendringer, nasjonalt utviklingsprosjekt for universell utforming, standarder og utvalgte tiltak innenfor kompetanseheving. I spørreundersøkelsen vektla vi særlig kompetansetiltakene nasjonalt utviklingsprosjekt (K1) og kompetanseprogrammet (K5). Tallmateriale fremskaffet av tiltakseiere og offentlig tilgjengelig statistikk har vi brukt til å belyse effekter av enkelttiltak. Dokumentstudien hadde en overordnet tilnærming med hensyn til valg av tiltak, mens workshopen ga innspill knyttet til foreløpige evalueringsfunn.

2.5.5 Intervjuer

Intervjuer er en sentral del av vår metodiske tilnærming. Vi har spurt om kvalitative vurderinger av effekt og måloppnåelse, med særlig vektlegging av årsakssammenheng mellom tiltakene under de forskjellige virkeområdene.

¹ Kontaktpunkt er byggesaksansvarlig i kommunene, mens byggansvarlig er kontaktpunktet fylkeskommunen. I kapittel 2.5.6 har vi nærmere omtalt hvilket kontaktpunkt i fylket som er benyttet i spørreundersøkelsen. Det gjelder person i fylket ansvar innenfor bygge- og eiendom.

Vi har intervjuet et utvalg innenfor hver respondentgruppe som er angitt i Tabell 2-3. I alt har vi gjennomført over 20 intervjuer. Hoveddelen av intervjuene ble gjennomført i mars, april og mai 2012.

2.5.6 Spørreundersøkelse

Vi har gjennomført en spørreundersøkelse rettet mot kommuner og fylker. I spørreundersøkelsen har vi stilt spørsmål om plan- og bygningsloven, samt spørsmål om tilhørende tiltak innen virkeområdene kompetanse og nasjonalt utviklingsprosjekt for universell utforming og standarder. Spørreundersøkelsen avdekker om respondentene har kjennskap om tiltakene, samt kartlegger deres vurdering av hvordan tiltakene har virket.

Vi har stilt et samlet sett av spørsmål, fordelt på fire respondentgrupper. Respondentgruppene er inndelt etter respondentenes ansvarsområder:

- Leder for kommunalt råd for mennesker med nedsatt i funksjonsevne
- Koordinator for universell utforming i deltakende fylker og kommuner
- Plansjef
- Byggesaksansvarlig i kommunen / Bygge- og eiendomsansvarlig i fylket

Respondentene i kommuner og fylker ble valgt med utgangspunkt i hvem som er målgruppen for tiltaket, ut fra prinsippet om å unngå å belaste respondentene med unødvendige oppgaver og ut fra hensynet til å sikre resultater som er representative for hele landet. Hver respondentgruppe svarte på spørsmål om tiltak med relevans for sin målgruppe. For noen tiltak vil målgruppen dekke flere respondentgrupper. For å unngå å belaste kommuner og fylker unødvendig med oppgaver, rettet vil hvert spørsmål i undersøkelsen til én respondentgruppe. Vår metodiske tilnærming kan derfor ha påvirket resultatene, ettersom en annen respondentgruppe kunne tenkes å ha besvart det samme spørsmålet annerledes. For eksempel antar vi at koordinator gjennomgående har bedre kunnskap om informasjonsprogrammet (K5) enn leder av råd. I den forbindelse må vi legge til at leder av råd ikke normalt er ansatt i kommunen eller fylket og kan ha mangelfull kunnskap om de ulike tiltakene i handlingsplanen. Leder for råd vil også i noen tilfeller være nye i sitt verv. I seg selv kan derfor valg av respondentgruppe gjøre at resultater som viser kunnskap om tiltaket og tiltaksdeltakelse kunne vært høyere dersom en annen respondentgruppe hadde svart. Likevel har vi latt leder av råd

svare på spørsmål om informasjonsprogrammet (K5). Vi begrunner vårt valg delvis med at leder av råd er involvert i fagområde universell utforming og tilgjengelighet, men delvis også med at det er nødvendig å velge en metode sikrer resultater som gir resultater som er representative for hele landet. Alle kommuner og fylker har en leder av råd, mens kun deltakende kommuner- og fylker har en koordinator. I tillegg har vi i spørreundersøkelsen bedt plansjef og byggesaksansvarlig/byggeansvarlig i kommunene/fylkene om å vurdere andre sentrale aktørers informasjonstilgang om tiltaket, og adferdsendring som følge av tiltaket. En slik metodisk tilnærming kan ha påvirket resultatene, ettersom andre sentrale aktører kunne tenkes å ha besvart det samme spørsmålet annerledes. I vektleggingen av resultatene fra spørreundersøkelsen har vi vurdert betydning av vår metodiske tilnærming. I eget vedlegg foreligger en oversikt over hvilke respondentgrupper som har svart på de forskjellige spørsmålene.

I fylkene har både fylkesmannen og fylkeskommunen oppgaver med relevans for spørreundersøkelsens problemstilling. Vi har bedt fylkeskommunen om å sende spørreskjemaet til personen som best svarer på respondentgruppens ansvarsområde. Vi har ikke informasjon om hvilken person hos fylkeskommunen/fylkesmannen som har besvart spørsmålene i spørreskjemaet. Denne metodiske svakheten er relevant for den delen av spørreundersøkelsen som er rettet mot respondentgruppene med ansvarsområde planansvarlig og bygge- og eiendomsansvarlig. Av denne grunn har vi tolket tilhørende resultater for fylket med varsomhet.

Respondentene ble bedt om å besvare et elektronisk spørreskjema. Responsanalyse AS gjennomførte datainnsamlingen. Spørreskjemaet ble sendt ut til respondentene i starten av juni 2012. Noen uker senere sendte vi ut en påminnelse. Resultatene fra spørreundersøkelsen ligger vedlagt denne rapporten.

Utvalget ble stratifisert på deltakelse i nasjonalt utviklingsprosjekt (deltakende kommune/-fylker). Vi kontaktet respondenter i samtlige deltakende fylker og kommuner. For kommuner som ikke deltok i nasjonalt utviklingsprosjekt trakk vi et tilfeldig utvalg (190 Kommuner). Utvalget ble trukket på en måte som sikret statistiske krav til representativitet. I utvalgstrekingen tok vi høyde for en svarprosent på 40 prosent. Svarprosenten for deltakende kommuner var på 45 prosent og for ikke-deltakende kommuner var svarprosenten over 60 prosent. For fylker var svarprosenten 50 prosent. Besvarelsene til fylker er slått sammen.

Ettersom antall fylker er begrenset, og antall fylker som ikke deltar på utviklingsprosjektet (K1) er lavt (3 fylker), har vi ikke fått utsagnskraftige svar for delutvalg blant fylker.

2.5.7 Casestudier

For å forstå sammenhengen mellom tiltaksbruken i kommunene har vi gjennomført tre casestudier. Vi valgte ut tre kommuner i vår casestudie:

- Ullensaker (ressurskommune)
- Porsgrunn (ressurskommune)
- Drammen (kommune utenfor nasjonalt utviklingsprosjekt (K1))

Når vi skal vurdere årsaker til effekt av tiltak innenfor handlingsplanen har vi vurdert det som mest interessant å velge kommuner som er ganske like. Vi har valgt kommuner med omtrent samme innbyggertall og en viss størrelse. Dette for å sammenligne kommuner med lik størrelse på administrasjon. Vi forventer at større kommuner har mer erfaring med handlingsplanens tiltak, noe som vi mener er nødvendig for å innhente data som kan øke forståelsen av tiltakseffekter. Videre har vi valgt kommuner som er ulike i med hensyn til deltakelse på nasjonalt utviklingsprosjekt (K1)

I casestudiene gjennomførte vi separate intervjuer med relevante informanter i kommunen. Innenfor hver kommune har vi intervjuet representanter med følgende arbeidsoppgaver:

- Koordinator for universell utforming i ressurskommunene
- Leder for råd for mennesker med nedsatt i funksjonsevne og politikere
- Planansvarlig
- Byggesaksansvarlig

Casestudiene ble gjennomført i oktober og november 2012.

3 Handlingsplanens formål

Det overordnede målet for planen er å støtte opp under implementeringen av ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov, ny plan- og bygningslov og annen ny lovgivning som omhandler universell utforming. Handlingsplanen skal også bidra til å oppfylle Norges forpliktelser ved en ratifisering av FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne.

3.1 Handlingsplanen er godt forankret i overordnede dokumenter

Av handlingsplanen fremgår det at målet om økt tilgjengelighet i samfunnet har høy prioritert. Dette underbygges også i en rekke overordnede dokumenter.

FN-konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne ble vedtatt av FNs generalforsamling 13. desember 2006 og slår fast at statene har en forpliktelse til å iverksette tiltak for å bygge ned barrierer som hindrer funksjonshemmede tilbud og tjenester som er åpne for allmenheten. Norge undertegnet konvensjonen i 2007, og det legges opp til at selve ratifiseringen skal skje når ny vergemålslov trer i kraft. Dette forventes å skje 1. juli 2013 (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet: 2012). Ratifisering betyr at man påtar seg en folkerettslig forpliktelse til å etterleve konvensjonens bestemmelser. Undertegning innebærer en forpliktelse til ikke å handle i strid med konvensjonens formål og betyr at man tar sikte på å ratifisere på et senere tidspunkt.

I Soria Moria II-erklæringen slås det fast at Regjeringen vil:

«følge opp regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013»

Handlingsplanen er videre underbygget og utviklet over tid gjennom utredninger og stortingsmeldinger om tilgjengelighet og universell utforming. Det såkalte Manneråkutvalget (NOU 2001:22) *Fra bruker til borger*, utredet om funksjonshemmedes rettigheter er tilstrekkelig ivaretatt og foreslo strategier og virkemidler for å fremme funksjonshemmedes deltakelse og likestilling i det norske samfunn. Utredningen la grunnlaget for videre arbeid med universell utforming og nedbygging av barrierer for personer med nedsatt funksjonsevne.

I Sem-erklæringen, som var det politiske grunnlaget for samarbeidsregjeringen mellom Høyre, KrF og Venstre i 2001, ble det varslet at regjeringen vil legge fram en stortingsmelding på grunnlag av NOU 2001:22, og i St.meld. nr. 40 (2002-2003)

Nedbygging av funksjonshemmende barrierer varsles et sett av virkemidler for å nå målene i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne.

Det har altså i mange år vært arbeidet for likestilling og like rettigheter for alle i Norge. Manneråkutvalget (NOU 2001:22) og Syseutvalget (NOU 2005:8) førte til at vi i 2009 fikk diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Ved å innføre begrepet universell utforming fremfor tilgjengelighet, medførte loven et sterkere likestillingskrav og valg av løsninger som skal være bra for alle. Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven inneholder en plikt til generell tilrettelegging (universell utforming) for offentlige og private virksomheter rettet mot allmennheten. Ved innføring av ny plan- og bygningslov og teknisk forskrift i 2009/2010 har vi fått et lovverk som har klare føringer når det gjelder universell utforming av bygg og uteområder. Forskrift med veiledningstekst spesifiserer flere konkrete ytelseskrav.

Målsetningen om at Norge skal være universelt utformet i 2025 er en ambisiøs politisk målsetning som innebærer at alle bygg, menneskeskapte uteområder, knutepunkter, kollektivtransporter og plattformer for informasjonsdeling må tilpasses. I et slikt perspektiv kan det være utfordrende å se rekkevidden av de barrierer som må fjernes for å nå dette målet.

3.2 Relativt klart formål med handlingsplanen

Slik samfunnet er bygget opp og fungerer i dag, synes det som om det mangler en utvikling som bidrar til at samfunnet blir universelt utformet av seg selv. Dette henger sammen med at det er flere drivkrefter som hindrer en slik utvikling.

For det første er det kostnader forbundet med universell utforming og tilgjengelighet som gjør at rasjonelle aktører ikke velger universell utforming. I tillegg er det kun et mindretall i befolkningen som har et opplevd behov for universell utforming og som er villige til å betale den ekstra kostnaden. Et annet moment i en slik vurdering er at det i Norge er en tradisjon for å følge lovverk og retningslinjer som til en hver tid eksisterer. En slik tradisjon er i utgangspunktet positivt, men kan også innebære at færre velger å se løsninger som ligger på et høyere nivå enn gjeldende krav. En konsekvens er at løsninger som er innovative og fremtidsrettede ikke utvikles av seg selv. Et siste viktig poeng er at allmennheten generelt ikke er klar over alle gevinstene som følger av et samfunn som er universelt utformet.

De nevnte drivkreftene medfører at det er et behov for en handlingsplan for universell utforming i Norge. Formålet med handlingsplanen synes å dekke dette behovet. Dette underbygges videre ved at det overordnede målet med handlingsplanen er å støtte opp under implementering av et sterkt virkemiddel, ny plan- og bygningslov. Vi mener videre at handlingsplanen kunne hatt en tydeligere beskrivelse av hvilke drivkrefter som er med på å definere behovet for handlingsplanen. Handlingsplanen kunne også fått frem gevinstene ved et mer universelt utformet samfunn.

3.3 Handlingsplanen støtter opp under overordnet politisk målsetning

Med utgangspunkt i den politiske målsetningen om at Norge skal være universelt utformet i 2025, mener vi tiltakene i handlingsplanen støtter opp under en slik overordnet målsetning. Dette fordi tiltakene er tematisk dekkende, kanskje med unntak av eksisterende bygg. I tillegg berører tiltakene helt avgjørende forbedringsområder i samfunnet.

Det er imidlertid usikkerhet knyttet til om en fullstendig måloppnåelse av alle tiltakene i handlingsplanene vil være tilstrekkelige for å nå den politiske målsetningen om at Norge skal være universelt utformet i 2025. Dette skyldes at målene til de enkelte tiltakene ofte er uklare. For eksempel viser vi til kompetansetiltaket Samarbeidsprogram med KS (K2), som har et tiltaks mål om å øke kompetanse og samordne satsninger. Innholdet i dette tiltaks målet er uklart, og vi stiller derfor spørsmål om i dette tiltaket fører til at behovet for mer tilgjengelig fysisk miljø blir dekket.

4 Valg, utforming og gjennomføring av tiltak

I dette kapittelet presenteres evalueringens overordnede funn knyttet til valg, utforming og gjennomføring av tiltakene i handlingsplanen.

4.1 Valg av virkemidler

For å nå et mål er det vanlig å ta i bruk ulike virkemidler. I utgangspunktet er det et relativt bredt spekter av ulike virkemidler som kan anvendes for å utforme et tiltak eller nå et bestemt politisk mål. Generelt vurderes reguleringer, pålegg fra departement eller finansieringsordninger å være relativt strenge virkemidler. Andre virkemidler som informasjonskampanjer, koordineringsaktiviteter, overordnede styringssignaler eller kompetansebyggingsaktiviteter vurderes som mildere.

Når det gjelder hvilke virkemidler som er tatt i bruk i Regjeringens handlingsplan for universell utforming, finner vi at det er noen virkemidler som bare delvis er benyttet, eller som i liten grad er benyttet. Hvilke virkemidler som er valgt i handlingsplanen for å sørge for å nå målet om universell utforming innen 2025 i Norge, er ikke nærmere diskutert eller omtalt i handlingsplanen. Til sammenligning er det anvendt strengere virkemidler for andre politiske målsetninger for eksempel knyttet til målet om full barnehagedekning i landet (Kunnskapsdepartementet: 2007). For å nå dette målet ble strenge virkemidler som pålegg og finansiering lagt til grunn. I intervjuene ble det etterlyst at andre type virkemidler som i større pålegger kommuner og fylker å øke tilgjengeligheten i eksisterende bygg og uteområder er mulig å innføre. Dette synspunktet blir trukket frem av kommunene selv. Kommunene påpekte imidlertid behovet for at finansiering må følge med strengere virkemidler.

4.2 Uklar beskrivelse av tiltak i handlingsplanen

Handlingsplanen inneholder generelt lite detaljerte beskrivelser av tiltak og få tydelige mål koblet til effekt. Ett eksempel er Samarbeidsprogram med Kommunenes interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) om tiltak på kommunesektoren (K2) som er beskrevet på følgende måte: *Samarbeidet inkluderer blant annet kompetanseutvikling, informasjonsspredning og samordning av programmer og satsninger hvor universell utforming er relevant.* En slik beskrivelse åpner opp et stort rom for egne vurderinger av tiltakene og kan gjøre det vanskelig å vurdere om faktisk utforming av tiltaket følger intensjonen. Det kan

imidlertid også være fordeler med en åpen og lite detaljert beskrivelse av tiltakene da det kan hindre innlåsing i en type utforming som kan vise seg å være lite hensiktsmessig.

Også når det gjelder hvordan en skal vurdere hva som er målsetningen med tiltakene, fremstår dette som noe uklart. De aller fleste tiltakene har ingen beskrivelse av hva nettopp dette tiltaket skal oppnå eller komme frem til. Ett unntak er tiltaket Nasjonalt utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1) som har en målsetning om at alle fylker og 25 prosent av kommunene bør aktivt med innen 2015. En slik utforming gjør det klart hvem og hvor mange som skal omfattes, når dette bør være iverksatt og hvilke mål det skal rapporteres i forhold til. Tydelige mål er viktig både for å forstå hensikten med tiltaket, for lettere å iverksette handlinger på bakgrunn av tiltaket, og i siste instans å måle resultater av tiltaket. I handlingsplanen er det flere tidsfaste mål og resultatmål, men de er ikke direkte knyttet til tiltakene vi evaluerer. For en del tiltak har tiltaksansvarlig selv definert slike mål. Vi har imidlertid kun vurdert måloppnåelsen av tiltakene ut fra innholdet i handlingsplanen.

4.3 Universell utforming er godt forankret i styringsdokumenter

Styringsdokumenter har en sentral rolle i utøvelsen av styring i staten. Dokumentene er nødvendig for forankring, tildeling og beslutning, oppfølging og kontroll, formidling og synliggjøring av krav og resultater. Statsbudsjettet (Prop. 1 S) omtaler mål og resultatforventninger for året, samt resultatrapportering fra forrige periode, og er det grunnleggende styringsdokument i staten. Tildelingsbrev og instruks er sentrale styringsdokumenter for departementene og virksomhetene.

Handlingsplanen er forankret i departementenes budsjetter (Finansdepartementet: 2012) og tildelingsbrev til underliggende enheter. Vi finner at tildelingsbrev til DIBK (Kommunal- og regionaldepartementet: 2012) og Husbanken (Kommunal- og regionaldepartementet: 2012) både gir rapporteringskrav og mål knyttet til tiltak i handlingsplanen. Tiltakene er imidlertid ikke med i tildelingsbrevet til NTNU (Kunnskapsdepartementet: 2011).

4.4 Tiltakene i handlingsplanen er utformet, men med ulike prosesser

De fleste tiltakene er implementert og igangsatt, men ettersom handlingsplanen i stor grad gir overordnede føringer og lite direkte styring har tiltakseier stor frihet til å utforme tiltakene. Enkelte tiltak er derfor utformet på en annen måte enn

først signalisert. For virkeområdene lovendring (ny- plan og bygningslov) og standarder er tiltakene utformet som tiltenkt. Noen av kompetansetiltaket har derimot hatt en aktivitet som er lavere enn det som kan sies å være intensjonen.

Vi vurderer at brede prosesser har bidratt til å ivareta målgruppens behov, sikre god faglig kvalitet, og sikre at tiltaket markedsføres. Vår oppfatning er at brede prosesser har gitt en bedre helhet ved tiltaksutforming. I en helhetlig utforming bør målgruppen inviteres til å komme med innspill til innhold. Ettersom tiltakseier har stor frihet til å utforme tiltakene, har prosessen for utforming av tiltakene vært ulik mellom tiltakene. Det finnes eksempler på forskjellig prosess ved utforming av tiltakene. Selv om en bred prosess har sine fordeler, er vi samtidig klar over at bredere prosesser er mer tidkrevende. Gjennomgående finner vi at tiltak som er igangsatt og utformet som tiltenkt er av faglig god kvalitet.

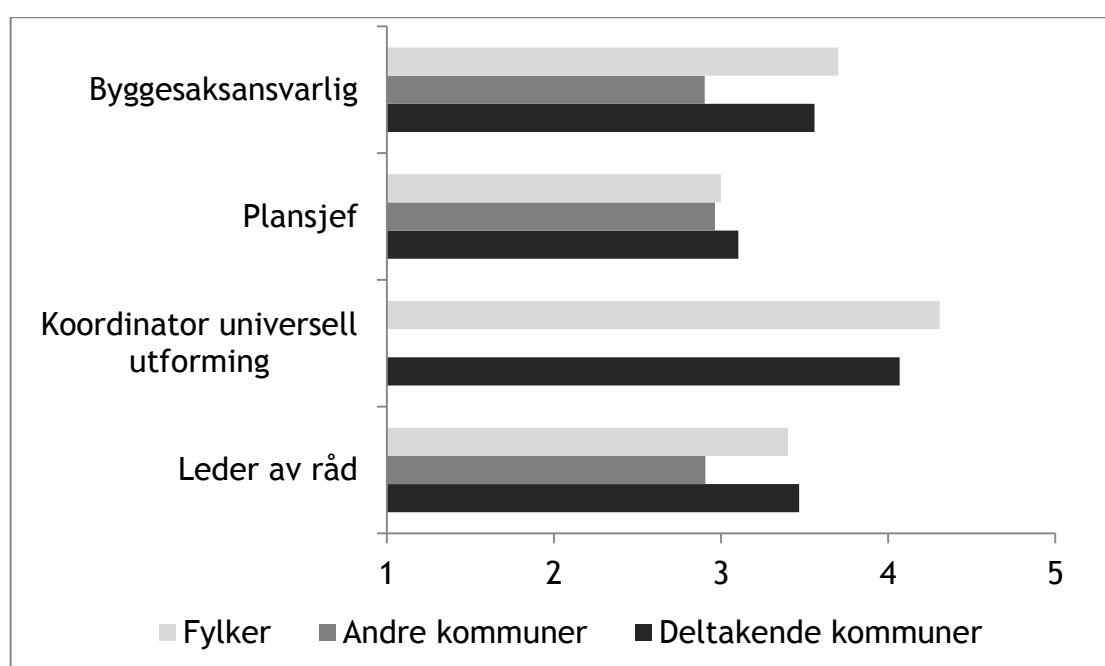
Det finnes et eksempel der tiltakseier har invitert til innspill fra berørte aktører gjennom en bred prosess. Nasjonalt utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1), er et eksempel på en bred prosess hvor deltakende kommuner har blitt invitert til å forme tiltaket slik at det passer med behovene i den enkelte kommune.

Det finnes også tilfeller der tiltakseier har valgt en smalere prosess, for eksempel for tiltaket Kompetanseprogram for politikere og ansatte i kommunene (K5) og Informasjonsprogrammet universell utforming i byggesektoren (B3). Flere i intervjuene har påpekt at kompetanseprogrammet (K5) kunne vært bedre markedsført, og at målgruppen i større grad kunne deltatt i utformingsprosessen. Dette funnet er nærmere redegjort for i kapittel 6 som omhandler kompetanse. På tross av at kompetanseprogrammet (K5) er utformet gjennom en smalere prosess enn andre tiltak, er likevel kompetanseprogrammet (K5) et tiltak som mange mener holder et kvalitativt høyt nivå. Innhold og oppbygging av kursmateriell fremstår som relevant og brukervennlig. Når det gjelder informasjonsprogrammet (B3) er tiltaket under utvikling, og derfor ikke iverksatt. Det er for tidlig å vurdere om helhet i prosessen med tiltaksutforming er ivaretatt. Vi nøyer oss med å påpeke at målgruppen så langt i utformingen av tiltaket ikke er invitert til å komme med innspill i prosessen. Utformingen av andre tiltak under informasjonsprogrammet (B3) er nærmere omtalt i kapittel 6 som omhandler kompetanse.

4.5 Kunnskap om handlingsplanen

Handlingsplanen er godt kjent blant personer som har universell utforming som sitt hovedarbeidsområde. Dette er stort sett personer som arbeider sentralt i forvaltningen (departementer eller etater), arbeider sentralt i organisasjoner, men også koordinatorene for universell utforming i kommunene. Vi begrunner inntrykket med funn fremkommet i intervjuer. I tillegg viser spørreundersøkelsen at koordinator i de deltakende kommunene har bedre kjennskap til handlingsplanen enn andre ansatte i kommunene, se Figur 4-1.

Figur 4-1 Hvor godt kjenner du til «Handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013»? Fordelt etter hvem i deltakende kommuner, andre kommuner og fylker som har besvart.² (1=Ikke kjent med handlingsplanen og 5=Svært godt kjent med handlingsplanen).

Inntrykket vårt er at handlingsplanen ikke er like godt kjent blant personer som ikke har universell utforming som hovedarbeidsoppgave. Vi begrunner et slikt funn med informasjon fremkommet fra intervjuer med ansatte i kommuner, aktører i byggebransjen og arbeidslivsorganisasjoner.

² Andre kommuner deltar ikke på utviklingsprosjektet (K1) og har derfor ikke en koordinator for universell utforming.

5 Lovendringer

For å øke tilgjengelighet i samfunnet, har Stortinget vedtatt to sentrale lovendringer. Lovendringene er ny plan- og bygningslov (2008) med tilhørende nye forskrifter, i tillegg til Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (2008). I motsetning til ny plan- og bygningslov har vi ikke evaluert Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Vi har kun vurdert betydningen av Diskriminerings- og tilgjengelighetslovens for gjennomføringen av de utvalgte tiltakene i Regjeringens handlingsplan for universell utforming (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

5.1 Ny plan- og bygningslov med tilhørende nye forskrifter (B1)

I dette kapitlet redegjør vi for evalueringsfunn av tiltaket ny plan- og bygningslov. Innholdet i kapitlet er avgrenset til den delen av ny plan- og bygningslov som omhandler universell utforming og tilgjengelighet.

5.1.1 Beskrivelse av tiltaket

Ny plan- og bygningslov med tilhørende nye forskrifter skal bidra til å sikre universell utforming i uteområder for allmennheten, anlegg, byggverk for publikum og arbeidsbygninger, samt tilgjengelige boenheter (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a). I den forbindelse er Byggteknisk forskrift (2010) særlig relevant, ofte omtalt som TEK10. Samlet sett berører lovendringen nye bygg med tilhørende uteområder. I tillegg til nye bygg med tilhørende uteområder skal lovendringen anvendes ved søknadspliktige tiltak i eksisterende bebyggelse.

Universell utforming er inkludert i formålsparagrafen i Ny plan og bygningslov (§1-1) og tydeliggjort i lovens plandel. I tillegg er det gitt krav til universell utforming i bygningsdelen. Med en slik sentral posisjon i lovteksten er universell utforming berørt flere steder i loven, og med en særlig detaljering av krav i Byggteknisk forskrift. I Byggteknisk forskrift er krav til universell utforming i hovedsak omtalt i kapittel 8 "Uteareal og plassering av byggverk" og i kapittel 12 "Planløsning og bygningsdeler i byggverk", men også i kapittel 11 "Sikkerhet ved brann", kapittel 13 "Miljø og helse" og kapittel 15 "Installasjoner og anlegg.

I den videre teksten mener vi både ny plan- og bygningslov og tilhørende forskrifter når vi referer til ny plan- og bygningslov.

5.1.2 Målene med tiltaket

Ny plan- og bygningslov skal understøtte et overordnet mål i Regjeringens handlingsplan om å øke antall universelt utformede bygg, uteområder og tilgjengelige boliger (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

5.1.3 Organisering og ansvarlige parter

Miljøverndepartementet er ansvarlig for implementeringen og oppfølging av plandelen i plan- og bygningsloven, mens Kommunal- og regionaldepartementet har ansvaret for byggesaksdelen.

Lovendringen berører private og offentlige aktører som skal bygge nytt, eller som utfører søknadspliktige tiltak i eksisterende bebyggelse. Ny plan- og bygningslov tydeliggjør ansvaret for oppfølging av tilgjengelighetskravene i byggesaker. Det fremkommer av loven at byggeier har ansvaret.

I tillegg berører lovendringen kommunene. Ny plan- og bygningslov tydeliggjør kommunens tilsynsplikt for ivaretagelse av krav til tilgjengelighet i byggesaker. Kommunens tilsynsplikt er nærmere omtalt nedenfor.

Allmenheten er også en berørt part, både gjennom bruk av bygg og uteområder og som eiere av bygg.

5.1.4 Implementering av tiltaket

Plandelen i ny plan- og bygningslov trådte i kraft 1. juli 2008, mens byggesaksdelen trådte i kraft 1. juli 2009. Byggteknisk forskrift trådte i kraft året etter, den 1. juli 2010. Byggteknisk forskrift ble innført med overgangsregler frem til 1. juli 2011. I perioden med overgangsregler kunne byggesaker vurderes etter tidligere forskrift - Forskrift om krav til byggverk, også omtalt som TEK07. Følgelig har ny forskrift først virket i knapt et halvår år før denne evalueringen ble påbegynt.

Ny plan- og bygningslov gir kommunene en mulighet til å veilede, og et ansvar for kontroll. Ifølge ny plan- og bygningslov (§ 21-1) kan kommunene invitere til en forhåndskonferanse. Forhåndskonferansen skal avklare byggeplanenes forutsetninger og rammene for videre saksbehandling. Forhåndskonferansen er et møte mellom tiltakshaver, kommunen og andre berørte fagmyndigheter, og skal avholdes før innsending av søknad (Byggesaksforskriften: 2010). Under forhåndskonferansen har kommunene en mulighet til å veilede om krav til

universell utforming og tilgjengelighet slik at kravene blir ivaretatt i byggeprosessen.

Kommunene har et ansvar for å kontrollere om krav til universell utforming er ivaretatt i byggeprosjektet. Ifølge ny plan- og bygningslov har kommunene tilsynsplikt. I tillegg kan kommunen selv vurdere behovet for å stille krav til uavhengig kontroll av universell utforming. Uavhengig kontroll kan stilles til prosjekteringen og utførelsen/byggingen av prosjektet. Avvik skal utbedres før kontroll avsluttes og prosjektet ferdigstilles/godkjennes endelig. Det kan fattes vedtak om pålegg dersom det er strid om krav til universell utforming i ny plan- og bygningslov, og det kan gis gebyr for overtredelse av kravet til universell utforming i forbindelse med ulovlighetsoppfølging.

I forbindelse med implementering av ny plan- og bygningslov (byggesaksdelen) ble den økonomiske og administrative konsekvenser utredet (Kommunal- og regionaldepartementet: 2007). Utredningen viste at det er stor usikkerhet til kostnadene ved universell utforming av nye og eksisterende publikumsbygg. Kostnadene ble for eksisterende publikumsbygg anslått til mellom 14,3 til 23,4 mrd 2008-kroner. Det er i utredningen påpekt stor usikkerhet ved anslaget. Forskriften som omfatter eksisterende bygg er for øvrig ikke innført. Kostnadene ved universell utforming av nye publikumsbygg ble også kartlagt i den samme utredningen. Kostnader ved innføring av krav om universell utforming av i nye publikumsbygg vil øke kostnadene med i gjennomsnitt én prosent. Samtidig viste den samme utredningen at nyttesiden er vanskelig å beregne, men at gevinstene trolig er større for eksisterende bygg enn i nye bygg.

Som en del av utformingen av lovendringen utarbeidet Direktoratet for byggkvalitet en veileder til byggteknisk forskrift. Veilederen er myndighetenes fortolkning av forskriften med ytterligere konkretisering av hva kravene innebærer, samt forklaringer, anbefalinger, preaksepterte ytelser, henvisninger og endringshistorikk.

5.1.5 Eksisterende bygningsmasse

Handlingsplanen inneholder tiltak som innebærer at plan- og bygningsloven gir hjemmel til å fastsette forskrifter om oppgradering av eksisterende bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmenheten (B2). Dette er et tiltak som ikke er gjennomført. Selv om vi ikke har evaluert dette tiltaket, er det likevel relevant å nevne tiltaket. Dette fordi tiltaket har grenseflater mot ny plan- og bygningslov

(B1), samt at flere informanter blant brukerorganisasjonene har trukket fram behovet for å øke tilgjengeligheten i eksisterende bygninger, anlegg og uteområder.

Søknadspliktige tiltak i eksisterende bebyggelse, anlegg og uteområder er som nevnt ovenfor er berørt av ny plan- og bygningslov (B1). En eventuell innføring av nye forskrifter (B2) vil berøre all eksisterende bebyggelse, anlegg og uteområder rettet mot allmenheten hvor byggeier selv ikke har iverksatt søknadspliktige tiltak.

I noen grad foreligger det allerede i dag selvpålagte tiltak som følger intensjonen med å innføre forskrifter om oppgradering av eksisterende bygninger. Eksisterende bygg som forvaltes av Statsbygg har ifølge Regjeringens handlingsplan en målsetning om å oppgraderes i henhold til Statsbyggs handlingsplan. Ifølge Statsbyggs handlingsplan skal alle deres eksisterende bygninger være universelt utformet innen 2025 (Statsbygg: 2011).

I Regjeringens handlingsplan for universell utforming og tilgjengelighet 2009-2013 er det det tidsfastsatt mål om at eksisterende bygg som lokaliserer statlig sivil virksomhet skal være universelt utformet innen 2025. Dette gjelder publikumsarealene, arbeidsplasser og tilhørende uteområder.

5.1.6 Effekter av ny plan- og bygningslov

Vi redegjør nedenfor for effekter av tiltaket ny plan- og bygningslov. Generelt er det tidlig å konkludere om effekten av ny plan- og bygningslov, ettersom lovendringen har fått liten tid til å virke. I tillegg har det vært en overgangsordning frem til 2011 slik at det kan være få som faktisk har søkt og bygd etter nytt regelverk.

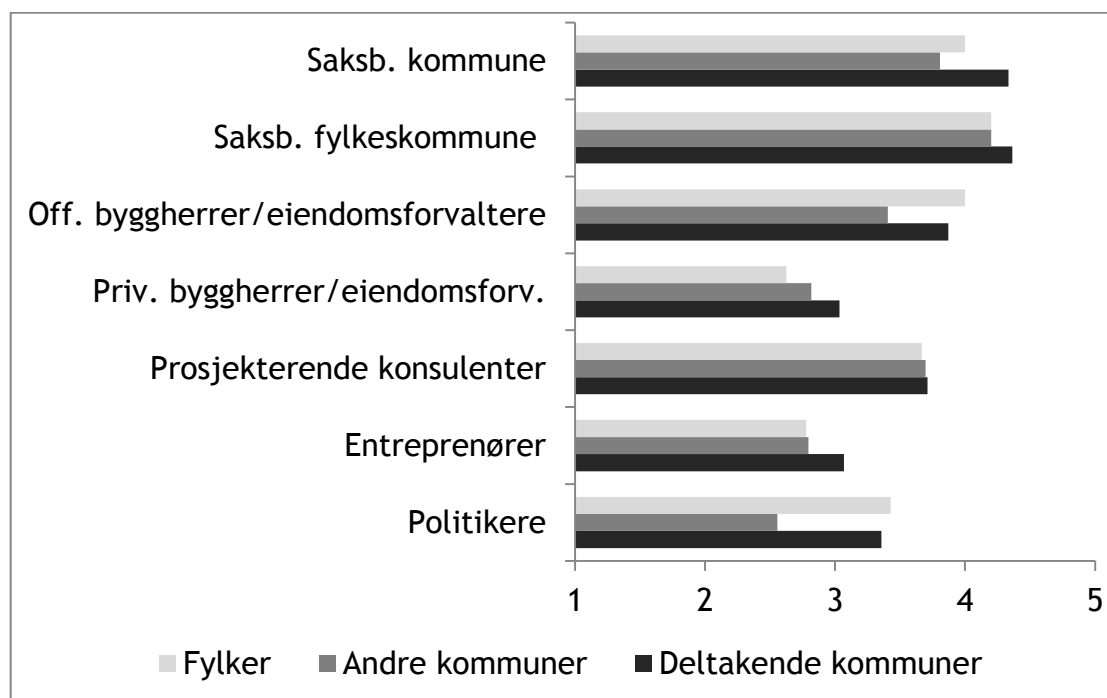
Ny plan- og bygningslov er godt kjent

Den delen av ny plan- og bygningslov som omhandler universell utforming er godt kjent. Dette fremkommer av både intervjuer og spørreundersøkelsen.

I spørreundersøkelsen har vi bedt kommunene og fylkene oppgi hvordan de oppfatter at lovendringen er kjent blant aktører i egen organisasjon, men også utenfor egen organisasjon. Det er byggesaksansvarlig/byggsansvarlig som har besvart. Spørreundersøkelsen viser at saksbehandlere i kommuner og fylker er meget godt kjent med lovendringen, se Figur 5-1. Dette er et inntrykk vi kjenner igjen fra intervjuer med byggesaksansvarlige i kommunene. Når det gjelder

besvarelser fra byggesaksansvarlig i fylket, må vi på grunn av metodiske utfordringer tolke resultatene med forsiktighet (se nærmere omtale i kapittel 2.5.6 som omhandler metoden i spørreundersøkelsen).

Figur 5-1 I hvilken grad opplever du at følgende aktører med arbeidsoppgaver innenfor bygg- og uteområder er kjent med lovendringen? Fordelt etter besvarelser fra byggesaksansvarlige/byggansvarlig i deltakendekommuner, andre kommuner og fylker. (1=svært lite kjent og 5=svært godt kjent).

Intervjuene vi har gjennomført med aktører i byggebransjen viser at lovendringen er meget godt kjent i egen organisasjon. Vi har kun hatt mulighet til å intervju store organisasjoner. Vi har likevel grunn til å tro at mindre organisasjoner av entreprenører og eiendomsforvaltere er mindre kjent med lovendringen, enn hva som er tilfellet i større bedrifter. Dette begrunner vi med besvarelsene i spørreundersøkelsen fra byggesaksansvarlig i kommunene og fylker. De mener gjennomgående at berørte parter utenfor kommunene og fylkene er mindre kjent med lovendringen, enn saksbehandlere i kommunene og fylkene, se Figur 5-1. Dette inntrykket ble bekreftet, og i noen grad forklart i intervjuer med byggesaksansvarlige i kommunene. Byggesaksansvarlig i kommunene mente at ny plan- og bygningslov ikke er like godt kjent blant mindre private entreprenører og eiendomsforvaltere som blant større private entreprenører og eiendomsforvaltere. Vi må imidlertid tolke et slikt funn med varsomhet siden vi ikke direkte har spurt mindre private entreprenører og eiendomsforvaltere.

Flere nye bygg, boliger og uteområder blir tilgjengelige

Lovendringen har bidratt til å øke tilgjengeligheten i bygg, boliger og uteområder. Våre funn viser at samtlige arbeids- og publikumsbygg rettet mot allmenheten i praksis blir universelt utformet. I hovedtrekk er også nye boliger bygget etter retningslinjene i loven. Funn fra vår gjennomgang tyder imidlertid på at enkelte avvik fra retningslinjene i loven kan forekomme. Slike avvik gjelder i hovedsak mindre private boligprosjekter. Vi er ikke kjent med omfanget. Dette fordi byggesaksansvarlig i kommunene sin kunnskap om problemstilling er begrenset av kommunens kapasitet til å gjennomføre tilsyn. Større boenheter med mange leiligheter har vi imidlertid grunn til å tro at blir bygget etter retningslinjene i loven.

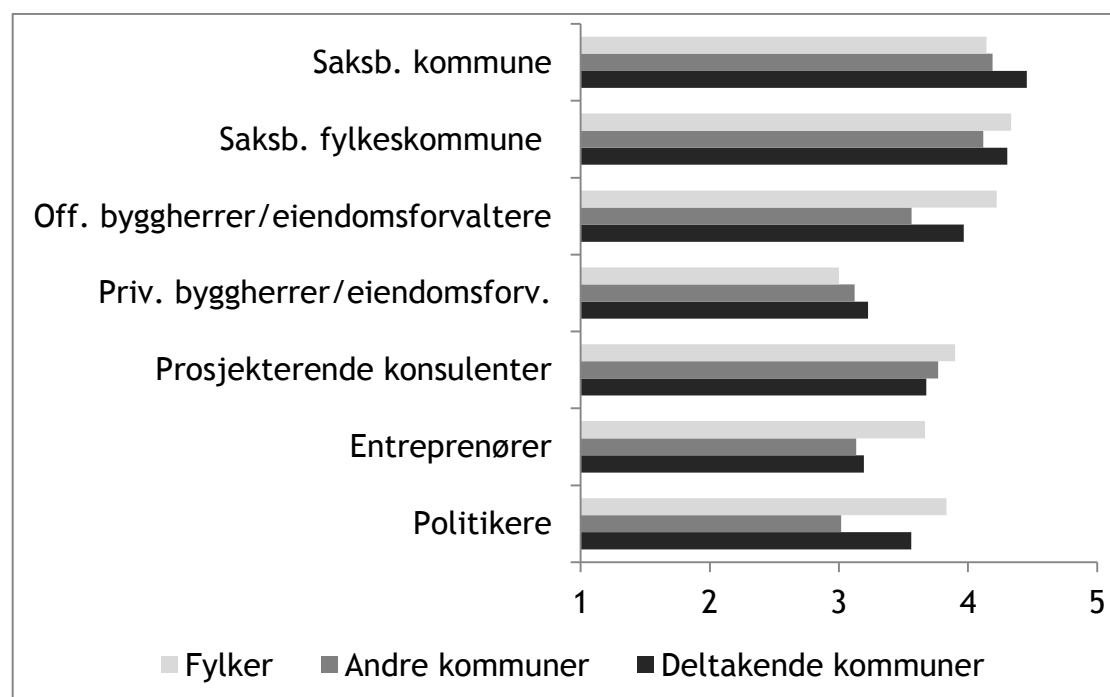
For å kartlegge om antallet nye bygg, boliger og uteområder blir tilgjengelige, har vi spurt kommunene og fylkene om de følger ny plan- og bygningslov i byggesaker. Det er byggesaksansvarlig i kommuner og fylker som har svart. De har oppgitt at saksbehandlere i egen organisasjon i stor grad følger ny plan- og bygningslov i byggesaker, se Figur 5-2. Det samme funnet finner vi også for plansaker, se eget resultatvedlegg. Når det gjelder besvarelser av byggesaksansvarlig i fylkene, må vi på grunn av metodiske utfordringer tolke resultatene med forsiktighet (se nærmere omtale i kapittel 2.5.6 Spørreundersøkelse).

Vårt inntrykk er at store aktører i byggebransjen utenfor kommune/fylkene i stor også grad følger opp lovendringen. Vi begrunner et slikt funn med informasjon fremkommet i intervjuer med representanter fra respektive aktører. Informanter fra store aktører i byggebransjen mente at incentivene til å følge lovendringen var meget stor. De vektla særlig behovet for å ivareta eget omdømme og gjennomføring av tilsyn fra kommunene.

I evalueringen har vi funnet at det kan være tilfeller av at mindre aktører i byggebransjen ikke følger kravene til tilgjengelighet i forskriftene som tilhører loven. Avvik av denne typen gjelder kun mindre boliger bygget av mindre entreprenører. I en samlet vurdering ønsker vi ikke å tillegge dette funnet stor vekt. Dette fordi vi mener det er stor usikkerhet knyttet til omfanget av nye boliger som ikke er bygget etter kravene til tilgjengelighet i forskriftene som tilhører loven. Både funn fra spørreundersøkelsen og casestudier tyder imidlertid på at nye boliger ikke alltid bygges etter kravene. Byggesaksansvarlig i kommunene og fylkene i spørreundersøkelsen at aktører i byggebransjen i mindre grad følger

lovendringen, enn saksbehandlere i kommunene og fylkene. Resultater fra intervjuene med byggesaksansvarlig i kommunene kan tyde på at det er særlig eiendomsforvaltere/byggherrer og entreprenører i mindre organisasjoner som avviker fra ny plan- og bygningslov i sine prosjekter. Dette resultatet må imidlertid tolkes med varsomhet, fordi vi ikke direkte har spurt mindre organisasjoner. Byggesaksansvarlig i kommunene oppgir i intervjuer at mindre organisasjoner som arbeider med mindre prosjekter ikke i like sterk grad som store organisasjoner har de samme sterke incentiver til å følge lovendringen, og at de derfor i praksis omgår ny plan- og bygningslov. Funn fra casestudien viser samtidig at det er stor usikkerhet til omfanget av avvik fra retningslinjene i loven i mindre private boligprosjekter. Byggesaksansvarlig forteller at kommunene kun har tilsyn med en viss andel av søknadene, og at slike tilsyn ble fortrinnsvis prioritert ved større prosjekter. Én kommune oppga at de hadde som mål å gjennomføre kommunalt tilsyn i 10 prosent av byggesakene. Byggesaksansvarlig i kommunene påpekte i intervjuene at de ikke kjente til et eventuelt omfang av at loven omgås.

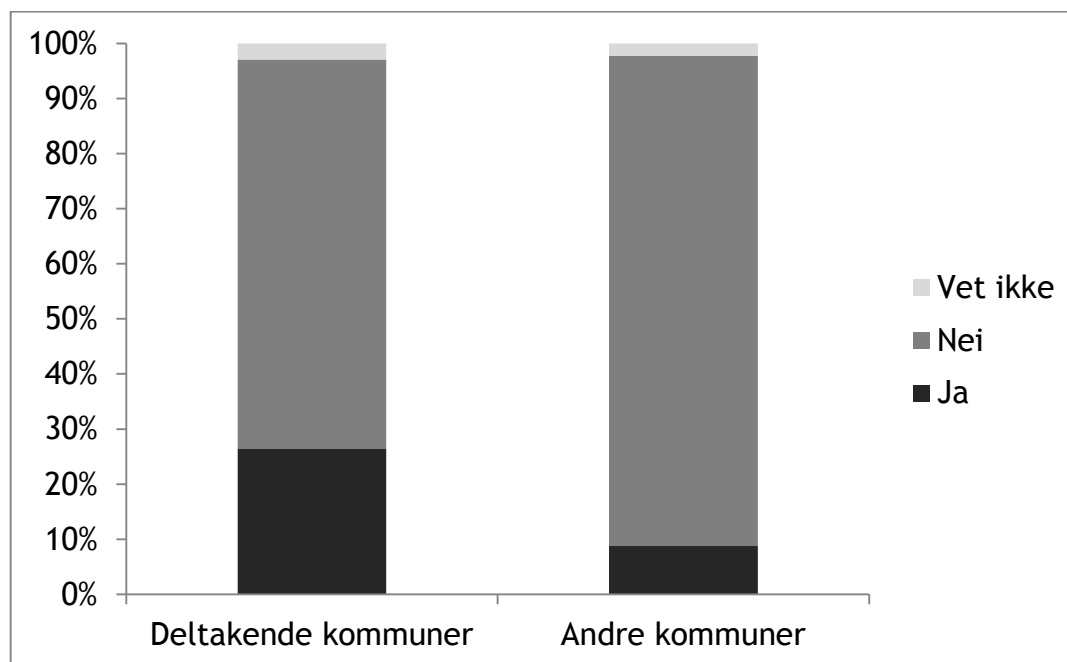
Figur 5-2 I hvilken grad opplever du at følgende aktører med arbeidsoppgaver innenfor bygg- og uteområder følger lovendringen? Fordelt etter besvarelser av ansatte i deltakende kommuner, andre kommuner og fylker. (1=i svært liten grad og 5=i svært stor grad). Besvart av byggesaksansvarlig.

Incentiver til å følge lovendringen avhenger blant annet av om kommunene gjennomfører uavhengig kontroll. Resultater fra spørreundersøkelsen viser at de

færreste kommuner har stilt krav til uavhengig kontroll, Figur 5-3. På bakgrunn av intervju med byggesaksansvarlig i kommunene fremkommer det at uavhengig kontroll kun blir utført på større byggeprosjekter.

Figur 5-3 Stiller kommunen du arbeider i krav til uavhengig kontroll av universell utforming? Fordelt etter besvarelser av ansatte i deltakende kommuner og andre kommuner. Besvart av byggesaksansvarlig.

Utfordrende å anvende loven på en best mulig måte

Ny plan- og bygningslov gir bestemmelser for hvordan bygg og uteområder skal utformes. Bestemmelsene i lovteksten består av funksjonskrav og ytelseskrav og inneholder ikke en detaljert beskrivelse av en god praktisk løsning for universell utforming. Det er derfor nødvendig med kompetanse for å finne gode løsninger som følger bestemmelsene i ny plan- og bygningslov.

En god løsning er både kostnadmessig forsvarlig, og den kommer i liten grad i konflikt med annen funksjonalitet på bygg- og tilhørende uteområder. Store variasjoner i uteområder og bygg gjør at de gode løsningene er mange og varierte. Det er nødvendig med kunnskap om løsninger som gir god brukskvalitet for å kunne sikte god utforming i henhold til lovverket. At det er utfordrende å følge loven og få til gode løsninger er et felles inntrykk som har fremkommet i intervjuene med private og offentlige aktører, brukerorganisasjoner og kommuner/fylker.

Et felles inntrykk fra intervjuene er også at kompetanse fremheves som nødvendig for å finne gode løsninger som tilfredsstillende bestemmelsene i ny plan- og

bygningslov. Flere informanter mente for eksempel at det er behov for en database over gode eksempler på løsninger som tilfredsstiller kravene i ny plan- og bygningslov.

Usikkerhet om omfanget av kostnadseffekt

Bestemmelser om universell utforming og tilgjengelighet i ny plan- og bygningslov kan ha medført økte kostnader, men vi er svært usikre på omfanget av en slik kostnadsøkning. En eventuell kostnadsøkning har etter vår vurdering ingen store utilsiktede virkninger for arbeids- og publikumsbygg rettet mot allmenheten. Når det gjelder private bygg og boliger kan imidlertid kostnadsøkningen ha gitt utilsiktede fordelings- og tilpasningseffekter for de minste boenhetene.

Enkelte aktører i byggebransjen vi har intervjuet mener kostnadsøkningen som følger av lovendringen er av liten betydning, mens andre mener de er av større betydning. Det har vært utenfor vårt mandat å etterprøve kostnadsestimer til aktører i byggebransjen. På generelt grunnlag nøyer vi oss med å trekke frem fra intervjuene med aktører i byggebransjen årsaker de nevner til økte kostnader. Årsaker er bestemmelser om tekniske løsninger, bestemmelser om planløsninger, samt lenger prosjekterings- og byggeperiode. Det er imidlertid argumenter som trekker i retning av kostnaden vil avta med tiden. Dette fordi byggebransjen trenger tid på å tilpasse sin produksjon etter bestemmelser i ny plan- og bygningslov.

Problemstillinger knyttet til økte kostnader som følge av ny plan- og bygningslov ble belyst i utredningsgrunnlaget (Kommunal- og regionaldepartementet: 2007). Fordelingseffekt og tilpasningseffekt ble imidlertid ikke vurdert nærmere.

For arbeids- og publikumsbygg ønsker ofte byggeier selv at bygget skal være universelt utformet. Vi har intervjuet byggeiere i offentlige bygg, og i intervjuet har byggeier påpekt at en eventuell kostnadsøkning kan forsvares. Informanter som er offentlige byggeiere pekte på økt forståelse av at samfunnet verdsetter universell utforming. I slike tilfeller mente informanten at økte kostnader kan forsvares med samfunnets nytte av universelt utformede bygg. I tilfeller hvor det offentlige finansierer slike kostnader, og byggene og anleggene er offentlige bygg, er vårt inntrykk at økte kostnader som følger av universell utforming representerer en god allokering av samfunnets ressurser.

Med utgangspunkt i et teoretisk argument kan ny plan- og bygningslov sin virkning på private bygg og boliger ha medført en utilsiktet *fordelingseffekt*. Dersom lovendringens krav til tilgjengelighet i nybygg har gitt økte kostnader uten at markedet har en betalingsvilje, tilsier økonomisk teori at vi kan ha en utilsiktet fordelingseffekt. Dette fordi en tredjepart (normalt privat byggeier eller leietaker) påføres økte kostnader som følge av tilgjengelige bygg. Ifølge informasjon som har fremkommet gjennom intervjuer fra aktører i byggebransjen er markedet bare delvis villige til å betale for økte kostnader som følge av økt tilgjengelighet. I en viss utstrekning kan derfor lovendringen har medført en utilsiktet fordelingseffekt, men vi er usikre på omfanget.

Dersom lovendringens krav til tilgjengelighet i nybygg har gitt økte kostnader uten at markedet har betalingsvilje, tilsier økonomisk teori at vi også kan ha en *tilpasningseffekt*. Dette kan være nedskalering av nybygg, forsinket boligbygging eller andre egenskaper ved bygg enn det som etterspørres i markedet som for eksempel planløsning. Slike effekter vil i så fall være en kostnad for samfunnet. Gjennom flere intervjuer har vi forsøkt å belyse denne problemstillingen. De fleste vi har intervjuet mener at slike tilpasningseffekter er av liten betydning. Kun enkelte aktører i byggebransjen hevder at tilpasningseffektene er reelle, og av betydning. De har fremhevet at med lovendringen har enkelte leiligheter egenskaper som ikke etterspørres. Det må legges til at aktører i byggebransjen er delte i sitt syn på omfanget av en slik tilpasningseffekt, og mange mener en slik effekt er neglisjerbar.

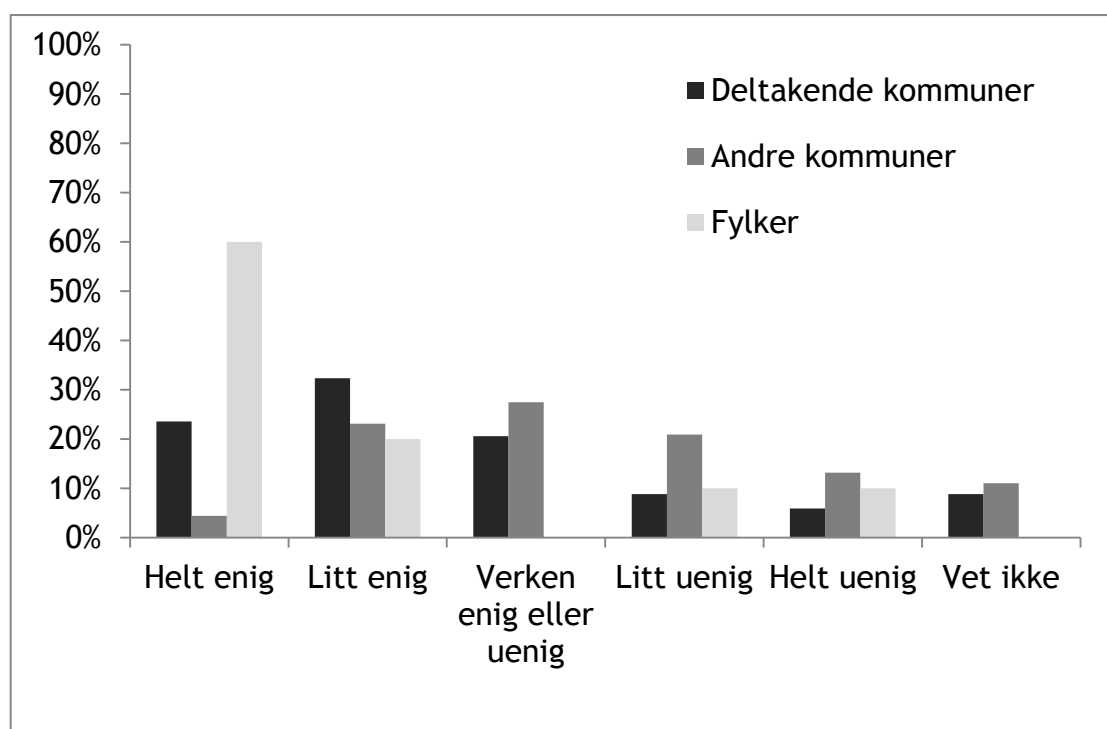
Ett annet moment som er trukket frem av en informant er en konflikt mellom målet om universelt utformede bygg, og målet om å bevare verneverdige bygg. Ofte oppleves det som krevende å tilfredsstille begge hensynene, og enkelte ganger er det tilnærmet umulig. Som regel medfører slike konflikter at rehabiliteringsprosesser blir forsinket.

Begrenset effekt av handlingsplanen for oppgradering av eksisterende bygg og uteområder

Ny plan- og bygningslov gir ikke pålegg om universell utforming av eksisterende bygg og uteområder, men legger til rette for mulighet til å innføre en forskrift som skal gjelde for eksisterende bygg. Det kan likevel tenkes at handlingsplanen på et overordnet nivå har bidratt til å øke forståelsen av universell utforming, og for å oppgradere eksisterende bygg og uteområder. I resultatene fra

spørreundersøkelsen finner vi at byggesaksansvarlig i kommuner og fylker bare i begrenset grad mener handlingsplanen har hatt en slik positiv effekt på oppgradering eksisterende bygg og uteområder, Figur 5-4. Fylkene er til sammenligning noe mer positive i sitt syn på betydningen av handlingsplanen. Når det gjelder besvarelser av byggansvarlig i fylkene, må vi på grunn av metodiske utfordringer tolke resultatene med forsiktighet (se nærmere omtale i kapittel 2.5.6 Spørreundersøkelse).

Figur 5-4 I hvilken grad er du enig i følgende utsagn: «Handlingsplanen har medført at kommunen/fylkeskommunen selv oppgraderer eksisterende bygg og uteområder»? Fordelt etter besvarelser av byggesaksansvarlige i deltakende kommuner og andre kommuner.

5.2 Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven

Evalueringen er avgrenset til å vurdere om, og eventuelt hvordan, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven har påvirket effekten av de utvalgte tiltakene i handlingsplanen.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (2008) gir et rettslig vern mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne på alle samfunnsområder. Formålet med loven er lik samfunnsdeltakelse for alle.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven gir privatpersoner adgang til å klage virksomheter som ikke gir like muligheter til lik samfunnsdeltakelse inn for Likestillings- og diskrimineringsombudet (ombudet). Saker som ikke får medhold hos ombudet kan prøves i Likestillings- og diskrimineringsnemnda (nemda) som behandler klager på vegne av likestillings- og diskrimineringsombudet. Nemda kan pålegge de ansvarlige å iverksette tiltak, og vedta tvangsmulkt dersom tiltaket ikke blir iverksatt innen fristen.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven kan gjennom privatpersoners klagerett bidra til å avdekke virksomheter som ikke følger ny plan- og bygningslov. Samtidig kan Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven gjennom privatpersoners klagerett gi virksomheter insentiver til å følge ny plan- og bygningslov.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven ble innført 1. januar 2009. Barne- og likestillingsdepartementet var ansvarlig for implementering av loven, mens Likestillings- og diskrimineringsombudet håndhever diskrimineringsforbudene i lovverket, herunder behandler klagesaker.

Handlingsplanen for universell utforming skal støtte opp under implementeringen av Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, i likhet med ny plan- og bygningslov (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

5.2.1 Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven gir ingen sterke insentiver

Basert på samtaler fremkommet i intervjuer vurderer vi at diskriminerings- og tilgjengelighetsloven potensielt har størst betydning for effekten av ny plan- og bygningslov. Derfor har vi vurdert en slik potensiell effekt nærmere.

Klagesaker som er behandlet nemda for eksisterende bygg indikerer at insentivene for å iverksette universell utformingstiltak i eksisterende bygg er svake. Det samme inntrykket har vi fått gjennom intervjuer med byggeiere og byggesaksansvarlig i kommuner. Informasjon som fremkommer fra de samme intervjuene viser at byggeier opplever sterkere insentiver som følge av kommunens uavhengige kontroller og hensynet til svekket omdømme, enn av trusselen for å bli klaget inn for Likestillings- og diskrimineringsnemnda. Det bør legges til at det kommer svært mange klagesaker inn til Likestillings- og diskrimineringsombudet som ikke blir klaget videre til nemda.

Vi har gjennomgått klagesaker nemda har vurdert. Det finnes ingen klagesaker ved manglede universell utforming av nybygg. Når det gjelder eksisterende bygg og uteområder har nemda gitt medhold i to klagesaker. Vi vurderer derfor at Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven i liten grad har bidratt til å avdekke byggeiere som ikke følger ny plan- og bygningslov. Vår begrunnelse er at et eventuelt medhold i nemda med et pålegg om å iverksette et kostnadskrevenne tiltak ville gitt virksomheter sterke insentiver til å følge ny plan- og bygningslov. Saker som er klaget til ombudet gir ikke de samme insentiver.

Siden Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven ble innført i 2009, har nemda mottatt syv klager som gjelder bygg eller uteområder. Av disse syv klagene, har to virksomheter fått pålegg om å iverksette universell utformingstiltak.

Den ene saken gjelder heis på flyplass (Likestillings- og diskrimineringsnemda: 2010a), mens den andre saken gjelder Handicaptaolett på campingplass (Likestillings- og diskrimineringsnemda: 2010b). Nemdas begrunnelse for klager som ikke har fått medhold er at universell utforming påfører en uforholdsmessig stor kostnad. Dette gjelder også offentlige uteområder og bygninger. I 2010 klaget Norges Handikapforbund KS og Drammen kommune inn for Likestillings- og diskrimineringsnemda (Likestillings- og diskrimineringsnemda: 2010c). Klagen var begrunnet med at Aronsløkka skole ikke ga lik tilgang til offentlig undervisningsbygg. KS og Drammen kommune ble dermed ikke pålagt å iverksette tiltak som sikrer lik tilgang til Aronsløkka skole. Følgelig trenger heller ikke kommunen å iverksette lignende tiltak på andre skoler. Nemda sin begrunnelse var at tilrettelegging etter loven medfører en uforholdsmessig stor byrde for virksomheten.

Vi har vurdert følgende syv klager nærmere:

- 1) Heis på flyplass (Likestillings- og diskrimineringsnemda: 2010a)
- 2) Handicap-toalett på campingplass (Likestillings- og diskrimineringsnemda: 2010b)
- 3) Lik tilgang til offentlig undervisningsbygg - Aronsløkka skole (Likestillings- og diskrimineringsnemda: 2010c)
- 4) Låsbare skap på fritidsbad (Likestilling og diskrimineringsnemda: 2010d)

- 5) Heis på frivilligsentral (Likestilling og diskrimineringsnemda: 2010e)
- 6) Sikkerhetsmarkeringer for synshemmede på Lille Lundgårdsvann (Likestillings- og diskrimineringsnemda: 2010f)
- 7) Trapp i restaurant (Likestillings- og diskrimineringsnemda: 2011g) Sak 04/2011

Uten en betydning av diskriminerings- og tilgjengelighetsloven for effekten av ny plan- og bygningslov, har diskriminerings- og tilgjengelighetsloven liten effekt på andre tiltakene vi evaluerer. Dette fordi behovet for kompetansetiltakene er sterkt knyttet til ny plan og bygningslov.

5.3 Forbedringsmuligheter

Forbedringsmulighetene ligger i anvendelsen av ny plan- og bygningslov, og etter vår oppfatning ikke i innholdet. Ny plan- og bygningslov har medført et kompetansebehov om universell utforming og økt tilgjengelighet. Forbedringsmulighetene er derfor knyttet til kompetansetiltak. I et slikt perspektiv er det viktig at kompetansetiltakene i størst mulig grad gjør det enklere å anvende loven. Det er et særlig behov for mer kunnskap om gode løsninger som tilfredsstiller bestemmelsene i ny plan- og bygningslov. Flere informanter mente for eksempel at det er behov for en database over gode eksempler på løsninger som tilfredsstiller kravene i ny plan og bygningslov.

6 Kompetanse

Dette kapitlet inneholder en evaluering av tiltak som bidrar til økt kompetanse. Først redegjør vi for overordnede funn og hvilke tiltak overordnet funn bygger på. Deretter beskriver vi det enkelte tiltaket nærmere, og redegjør for evalueringens funn av det enkelte tiltaket.

Følgende tiltak vurderer vi som kompetansetiltak:

- Informasjonsprogrammet universell utforming i byggesektoren (B3)
- Etatsvise handlingsplaner for universell utforming i Statens bygningstekniske etat og Husbanken (B4)
- Styrke universell utforming i kommunal og regional planlegging (P1)
- Nasjonal utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1)
- Samarbeidsprogram med Kommunenes interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) om tiltak på kommunesektoren (K2)
- Kompetanseprogram for politikere og ansatte i kommunene (K5)
- Universell utforming innen universitets- og høyskolesektoren (FOU3)

6.1 Overordnede evalueringsfunn av kompetansetiltak

Basert på evaluering av hvert enkelt tiltak har vi utarbeidet overordnede funn.

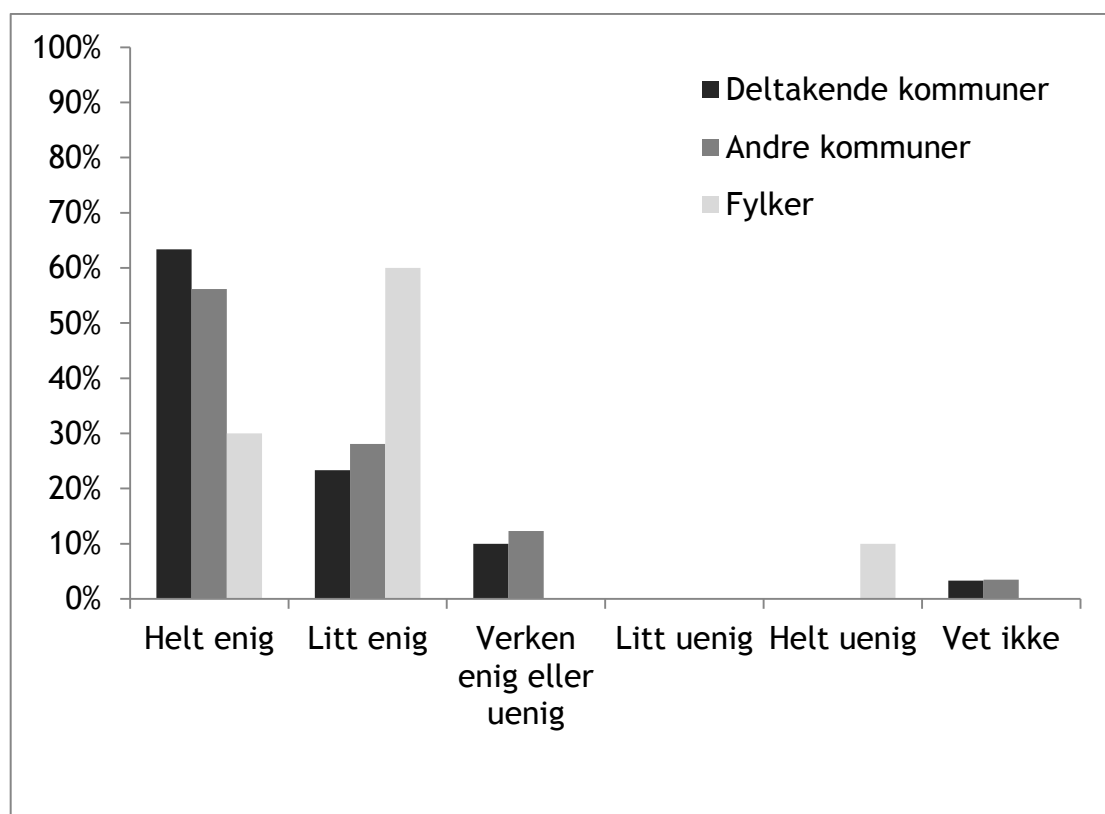
Kompetanse er viktig for å få effekt av plan- og bygningsloven

Evalueringen viser at kompetanse er viktig for å få effekt av lovverket, og nødvendig for fullt ut å forstå krav i lovverket. For å sikre riktig anvendelse av plan- og bygningsloven mener vi det er behov både for kompetanse om universell utforming på et overordnet nivå og detaljert kompetanse om fysiske løsninger.

Evalueringen viser en klar sammenheng mellom innføring av nytt lovverk og behov for kompetanseheving. Resultater fra spørreundersøkelsen og intervjuer støtter opp under dette funnet. Resultatene viser at ny plan- og bygningslov har hatt stor innvirkning på kompetansebehovet, se Figur 6-1. Evalueringsfunn fra tiltakene nasjonalt utviklingsprosjekt (K1) og kompetanseprogrammet (K5) indikerer økt behov for kompetanse. Videre viser evalueringsfunn også et økende

kompetansebehov hos målgrupper utenfor administrasjonen i kommuner og fylker. Blant annet arrangerer Teknisk naturfaglig forening (TEKNA) flere kurs knyttet til ny plan- og bygningslov og egne kurs i universell utforming. Disse kursene er rettet mot en bred gruppe deltakere som blant annet inkluderer ansatte i offentlige og private bedrifter.

Figur 6-1 Lovendringens innvirkning på kompetansebehovet. Byggesaksansvarlig har vurdert følgende påstand: «Lovendringen har medført at ansatte i din kommune/fylkeskommune/fylkesmann har deltatt på kompetanseoppbyggende kurs i universell utforming innenfor sitt fagområde».³ Fordelt etter besvarelser fra pilotkommuner, andre kommuner og fylker.

Varierende deltakelse på kompetansetiltakene

Med utgangspunkt i at mange kommuner og fylker oppgir at lovendringen har medført et økt kompetansebehov, skulle vi forvente at et slikt kompetansebehov har ført til høy deltakelse på kompetansetiltakene i handlingsplanen. I en slik sammenheng har deltakelsen på kompetansetiltakene i handlingsplanen vært moderat. Vi finner at kompetansetiltakene rettet mot kommuner og fylker ikke har nådd hele målgruppen. Evalueringsfunn fra kompetanseprogrammet (K5) viser at

³ Byggesaksansvarlig kommuner/fylker med ansatte som har deltatt på kompetanseoppbyggende kurs innen bygg- og uteområder har vurdert i hvilken grad de er enige/uenige følgende utsagnet.

tiltaket i varierende grad er kjent, og at web-modulene i begrenset grad er benyttet. Når det gjelder utviklingsprosjektet (K1) er dette et tilbud til utvalgte kommuner, og deltakelsen er derfor bestemt av tiltakets innretning. Siden tiltakene ikke har virket lenge og dette er en evaluering midtveis i handlingsplanperioden, har vi grunn for å tro at deltakelsen på kompetansetiltakene vil øke.

Andre tiltak som Informasjonsprogrammet universell utforming i byggesektoren (B3) er ikke fullt ut iverksatt, og tiltaksdeltakelse kan derfor ikke evalueres. Når det gjelder kompetansetiltaket Styrke universell utforming i kommunal og regional planlegging (P1) er dette et tiltak som i stor grad har inngått i annen aktivitet hos tiltakseier. Universell utforming i kommunal og regional planlegging er derfor ikke iverksatt som eget prosjekt, men intensjonene er ivaretatt gjennom andre aktiviteter tiltakseier har igangsatt. Av denne grunn har det vært utfordrende å skille ut aktivitet som følger av tiltaket.

De som deltar på kompetansetiltak opplever dem som nyttige

Kommuneansatte som har deltatt på kompetansetiltakene opplever at kursene er nyttige. Evalueringsfunn fra tiltakene utviklingsprosjekt (K1) og kompetanseprogrammet (K5) bekrefter dette inntrykket.

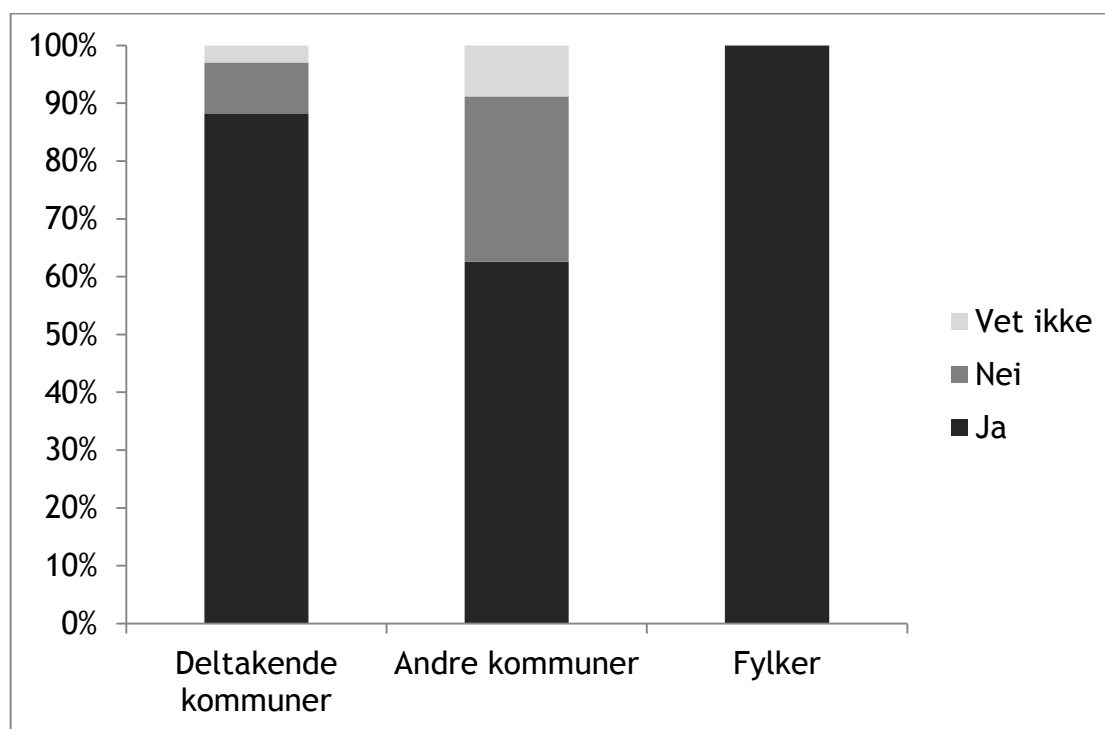
Usikkert hvor mye kompetansen har økt som følge av kurs

Selv om kursdeltakelsen for enkelte tiltak som for eksempel utviklingsprosjektet (K1) har vært høy, er det vanskelig å vurdere effekten av de ulike kompetansetiltakene. Informasjon fra intervjuer med kommuner indikerer imidlertid at fagseminarer og nettverksamlinger under utviklingsprosjektet i fylkeskommuner og kommuner (K1) bidrar til å øke kompetanse om universell utforming. Det samme sier informanter fra kommuner som bruker web-modulene under kompetanseprogrammet (K5). Metodisk sett er det utfordrende å måle om kompetansen har økt. For det første er det uklart hva som er et godt mål på kompetanse, noe som i seg selv gjør det metodisk utfordrende å definere en kontrafaktisk utvikling. For det andre kjenner vi ikke til et nullpunkt ved handlingsplanens start, noe som forsterker den samme metodiske utfordringen. Det utføres for eksempel ikke en systematisk evaluering av deltakernes utbytte av kurs innenfor tiltakene.

Deltakende kommuner i utviklingsprosjektet (K1) er mer bevisst eget kompetansebehov

Et overordnet funn fra evaluering av alle kompetansetiltak er at deltakende kommuner er mer bevisste eget kompetansebehov, enn kommuner som ikke er en del av utviklingsprosjektet (K1). I spørreundersøkelsen har vi stilt byggesaksansvarlig et spørsmål om ansatte i egen organisasjon har deltatt på kompetanseoppbyggende kurs innen universell utforming siden 2009. Det fremgår av resultatene at deltakelsen på kurs har vært høyere i deltakende kommuner enn i kommuner som ikke deltar i utviklingsprosjektet, K1 (andre kommuner), se Figur 6-2. Vi tolker dette resultatet som at ansatte i deltakende kommuner er mer bevisst kompetansebehovet, enn ansatte i andre kommuner og at en slik effekt tilskrives utviklingsprosjektet (K1).

Figur 6-2 Har ansatte i din kommune/fylkeskommune siden 2009 deltatt på kompetanseoppbyggende kurs innen universell utforming av bygg- og uteområder? Besvart av byggesaksansvarlig

Kompetansetiltak rettet mot kommunene overlapper hverandre

Flere av handlingsplanens tiltak er rettet mot kommuner og fylker. Dette gjelder nasjonalt utviklingsprosjektet (K1), kompetanseprogrammet (K5), styrke universell utforming i kommunal og regional planlegging (P1), og samarbeidsprogram med KS om tiltak på kommunesektoren (K2). I sum vurderer vi at tiltakene dekker kommunenes samlede kompetansebehov.

Imidlertid er det vanskelig å se at alle tiltakene dekker hvert sitt behov. Dette fordi tiltakene delvis overlapper hverandre tematisk. I tillegg er formålet, å sikre en god anvendelse av ny plan- og bygningslov, også overlappende. Vi stiller derfor spørsmål ved om det er uheldig at flere tiltak dekker det samme kompetansebehovet. En overlapping skaper et praktisk problem. Gjennom casestudien kom det fram at ansatte i kommunene forteller at de ikke greier å skille mellom tiltakene. I tillegg til tiltak i handlingsplanen tilbys det kompetanseoppbyggende kurs og seminarer i det private markedet. Gjennom casestudien har ansatte i kommunene fortalt at det er tilfeldig hvilket kompetansetiltak de deltar på. Dette skyldes delvis at ansatte i kommunene ikke har tid til å delta på flere tiltak. I tillegg gjør overlappingen det vanskelig for målgruppen å velge det tiltaket som best dekker behovet. Informanter i kommunene forteller at nasjonalt utviklingsprosjektet (K1) og kompetanseprogrammet (K5) er vanskelig å skille. Ifølge resultater fra casestudiene er det kun koordinatorene for universell utforming som kan skille mellom de tiltakene vi vurderer som kompetansetiltak listet opp i begynnelsen av kap 6.

Behov for forskjellige typer kompetansetiltak

Kommunene oppgir behov både for tiltak som sikrer horisontal informasjonsdeling mellom kommuner (best practice) og tiltak med vertikal informasjonsdeling (ovenfra-og-ned) fra et høyere forvaltningsnivå til kommunene. Ansatte i kommunene forteller at tiltak som er basert på kommunenes premisser kan ha tendens til å oppleves mer nyttig, enn ovenfra-og-ned-tiltak hvor innholdet er bestemt på et høyere forvaltningsnivå. På en annen side vil ovenfra-og-ned-tiltak nå ut til en høyere andel av kommunene. Evalueringsfunn fra utviklingsprosjektet (K1) og kompetanseprogrammet (K5) bekrefter dette inntrykket.

Evalueringsfunn fra de samme tiltakene viser behov for kompetanse både på et overordnet plan, samt detaljert kompetanse. Overordnet kompetanse gir forståelse for hva som ligger i begrepet universell utforming. Detaljert kompetanse gir innsikt om hva som gir god brukskvalitet for ulike mennesker og eksempler på gode løsninger på et detaljert plan. Eksempelvis trenger de prosjekterende forslag til gode løsninger.

6.2 Informasjonsprogrammet universell utforming i byggesektoren (B3)

6.2.1 Beskrivelse av tiltaket

Direktoratet for byggkvalitet samarbeider med Husbanken om prosjektet Informasjonsprogrammet universell utforming i byggesektoren. Programmet vil målrette tiltak for kompetanseheving i byggenæringen om universell utforming (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

Tiltaket er en videreføring fra forrige handlingsplanperiode. Da omhandlet tiltaket informasjonskampanjer rettet mot folk flest. Vi har vurdert aktivitetsstatusen for tiltaket på bakgrunn av enkelttiltak som er igangsatt i perioden for gjeldende handlingsplan, dvs. etter 2009. Aktivitet i tiltaket som er videreført fra forrige planperiode er således ikke medregnet.

6.2.2 Målet med tiltaket

Mål med tiltaket er å øke kompetansen om universell utforming hos de ulike aktørene i byggebransjen.

6.2.3 Organisering og ansvarlige parter

Ansvarlig part: Kommunal- og regionaldepartementet

Utførende part: Direktoratet for byggkvalitet og Husbanken

Målgruppe: Byggenæringen

Gjennomføring: Fra 2009

6.2.4 Implementering av tiltaket

Under tiltaket Informasjonsprogrammet universell utforming i byggesektoren (B3) i denne perioden skal det utvikles et web-basert kursopplegg i universell utforming for prosjekterende og utførende innen bygg og uteområde. Husbanken har bidratt med innspill til utformingen av tiltaket. Andre aktører fra for eksempel byggebransjen og brukerorganisasjonene har ikke bidratt med innspill i utforming av kravspesifikasjonen. Når det gjelder byggebransjen har Direktoratet for byggkvalitet vurdert at deres innspill skal hensyntas av konsulent i selve utarbeidelsen av kursopplegget. Kursopplegget er under utforming og Direktoratet for byggkvalitet planlegger å iverksette tiltaket i løpet av 2013.

Innunder Informasjonsprogrammet (B3) hører også utarbeidelse av "Kompetanseplan for prosjekterende" (Direktoratet for byggkvalitet: 2012). Kompetanseplan ble lansert i slutten av august 2012, og er utviklet av Direktoratet for byggkvalitet og Husbanken i samarbeid med Norske arkitekters landsforbund (NAL), Arkitektbedriftene i Norge, Teknisk naturfaglig forening (TEKNA) og faglige bidragsytere i referansegruppe og høringsgruppe. Målet med kompetanseplanen er å bidra til økt forståelse for brukskvalitet som grunnlag for god arkitektur og gode uterom. Kompetanseplanen gir en oversikt over tema prosjekterende bør ha kunnskap om i et prosjekts ulike faser.

Direktoratet for byggkvalitet har videre samarbeidet med Teknisk naturfaglig forening (TEKNA) om integrering av universell utforming i deres kursserier som tilbys byggsektoren og samarbeider også med pådriverenheten Universell* og Husbanken om en felles handlingsplan for å koordinere innsatsen mot utdanninger.

6.2.5 Evalueringsfunn

Det er for tidlig å vurdere effekt av informasjonsprogrammet universell utforming i byggesektoren (B3), herunder kompetanseplan og samarbeidende prosjekter. Tiltaket med utvikling av et kursopplegg for prosjekterende og utførende innen bygg og uteområder er ikke ferdigstilt og kan derfor ikke evalueres. Når det gjelder kompetanseplan for prosjektledere ble denne delen av tiltaket iverksatt mot slutten av evalueringsperioden, noe som har begrenset muligheten for en evaluering tiltakseffekt.

Intervjuer med representanter fra byggenæringen bekrefter behovet for den type kompetanse som beskrives i kompetanseplanen. Det samme gjelder tematisk i web-basert kursopplegg for byggenæringen. I hvilken grad en web-løsning er rett media for et kursopplegg har vi ikke vurdert.

6.2.6 Forbedringsmuligheter

Det kan være en fordel om berørte parter, og særlig representanter fra byggebransjen som er målgruppen, i større grad deltar i tidlig fase i utformingen av et kursopplegg. Flere av de personene som er intervjuet påpeker viktigheten av medvirkning fra målgrupper og andre i utforming av kursopplegg.

6.3 Etatsvise handlingsplaner for universell utforming i Statens bygningstekniske etat og Husbanken (B4)

6.3.1 Beskrivelse av tiltaket

Etatsvise handlingsplaner for universell utforming i Direktoratet for byggkvalitet og Husbanken skal bidra til styrket og utvidet innsats, samt målrettede tiltak mot kommune, byggenæring og folk flest for å øke kjennskap og kunnskap til universell utforming (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

Direktoratet for byggkvalitet skal initiere forskning og utvikling av tekniske løsninger, iverksette evaluering av ferdige bygg og implementere universell utforming i de verktøy som utvikles (blant annet Byggsøk), i de virkemidler etaten forvalter, gjennom prosjekter som etaten har ansvar for og i forhold til egen virksomhet (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

Husbanken vil kunne tilby tilskudd til kompetanseheving i kommunene, samt stimulere til universell utforming gjennom grunnlånet. Husbanken vil også presentere gode prosjekter og prosesser når det gjelder universell utforming (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

6.3.2 Mål/målene med tiltaket

Målet med tiltaket er økt kjennskap og kunnskap til universell utforming for folk flest, kommuner og byggenæring.

6.3.3 Organisering og ansvarlige parter

Ansvarlig part: Kommunal- og regionaldepartementet

Utførende part: Direktoratet for byggkvalitet og Husbanken

Målgruppe: Byggebransjen, kommuner, allmenheten og virksomheten til utførende part

Gjennomføring: Fra 2009

6.3.4 Implementering av tiltaket

Statlige etater har hatt mål om å utarbeide egne handlingsplaner.

Direktoratet for byggkvalitet har ikke utarbeidet handlingsplan for universell utforming, men har integrert tiltak knyttet til universell utforming i en arbeidsplan rettet mot ansatte i egen organisasjon. Tiltakene omhandler både oppgaver knyttet

til regelverksutvikling, tiltak i regjeringens handlingsplan, tiltak i egen bedrift med hensyn til lokaler, websider og lignende, andre utredningsoppdrag, medvirkning i standardiseringsarbeidet, forvaltning, drift og vedlikehold.

Direktoratet for byggkvalitet har som løpende oppgave å utvikle og vedlikeholde veiledning til teknisk forskrift. Bransjeorganisasjonene og andre parter i byggebransjen inviteres til dialog for å diskutere hvordan kravene om universell utforming og tilgjengelighet i regelverk med veiledning fungerer i praksis. Gruppediskusjonene på workshop og erfaringer fra praksis har gitt innspill til revidert versjon av veiledning til teknisk forskrift. Revidert versjon av veiledningen kom sommeren 2011.

Husbanken utga Handlingsplan universell utforming - 2011-2015 i august 2011 (Husbanken: 2011a). Handlingsplanen beskriver at de skal ha særlig fokus på tiltakene Kompetanseprogram for politikere og ansatte i kommunene (K5) og Informasjonsprogrammet universell utforming i byggsektoren (B3).

Husbanken gir kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet. For 2011 prioriterte Husbanken områdene universell utforming i eksisterende bebyggelse og uteområder, prosjekter som utvikler, tilrettelegger og prøver ut ny teknologi som gjør at flere kan bo hjemme lenger, prosjekter med fokus på metodeutvikling og tilhørende verktøy, samt prosjekter som i vesentlig grad bidrar til å heve kunnskapsnivået (Husbanken: 2011b).

6.3.5 Evalueringsfunn

Vi har ikke evaluert effekten av enkelttiltak innenfor Direktoratet for byggkvalitet sin arbeidsplan og Husbanken sin handlingsplan, men vurdert om tiltaket er gjennomført. Når det gjelder Husbanken sitt tiltak om tilskuddsordning knyttet til kompetanseheving har vi valgt å ta med en vurdering av kjennskapen til dette tiltaket.

Etatvis handlingsplan er nyttig som verktøy

Intervjuer med Husbanken avdekker at Husbankens handlingsplan fører til at det er enklere å arbeide strukturert og målrettet. Av intervju med Husbanken fremkommer det at handlingsplanen fører til at alle regionale kontorer rapporterer inn resultat. Vår vurdering er at handlingsplanen derfor har ført til at egne tiltak i Husbanken har blitt fulgt opp gjennom interne prosesser.

Direktorat for byggkvalitet har ikke utarbeidet en handlingsplan, men en arbeidsplan for internt bruk. Vår vurdering er at arbeidsplanen erstatter en handlingsplan når det gjelder å beskrive et sett av interne tiltak. Derimot oppfatter vi at arbeidsplanen er mindre egnet for synliggjøring av tiltak, mål og handlinger eksterne ut mot målgruppene. Følgelig vurderer vi at arbeidsplanen fraviker ideen med handlingsplan på punktet som innebærer en forpliktelse fra tiltakseier til målgruppen.

Varierende kjennskap til Husbankens tilskuddsordning

I Husbankens handlingsplan fremgår mulighet for tilskudd i forbindelse med tiltak for kompetanseheving. Ut i fra informasjon fra spørreundersøkelse og casestudier er vår oppfatning er at ansatte i kommunene i varierende grad kjenner til tilskuddsordningen. Funn fra spørreundersøkelsen tyder på at ledere for kommunale råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne har lav kjennskap til ordningen. Nesten 80 prosent av ledere for kommunale råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne svarer i spørreundersøkelsen at de ikke vet om ansatte i kommunen eller fylker har deltatt på kompetansetiltak som er finansiert med tilskudd fra Husbanken. En slik relativt høy andel skyldes trolig at ledere av rådet har mangelfull kjennskap om tiltaket. Se kap 2.5.6 for nærmere beskrivelse av dette metodiske problemet. Inntrykket om lav kunnskap i kommunene om ordningen bekreftes i funn fra casestudien. Kunnskap om ordningen avhenger av hvem vi spør. Casestudien avdekker eksempelvis at koordinatorene for universell utforming i pilotkommunene har en godt overordnet kjennskap til Husbankens tilskuddsordning.

6.3.6 Forbedringsmuligheter

Etatvise handlingsplaner med konkrete mål og tilhørende rapportering vil synliggjøre hva som skal gjennomføres og kan virke mer forpliktende enn en arbeidsplan. Det kan være nyttig å ha handlingsplaner som offentlig dokument slik at kommuner og andre interessenter får informasjon om de ulike tiltak som er planlagt gjennomført. Handlingsplaner gir også et godt grunnlag for evaluering og vurdering av måloppnåelse.

6.4 Styrke universell utforming i kommunal og regional planlegging (P1)

6.4.1 Beskrivelse av tiltaket

For å styrke universell utforming i kommunal og regional planlegging skal det gjennomføres veiledning og kompetansetiltak i forbindelse med innføring av ny plan- og bygningslov. Det skal også etableres et program med fokus på universell utforming i kommunesentraene (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

6.4.2 Mål med tiltaket

Målet med tiltakene er å styrke universell utforming i kommunal og regional planlegging.

6.4.3 Organisering og ansvarlige parter

Ansvarlig: Miljøverndepartementet

Gjennomføring: Fra 2009

6.4.4 Implementering av tiltaket

Tiltaket er ikke iverksatt som eget prosjekt, men i intervju med Miljøverndepartementet opplyses at intensjonen er ivaretatt gjennom andre aktiviteter som departementets veiledning i ny plan- og bygningslov, Nasjonalt utviklingsprosjekt for kommuner og fylkeskommuner (K1) og arbeider med stedsutvikling og kommunesentra ellers.

6.4.5 Evalueringsfunn

Tiltaket er lite kjent

Ettersom tiltaket ikke er iverksatt som eget prosjekt, har det vært utfordrende å identifisere både aktivitet og tiltakseffekt. Intensjonene med tiltaket er til dels ivaretatt gjennom andre aktiviteter tiltakseier har igangsatt. Informant fra Miljøverndepartementet forteller at aktiviteten under tiltaket Styrke universell utforming i kommunal og regional planlegging (P1) har vært en del av annen aktivitet, blant annet Nasjonalt utviklingsprosjekt for kommuner og fylkeskommuner (K1). Informasjon fra intervjuer med kommuner, brukerorganisasjoner og andre berørte parter viser imidlertid at aktiviteter under styrke universell utforming i kommunal og regional planlegging (P1) er lite kjent. Forklaringen er trolig at aktiviteten forbindes med andre tiltak i handlingsplanen eller annen aktivitet iverksatt av Miljøverndepartementet. Av denne grunn har det

vært utfordrende å skille ut aktivitet som følger av tiltaket, og evaluere effekten. Samlet sett vurderer vi at aktiviteten som kan tilskrives tiltaket har vært av mindre omfang. Vi begrunner en slik påstand med at tiltaket er svært lite kjent, noe som indikerer at få personer er berørt og at effekten samlet sett ikke kan være stor.

Tiltaket er ikke detaljert beskrevet

Tiltaket er ikke detaljert beskrevet i handlingsplanen. Følgelig har ansvarlig enhet frihet til å utforme tiltak. Ansvar er ikke tydelig plassert i Miljøvern-departementet. I følge intervju med Miljøverndepartementet har flere fagavdelinger ansvaret for implementeringen av tiltaket, og ansvarsdelingen er uklar. Dette kan være årsak til at tiltaket ikke har blitt gjennomført som eget prosjekt.

6.4.6 Forbedringsmuligheter

For å sikre at tiltaket gjennomføres i henhold til intensjonen bør innholdet i programmet beskrives mer detaljert. Det vil også være nødvendig at ansvaret for å implementere tiltaket er tydelig plassert i forvaltningen.

6.5 Nasjonal utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1)

6.5.1 Beskrivelse av tiltaket

Universell utforming skal utvikles som en strategi i kommunal og regional planlegging og forvaltning. Tiltaket inkluderer pilotkommuner og -fylker (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

Pilotkommuner og -fylker forplikter seg til å være forbilder med sine prosjekter, gi/delta i undervisning, publisere gode eksempler, samarbeide med Direktoratet for naturforvaltning om universell utforming og luftkvalitet og Statens kartverk om universell utforming i kartverk.

I handlingsplanperioden er det blitt trukket inn nye pilotkommuner som pilotfylker og eksisterende pilotkommuner skal følge spesielt opp. Disse nye kommunene har målsetting liknende eksisterende kommuner, men mer avgrenset. For en nærmere forklaring til benevnelsen *pilotkommuner og -fylker* viser vi til kapittel 2.5.3.

Tiltaket skal bidra til realisering av handlingsplanens mål blant annet innenfor kompetanseheving, integrere universell utforming i mål og strategier i fylket, satse på sektorovergrepene områder som friluftsliv, transport og stedsutvikling.

6.5.2 Mål med tiltaket

Alle fylker og 25 prosent av kommunene bør aktivt med innen 2015 (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

6.5.3 Organisering og ansvarlige parter

Ansvarlig part: Miljøverndepartementet

Berørte parter: Kommuner og fylker i Norge. En liste over pilotkommuner og -fylker er presentert i kapittel 2.5.3.

Gjennomføring: Tiltaket er en videreføring og fortsettelse fra forrige planperiode

6.5.4 Implementering av tiltaket

I 2009 hadde programmet 13 pilotkommuner og 8 pilotfylker. Ved utgangen av 2012 deltok totalt 80 kommuner og 15 fylker på tiltaket. For kommunenes del tilsier måltallet at over 100 kommuner skal delta innen 2015, i tillegg til samtlige fylkeskommuner. Med en videre satsing mener vi det burde det være mulig å nå dette måltallet frem mot 2015.

Miljøverndepartementet har i fellesskap med pilotkommuner og -fylker utviklet nasjonale prosjektbeskrivelser. Pilotkommuner skal bidra til virkeliggjøre nasjonale mål i Regjeringens handlingsplan og gjennomføre Nasjonalt utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1) (Miljøverndepartementet: 2011). I tillegg har en høy andel av pilotkommunene (alle ressurskommunene) og pilotfylkene utarbeidet egne prosjektplaner (Barne- og likestillingsdepartementet: 2011a).

Miljøverndepartementet gjennomfører nettverksamlinger og fagsamlinger innenfor tiltaket. Fagsamlinger er for en utvidet krets deltakere og nettverkssamlinger er for koordinatorene og kontaktpersoner i fylkene og kommunene. Det er gjennomført 4 samlinger i 2009 og 6 samlinger pr år i 2010, 2011 og 2012. I løpet av ett år, eksempelvis 2011, var en av samlingene spesifikk nettverkssamling for ressurskommunekoordinatorer, fire samlinger var kombinasjoner nettverk- og fagsamling, hvorav én var dedikert alle deltakende kommuner og én pilotfylkene. De to øvrige samlingene var for alle deltakende kommuner og fylker der en av de var fagsamling gjennomført i samarbeid med Direktoratet for naturforvaltning - åpen for alle, også utenfor utviklingsprosjektet, K1.

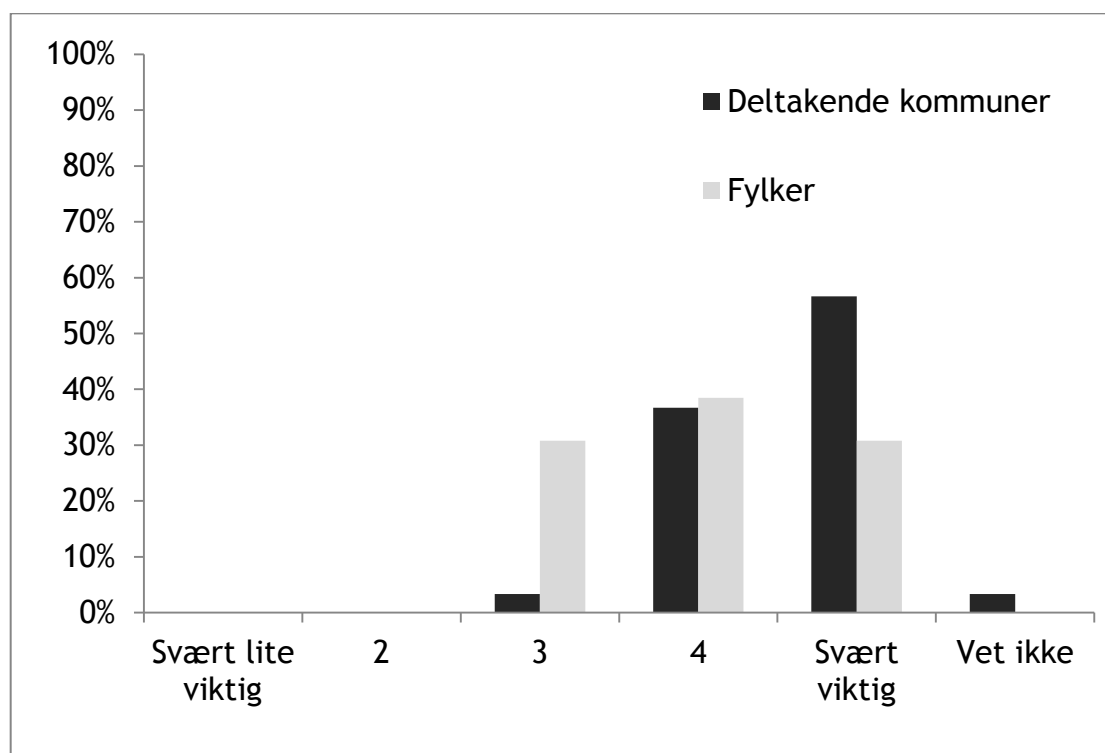
Det er utviklet årlige rapporter som beskriver aktiviteter i pilotkommuner og -fylker (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet: 2011b). De inneholder blant annet presentasjoner av et forbildeprosjekt fra hver av dem. Prosjektene varierer fra metodeutvikling og prosesserfaringer til eksempler på gjennomførte bygg og uteområder med høy bevissthet på universell utforming. Her finnes også veiledningsmateriell og informasjonsstrategier som deltakende kommuner og fylker i utviklingsprosjektet (K1) har utarbeidet og tatt i bruk. Eksempelene er illustrert med bilder og henvisninger. Årsrapportene viser hvordan deltakende kommuner og fylker organiserer og evaluerer sitt eget arbeid som utviklingsaktører for universell utforming og har som mål å bidra til erfaringsutveksling og kunnskapsformidling om universell utforming.

6.5.5 Evalueringsfunn

Tiltaket oppleves som viktig

Tiltak Nasjonalt utviklingsprogram i fylkeskommuner og kommuner (K1) er en av de største satsningene i handlingsplanen. Flere av informantene som ble intervjuet mener at dette tiltaket holder høy kvalitet på faglige arrangementer. Tiltaket beskrives av informanter i flere kommuner som tiltaket med størst suksess, og oppleves i sin helhet som viktig. Resultater fra spørreundersøkelsen bekrefter dette funnet. Dette spørsmålet i spørreundersøkelsen har koordinator for universell utforming i deltakende kommuner og fylker i utviklingsprosjektet (K1) besvart. Ifølge resultater fra spørreundersøkelsen svarer over 90 prosent av koordinatorene for universell utforming i deltakende kommuner at de anser tiltaket som viktig for å inkludere universell utforming i kommuner og fylker mål og strategier, se Figur 6-3.

Figur 6-3 Hvor viktig mener du at utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1) er for å inkludere universell utforming i kommunens/fylkeskommunens mål og strategier? Koordinator for universell utforming har svart.

Tiltaket genererer høy aktivitet i deltakende kommuner og fylker

Årsrapport fra deltakende kommuner og fylker i utviklingsprosjektet, K1 for 2011 beskriver stor aktivitet som følge av tiltaket (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet: 2011b). Et av fylkene oppgir i årsrapporten at Nasjonal utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1) er en vesentlig årsak til høy aktivitet (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet: 2011b, s45):

”Arbeidet med pilotfylkeprosjektet er prosessorientert og sektorovergripende, og konkret nytteverdi er vanskelig å måle. Vi hevder likevel at økt kompetanse og fokus på uu- satsingen i fylket og pilotkommunene, samt bevisst bruk av planer og tilskuddsmidler gjør at Nord- Trøndelag har kommet lenger i arbeidet med uu i 2011 enn om fylket ikke hadde vært pilot.”

Ansatte fra flere enheter i kommuneadministrasjonen i de deltakende kommunene deltar på samlinger i forbindelse med utviklingsprosjektet (K1). Både planansvarlige og byggesaksbehandlere deltar på slike samlinger, i tillegg til koordinatorene for universell utforming. Det hender også at ledere for kommunale

råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne deltar. Dette funnet fremkommer fra intervjuer vi har gjort med kommuner i forbindelse med casestudien.

Resultatene fra spørreundersøkelsen bekrefter innrykket om at tiltaket genererer høy aktivitet. 80 prosent av de spurte koordinatorene for universell utforming svarer at ansatte i deres kommune/fylkeskommune har deltatt på kurs eller aktiviteter innenfor utviklingsprosjektet (K1), se resultatvedlegg for dokumentasjon. Her må vi imidlertid gjøre oppmerksom på at kun deltakende kommuner og fylker har besvart. Intervjuer med ansatte i kommuner som ikke deltar i utviklingsprosjektet (K1), viser at tiltaket er lite kjent. Basert på samtlige intervjuer vi har gjort med kommunene, finner vi at kommuner som ikke deltar på utviklingsprosjektet (K1), kun unntaksvis deltar på samlinger. Tiltaket har derfor liten effekt i kommuner som ikke deltar.

Tiltaket bidrar til å spre kompetanse i deltakende virksomhet

Utviklingsprosjektet (K1) bidrar til spredning av kompetanse internt i kommunen. Et felles inntrykk blant informantene vi har intervjuet i casestudien er at flere personer i kommuneadministrasjonen skjønner prinsippet og strategien med universell utforming, og tilegner seg basiskunnskap som følge av utviklingsprosjektet (K1). Kunnskapsoverføring skjer enten ved at personer i kommuneadministrasjonen deltar på samlinger arrangert i utviklingsprosjektet (K1), eller som kompetanseoverføring via koordinator for universell utforming. Vi mener at særlig koordinator sin rolle har vært sentral. Funn fra casestudien viser at koordinator i pilotkommuner er helt sentral for å få universell utforming med i kommunens strategier og arbeid. Eksempelvis ble det i intervjuene trukket frem at koordinator har vært helt sentral for at kommunen fast innarbeider universell utforming i kommunens planbestemmelser. Plansjef hevder at kommunen ikke ville hatt ressurser til samme oppfølging av planbestemmelser uten en koordinator for universell utforming. Videre viser intervjuer at koordinator har hatt en sentral funksjon i arbeidet med en egen handlingsplan. Vi mener derfor at stimuleringsmidler for å finansiere koordinator har vært et suksesskriterium.

Ordningen med koordinator for universell utforming er sårbar. Dersom koordinator slutter, forsvinner også nøkkelkompetansen innenfor universell utforming. Selv om koordinator bidrar til å spre kompetanse i kommuneadministrasjonen, er arbeidet med universell utforming likevel avhengig av koordinator. Funn fra casestudien viser at det er ingen andre i kommuneadministrasjonen enn koordinator som har

den samme helhetsforståelse av universell utforming, eller som tar et overordnet ansvar for at universell utforming inngår i kommunens arbeidsoppgaver.

Videre indikerer funn fra casestudien at kompetansen spres internt mellom deltakende kommuner, men i liten grad til andre kommuner. Informanter i deltakende kommuner forteller at mange gode løsninger kommer fra andre deltakende kommuner, og de er således forbilder for andre. Arbeidet med universell utforming i deltakende kommunene har derfor en potensiell overføringsverdi til andre kommuner. Informasjonsspredning skjer imidlertid oftest mellom deltakende kommuner. Dette fordi kommuner som ikke deltar i utviklingsprosjektet (K1) heller ikke deltar på samlingene.

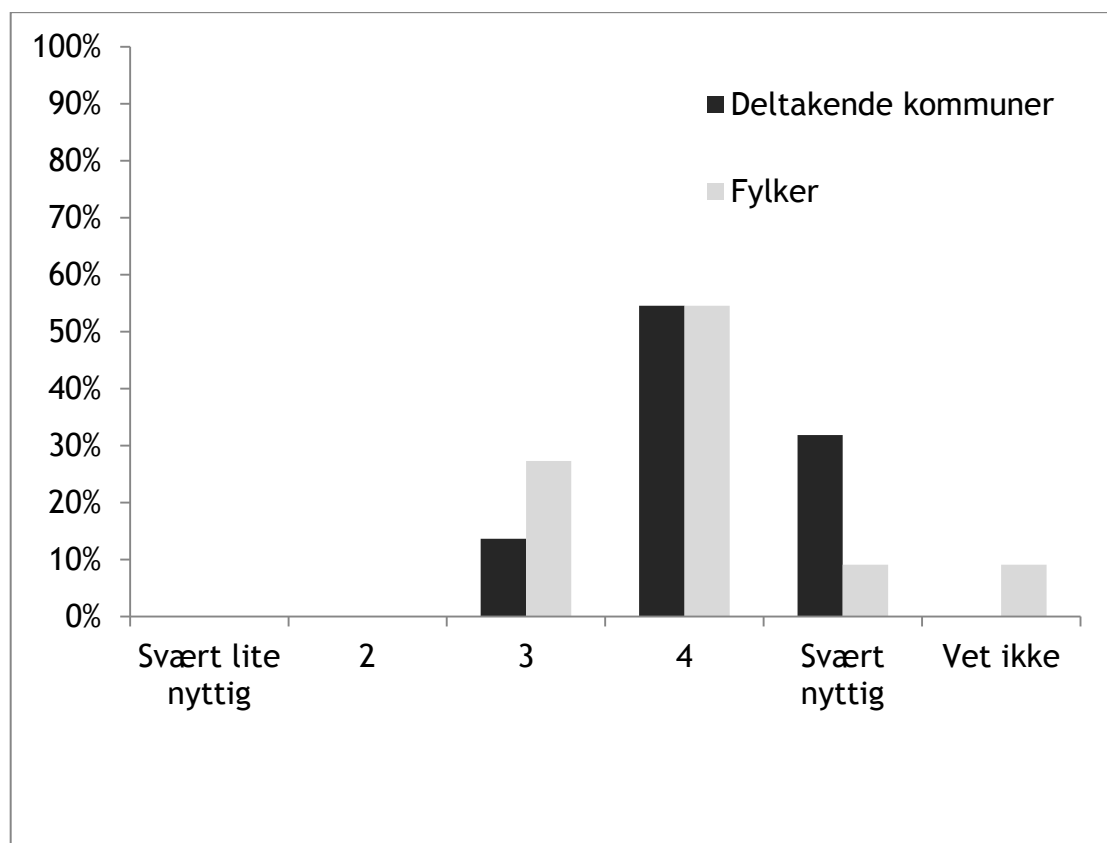
Årsrapporter fra 2009-2010 viser at fylkene har prioritert regional forankring av universell utforming, og oppstart av delprosjekter med regionale og nasjonale kunnskapsmiljøer. Det er også lagt vekt på aktiv formidling av kunnskap og resultater i egen region. Flere av pilotfylkene har brukt det ekstraordinære tilskuddet i 2010 på kr 300.000 kroner til å rekruttere nye deltakende kommuner (Årsrapport pilotfylker: 2011). Dette bekrefter vårt inntrykk om at kompetanseoverføring til andre kommuner først inntreffer gjennom at andre kommunene også deltar i utviklingsprosjektet (K1).

Nettverkssamlinger bidrar til å utveksle gode løsninger og erfaringer

Nettverkssamlinger skal i utviklingsprosjektet (K1) bidra til å spre informasjon mellom kommuner. En høy andel av koordinatorene i kommuner (85 prosent) og fylker (60 prosent) oppgir i spørreundersøkelsen at nettverkssamlingene som nyttige eller svært nyttige, se Figur 6-4.

Gjennom nettverkssamlingene blir kunnskap spredt mellom kommuner. Ofte blir nettverkssamlingene brukt til å fortelle om eksempler på om gode løsninger (best practice) som gir universell utforming. I intervjuer med informanter i deltakende kommuner ble det av flere informanter trukket frem som svært nyttig med en slik best practice-tilnærming.

Figur 6-4 Hva er din vurdering av nytten av nettverkssamlinger? Koordinator for universell utforming har svart.

God organisering åpner for at kommunene selv får utforme innhold

Vårt inntrykk er at prosessen med tiltaksutforming har vært svært bred, med deltakelse fra målgruppen. Dette baserer vi på informasjon fra intervjuer med Miljøverndepartementet og med kommuner som deltok i casestudie. I casestudien fremkommer det at informanter og koordinatorene for universell utforming i kommunene har tillit til, og er veldig godt fornøyd med koordineringen fra Miljøverndepartementet. Tiltaket beskrives av koordinatorene som organisert på kommunenes premisser. I intervjuene blir det særlig vektlagt som positivt at kommunene selv delvis får utforme innhold på arrangementer og samlinger. I den grad organiseringen kan forbedres, blir det av én informant trukket frem at kommunene i enda større grad bør inviteres til å utforme innhold på samlinger, og at det i enda større grad på forhånd kan arbeides med å finne frem gode løsninger som ble presentert på samlingene og arrangementene.

6.5.6 Forbedringsmuligheter

Kommuner og fylkeskommuner som ikke deltar på utviklingsprosjektet (K1) får ikke systematisk kompetanseoverføring fra deltakende kommuner og fylker. Vi mener

derfor at målsetningen om å øke antall deltakende kommuner og fylker er riktig. For kommuner som ikke deltar i tiltaket er det nødvendig med tiltak som sikrer systematisk kompetanseoverføring fra deltakende kommuner og fylker.

Dersom ordningen med koordinatorene for universell utforming opprettholdes, bør det utarbeide rutiner for å sikre spredning av kompetanse i virksomheter tilknyttet kommune og fylker.

Systematisk målrapportering virker forpliktende og er en suksess som ledd i erfaringsoverføring for utviklingsprosjektet (K1). Rapporteringen kan forbedres ytterligere ved å sette mål knyttet til arbeidsoppgaver innenfor tiltaket.

6.6 Samarbeidsprogram med Kommunenes interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) om tiltak på kommunesektoren (K2)

6.6.1 Beskrivelse av tiltaket

Samarbeidsprogram med Kommunenes interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) om tiltak på kommunesektoren inkluderer blant annet kompetanseutvikling, informasjonsspredning og samordning av programmer og satsninger hvor universell utforming er relevant (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

6.6.2 Mål/målene med tiltaket

Målet med tiltaket er å tilrettelegge for kompetanseutvikling og samordning av programmer og satsninger hvor universell utforming er relevant (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

6.6.3 Organisering og ansvarlige parter

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet m.fl.

Koordinerende aktører: Fylkesmenn og fylkeskommuner

Målgruppe: Politikere og ansatte i kommuner og fylkeskommuner

Gjennomføring: 2009-2013

6.6.4 Implementering av tiltaket

Samarbeidsprogrammet (K2) var tenkt som et tiltak der KS forpliktet seg til å spre kompetanse om universell utforming til sine medlemmer. Ifølge informasjon fremkommet i intervju med tiltakseier var intensjonen at tiltaket skulle nå alle

kommunene, og at KS skulle forplikte seg i dette arbeidet. Sammenlignet med intensjonen er tiltaket gjennomført i mindre omfang. Aktiviteten i tiltaket har begrenset seg til kompetansetiltak som studieturer, konferanser og frokostmøter med åpen deltakelse.

KS har ikke ønsket å legge føringer for sine medlemmer på grunn av at tiltaket medfører økte kostnader i kommuner og fylker, spesielt i forbindelse med å øke tilgjengeligheten i eksisterende bygningsmasse. Dette er informasjon som har fremkommet gjennom intervjuer.

6.6.5 Evalueringsfunn

Resultater fra spørreundersøkelsen viser at så mange som 80 prosent av ledere for kommunale råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne ikke kjenner til om ansatte i kommunen har deltatt på kompetansetiltak under samarbeidsprogrammet (K2), se resultatvedlegg for dokumentasjon. Kun litt over 10 prosent bekrefter en deltakelse på kompetansetiltak under samarbeidsprogrammet (K2). Liten kjennskap til tiltakene viser at ledere for kommunale råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne har lav kjennskap til samarbeidsprogrammet. Casestudiene viser imidlertid at andre ansatte i kommunen har noe bedre kjennskap til både frokostmøter og studieturer arrangert av KS. Videre viser casestudien at deltakelsen har vært lav.

Tiltaket oppfattes som viktig for å synliggjøre at KS er involvert. Flere av de som har blitt intervjuene i kommuner, departementene og organisasjonene ser behov for et mer aktivt KS.

6.6.6 Forbedringsmuligheter

Det bør vurderes utforming av tiltak som sikrer et mer forpliktende samarbeid med KS og videre om tiltaket i sin nåværende form skal avsluttes da det overlapper med andre kompetanseoppbyggende tiltak.

6.7 Kompetanseprogram for politikere og ansatte i kommunene, (K5)

6.7.1 Beskrivelse av tiltaket

Kompetanseprogrammet er bygget opp med moduler med ulike tema relatert til Plan- og bygningslovens virkeområde. Programmet ligger åpent på nettet og skal gi

tilbud om kompetanse for ansatte og politikere i kommunene, samt kommunale råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne og lag og foreninger (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a). Det er utdannet kursinstruktører som tilbyr kurs lokalt i kommuner og fylkeskommuner knyttet til kompetanseprogrammet.

Modulene i kompetanseprogrammet, K5, er delt inn disse 7 modulene:

1. Introduksjon til universell utforming
2. Lover og forskrifter (inkludert standarder)
3. Planlegging
4. Transportsystemet.
5. Friluftsområder
6. Bygg og uteområder
7. Eiendomsforvaltning

6.7.2 Mål med tiltaket

Hovedmål

Politikere og ansatte i kommuner og fylker skal ha god kompetanse, planleggings- og forvaltningsrutiner på universell utforming og tilgjengelighet innenfor plan- og bygningslovens virkeområde innen 2014.

Resultatmål

Direktoratet for byggkvalitet har definert et eget resultatmål. Dette resultatmålet fremgår ikke av handlingsplanen. Vi har derfor ikke evaluert måloppnåelsen av resultatmålet, men nøyer oss med å dokumentere resultatmålet. Resultatmålet er at innen utgangen av 2014 skal 75 prosent av landets kommuner (325) kommuner og alle fylkeskommuner (19) ha gjennomført opplæringstiltak for ansatte i universell utforming innen plan- og bygningslovens virkeområde. Politikere i kommuner og fylker er av målgruppen til tiltaket. Målgrupper blant politikere er definert til medlemmer av komité for plan- og byggesak, eldreråd og Råd for funksjonshemmede. Fem universitet og høyskoler, minst én i hver landsdel, skal bruke K5 i poenggivende kurs innen 2014 (Direktoratet for byggkvalitet:2011a)

6.7.3 Organisering og ansvarlige parter

Ansvarlig part: Kommunal- og regionaldepartementet

Utførende part: Direktoratet for byggkvalitet er koordinator og administrator for kompetanseprogrammet (K5). Programmet er utviklet av Høgskolen i Bergen for Direktoratet for byggkvalitet.

Berørte parter: Kompetanseprogrammet er et samarbeid mellom en rekke instanser, blant annet, Husbanken, Deltasenteret, Miljøverndepartementet, Kommunenes interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) og Vegdirektoratet. Instruktører er fra kommuner, fylkeskommuner og private.

Gjennomføring: 2009-2013

6.7.4 Implementering av tiltaket

Kompetanseprogrammet ble utviklet som en webapplikasjon i 2010 og ble lansert februar 2011.

Opplæring av brukerrepresentanter er planlagt i en egen ny del av kompetanseprogrammet (K5). Deltasenteret har hovedansvar for denne delen av undervisningsopplegg for kommunale råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Deltasenterets prosjekt hadde oppstart i 2012.

Kurs i kompetanseprogrammet er en del av tiltaket. Kursordningen administreres av konsulent fra Norsk kommunalteknisk forening (NKF). Kurs gjennomføres både regionalt og lokalt og markedsføres på hjemmesiden til Direktoratet for byggkvalitet. Det er utdannet 42 kursinstruktører i kompetanseprogrammet. Instruktørene dekker geografisk alle fylker i Norge.

Direktorat for byggkvalitet har stått for godkjenning av kursinstruktører. Det er gjennomført 4-dagers instruktørkurs med gjennomgang av kursinnhold og opplæring i presentasjonsteknikk og metoder for presentasjon. Prosjektforum AS hadde ansvar for presentasjonsteknikk og metode, mens Direktorat for byggkvalitet hadde ansvar for faglig innhold. Kursinstruktørene får årlig oppfølging av Direktoratet for byggkvalitet.

Kursing i Kompetanseprogrammet (K5) er markedsført av instruktører, og gjennom pilotkommuner- og pilotfylker på samlinger under utviklingsprosjektet (K1). Kursinstruktørene forplikter seg til å informere Direktoratet for byggkvalitet om avtalte kurs, slik at andre kommuner og fylker kan melde seg på. Tilbud om kurs i universell utforming ble også sendt til alle kommuner i september 2011, i brev fra Kommunal- og regionaldepartementet signert av ministeren. Husbanken har

utarbeidet plan for regional mobilisering av kommuner med forpliktelser om gjennomføring av kurs i universell utforming i forbindelse med Husbankens samarbeidsavtaler med kommunene. Det er utarbeidet en brosjyre og en plakat for stands om kompetanseprogrammet. Brosjyren deles ut på kurs og konferanser eller formidles via stand.

Kostnaden for kursinstruktørene dekkes av Direktoratet for byggkvalitet dersom kommune eller fylkeskommune ikke selv dekker kostnaden. Direktoratet betaler kursinstruktører etter gitte satser; kr 2500,- for halvdags- og kr 5000,- for heldagskurs, samt dekker evt. reise- og overnattingskostnader. Direktoratet dekker videre kursing og oppfølging av instruktørene. (Direktoratet for byggkvalitet: 2011a).

6.7.5 Evalueringsfunn

Varierende kjennskap til kompetanseprogrammet

Egen statistikk fra Direktoratet for byggkvalitet viser at kursaktiviteten har nådd ut til nesten halvparten av landets kommuner. Dette funnet tyder på at aktivitet knyttet til tiltaket har i en viss grad har nådd ut til målgruppen, tatt i betraktning at vi er i siste fase av handlingsplanens periode.

Til sammenligning tyder resultater fra spørreundersøkelsen vi har gjennomført på at tiltaket bare i begrenset grad er kjent i målgruppen. Et resultat som trolig har sammenheng med at leder av råd har besvart spørsmål i spørreundersøkelsen knyttet til dette tiltaket.

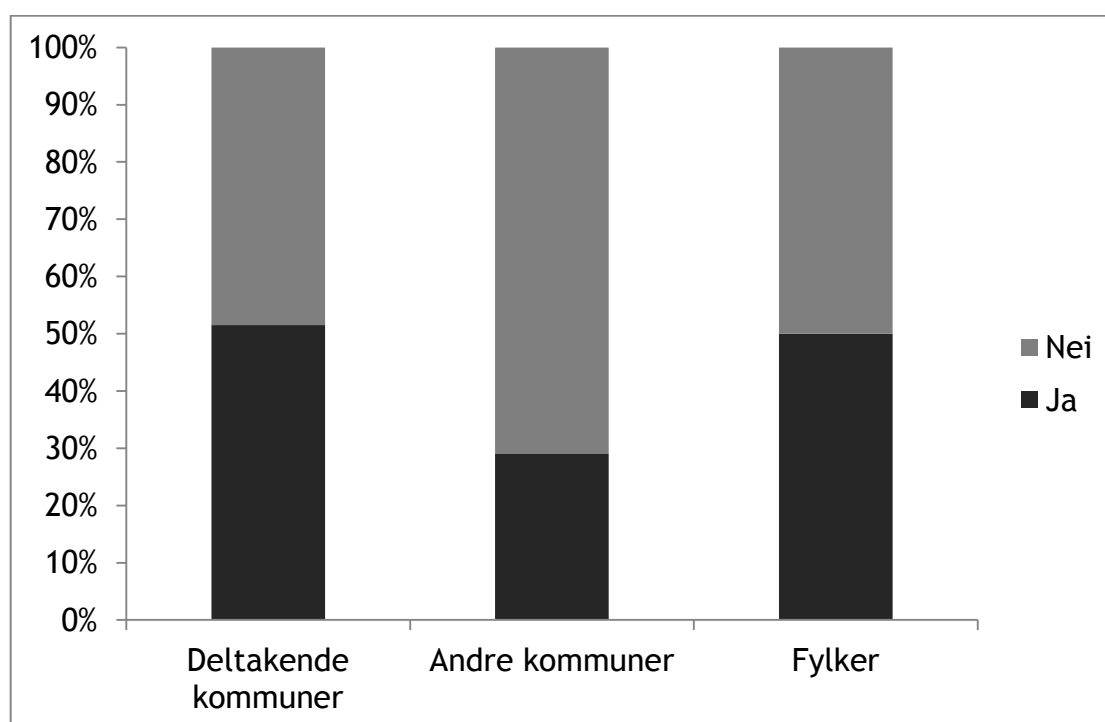
A i kommunen som arbeider med universell utforming har normalt mer kunnskap om tiltaket enn leder av rådet. Resultatene av spørreundersøkelsen vil derfor undervurdere hvor godt kjent kompetanseprogrammet er blant enkelte ansatte i kommunene og resultatet må tolkes med varsomhet. Se kapittel 2.5.6 for nærmere beskrivelse av dette metodiske problemet. Samlet sett vurderer vi at målgruppen har varierende kunnskap om kompetanseprogrammet. Vi kommenterer i det følgende statistikk fra Direktoratet for byggkvalitet og resultater fra spørreundersøkelsen.

I følge statistikk mottatt fra Direktoratet for byggkvalitet var det ved utgangen av 2012 gjennomført kurs i 188 kommuner (42 prosent av kommunene) for totalt 2570 deltakere (Direktoratet for byggkvalitet: 2012a). Samme statistikken viser at i 7 av

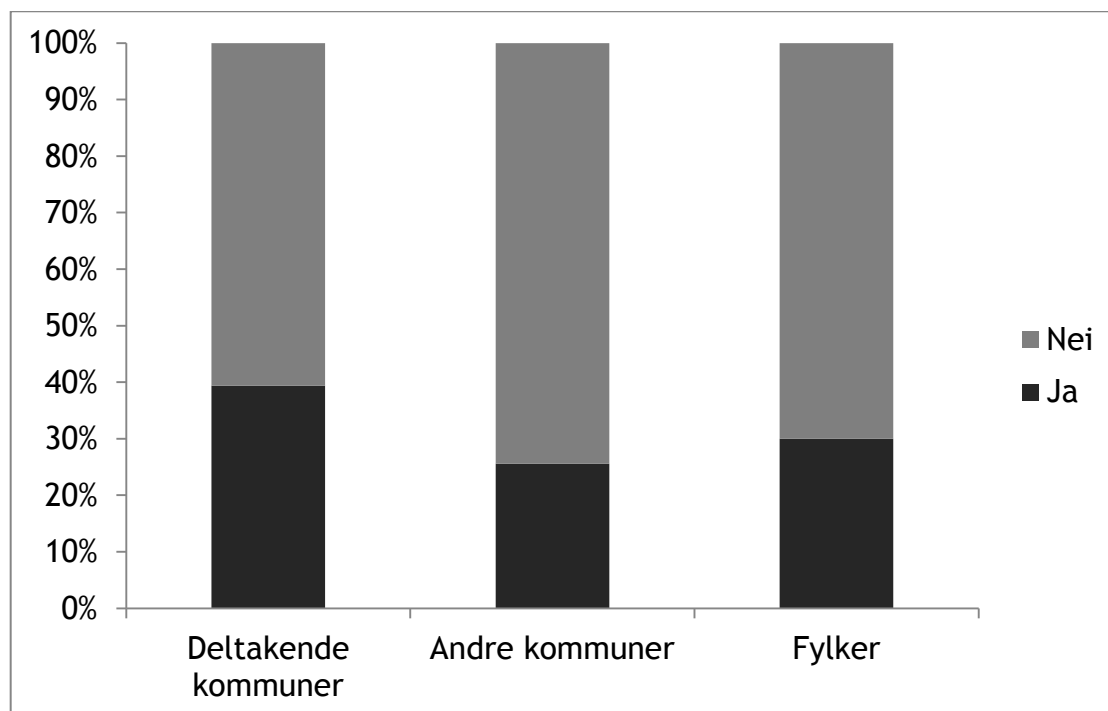
19 fylker ble det holdt kurs. Dette resultatet framkom i siste fase av rapportutformingen og har derfor ikke vært integrert i evalueringsprosessen. Sammenlignet med 2011 viser kursaktiviteten en stigende trend. Ved utgangen av 2011 viste tilsvarende statistikk at det ble holdt kurs i 26 kommuner (7 prosent av kommunen) med totalt 884 deltakere (Direktoratet for byggkvalitet: 2011a).

Resultater fra spørreundersøkelsen viser at kompetanseprogrammet (K5) bare i begrenset grad er kjent for leder av råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Dette gjelder både web-basert kursmateriell og muligheten for å leie inn kursinstruktører, se Figur 6-5 og Figur 6-6. Inntrykket bekreftes i noen grad av funn fra casestudien. Samtidig viser casestudien at leder av råd generelt har mindre oversikt over kompetansehevende tiltak, herunder kompetanseprogrammet (K5). Nettopp fordi leder av råd har besvart spørreundersøkelsen, kan resultatene fra spørreundersøkelsen undervurdere kommuner og fylkeskommuner sitt kjennskap til kompetanseprogrammet (K5).

Figur 6-5 Er du kjent med at det foreligger kursmateriell knyttet til universell utforming på hjemmesiden til Direktoratet for byggkvalitet? Besvart av leder for råd.

Figur 6-6 Er du kjent med at Direktoratet for byggkvalitet har kursinstruktører som holder lokale kurs i universell utforming under kompetanseprogrammet? Besvart av leder for råd.

Varierende bruk av og deltakelse på kompetanseprogrammet

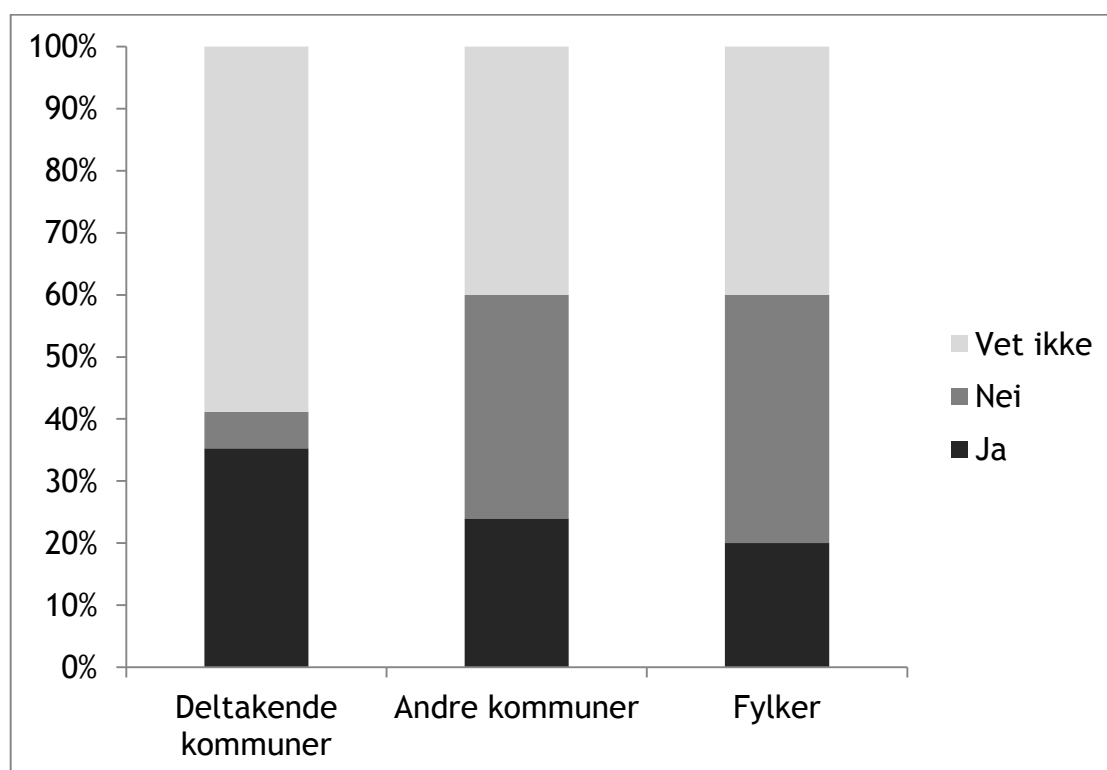
Med utgangspunkt i at kompetanseprogrammet (K5) i varierende grad er kjent, er det å forvente moderat bruk av og deltakelse på tiltaket. Av intervjuer av ansatte i kommunene kommer det fram at kompetanseprogrammet (K5) benyttes i kommunene, men ikke i stor utstrekning. Koordinator i deltakende kommunene i utviklingsprosjektet (K1) og personer med tilsvarende roller i andre kommuner er normalt godt kjent med tiltaket, men deres bruk av web-basert kursopplegg er varierende.

Resultater fra spørreundersøkelsen viser at kommuner og fylker i moderat utstrekning bruker og deltar på tiltaket, se Figur 6-7. En høy andel av ledere for rådet i kommunene og fylker svarer at de ikke vet om ansatte i kommune- og fylkesadministrasjonen bruker eller deltar på tiltaket. Også for dette spørsmålene kan besvarelsene reflektere at leder av rådet har mangelfull innsikt i problemstillingen, noe som bidrar til å undervurdere kommunenes bruk og deltakelse. Vår vurdering er derfor at resultatene fra spørreundersøkelsen i noen grad undervurderer kommunenes bruk og deltakelse av tiltaket. Egen statistikk fra Direktoratet for byggkvalitet viser at ansatt i nesten halvparten av landets kommuner har deltatt på kurs under tiltaket (Direktoratet for byggkvalitet:2012a).

I intervju med koordinator for universell utforming kommer det fram at koordinatorene som har lang erfaring med universell utforming oftere benytter eget materiale istedenfor materiale i kompetanseprogrammet når de gjennomfører kurs og foredrag.

Vårt inntrykk er at særlig kommuner som ikke er pilotkommuner har nytte av web-basert kursmateriell. Dette begrunner vi med at slike kommuner ikke har tilgang på kompetansedelingen under utviklingsprosjekt (K1). Person med ansvar for universell utforming i en kommune som er pilotkommune mente dette var ett av få kompetansetiltak han kjente til. Dette resultatet står imidlertid i motsetning til resultater fra spørreundersøkelsen som viser at andre kommuner i liten grad benytter web-basert kursmateriell, se Figur 6-7. I tolkningen av svaret fra spørreundersøkelsen må vi minne om personen (leder av råd) trolig har begrenset innsikt i problemstillingen.

Figur 6-7 Har din kommune/fylkeskommune benyttet kursmateriell knyttet til universell utforming fra hjemmesiden til Direktoratet for byggkvalitet i forbindelse med intern kompetanseoppbygging? Besvart av leder for råd.

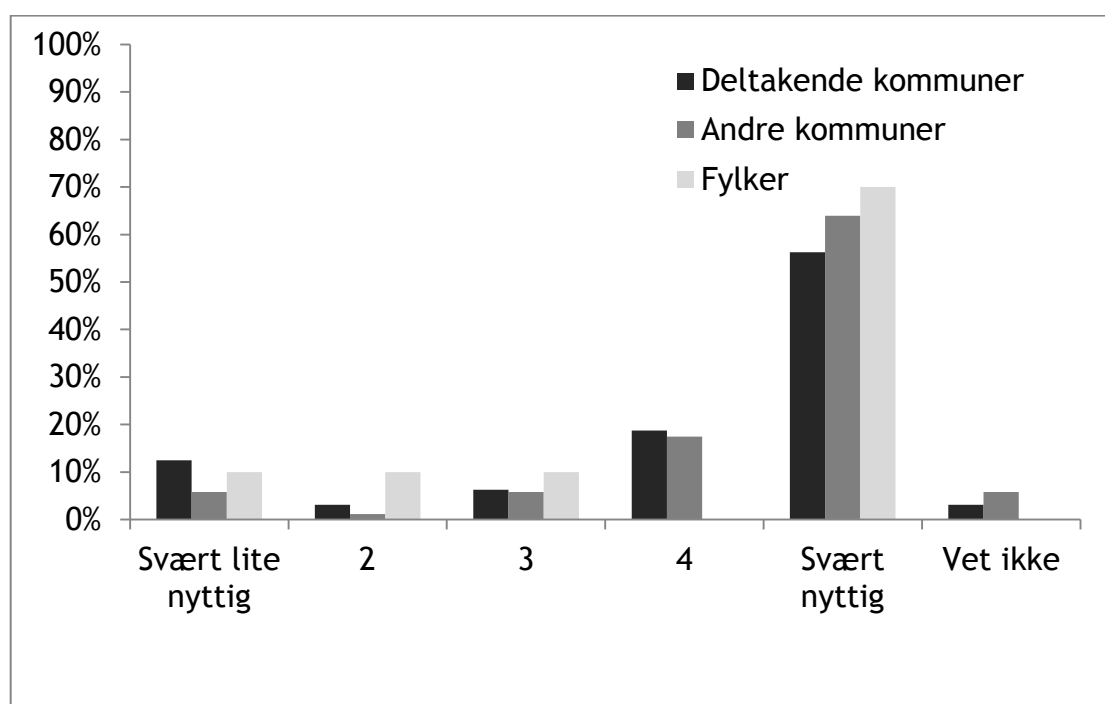

Høy kvalitet på innholdet i web-løsningen

Kompetanseprogrammet i sin helhet oppfattes som bra. Dette fremkommer i intervjuer med ansatte i kommuner og andre. Kvaliteten på innholdet i det web-basert kursmateriellet ble trukket frem som godt. I intervjuer har det imidlertid fremkommet at noen savner oppdatering av innholdet. Resultater fra spørreundersøkelsen bekrefter inntrykket om at tiltaket er nyttig, se Figur 6-8.

Vårt inntrykk er at de kommunene som ikke er deltakende kommuner i utviklingsprosjektet (K1) opplever tiltaket som nyttig. Kommune som ikke er deltakende kommune fremhever i intervju at web-basert kursmaterieell er blitt brukt til interne kurs, riktignok uten å engasjere kursinstruktør knytte til kompetanseprogrammet (K5).

Figur 6-8 Vi ber nå om en samlet vurdering av hele tiltaket Kompetanseprogram for politikere og ansatte i kommunene (K5). Hvor nyttig mener du tiltaket er for å øke kompetansen om universell utforming blant kommunalt ansatte og politikere i din kommune? Besvart av Leder av råd.

Uklart ansvar for markedsføring av kompetanseprogrammet (K5)

Kjennskap til tiltaket er i seg selv nødvendig for deltakelse og bruk av tiltaket. Vi har derfor vurdert hvordan tiltakseier og berørte parter har markedsført tiltaket. Resultater fra spørreundersøkelsen viser at under halvparten av kommuner- og fylker ikke kjenner til kompetanseprogrammet (K5), Figur 6-5 og Figur 6-6. Svarene er som nevnt tidligere påvirket av at leder av rådet ikke har overordnet innsikt i deltakelsen til ansatte i kommune- og fylkesadministrasjonen. Vi tillegger likevel resultatene noe betydning. Med god markedsføring av kurset burde kjennskapen til tiltaket vært høyere.

Informasjon fremkommet med tiltakseier og kursinstruktører viser at det er uklarhet hvem som har ansvaret for markedsføring. Kursinstruktørene hevder at tiltakseier skal markedsføre kompetanseprogrammet (K5). Intervjuer har avdekket at kursene ikke har vært etterspurt av kommunene, men at kursinstruktører selv må initiere kurs.

Fra intervjuer fremkommer det at erfaring og kompetanse innenfor universell utforming hos kursinstruktørene er en medvirkende faktor for å drive markedsføring. Kursinstruktørs kompetanse er helt avgjørende for kursets kvalitet. En informant trakk frem at det kan være behov for å kvalitetssikre instruktørene for å sikre seg høyest mulig kvalitet på kurs som gjennomføres.

Flere kunne kommet med innspill i prosessen med tiltaksutforming

Gjennom intervjuer kommer det fram at brukerorganisasjoner og andre ressurspersoner i begrenset grad har blitt invitert til å delta prosessen med tiltaksutforming. Det kan være en av årsakene til at tiltaket er lite kjent blant leder av råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

6.7.6 Forbedringsmuligheter

For bedre å kunne måle deltakernes utbytte av kurs så vel som kursinstruktørenes behov for mer kompetanse og erfaring, er vårt inntrykk at kurs bør evalueres. Evalueringen bør vektlegge spørsmål knyttet til bevisstgjøring hos mottakerne, og kan gjerne gjentas etter en tid for å se om kurset har påvirket deltakerne på lengre sikt.

6.8 Universell utforming innen universitets- og høyskolesektoren (FOU3)

6.8.1 Beskrivelse av tiltaket

Nasjonal pådriverenhet ved Norges teknisk naturvitenskapelige universitet, heretter omtalt som Universell*, skal medvirke til å iverksette, følge opp og revidere handlingsplan for universell utforming ved universiteter og høyskoler. Pådriverenheten følger også opp plan for kompetanseheving av universell utforming i utdanningsinstitusjonene. Dette innebærer blant annet å inkludere universell utforming i læreplaner og å øke kompetansen hos faglig personale (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

6.8.2 Mål/målene med tiltaket

Målsetningen er å gi økt kunnskap om hvordan universell utforming kan gjennomføres ved høyskoler og universiteter. Dette innebærer at universell utforming inkluderes i læreplaner og at kompetansen skal øke hos faglig personale. (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009a).

6.8.3 Organisering og ansvarlige parter

Ansvarlig part: Kunnskapsdepartementet

Utførende part: Universell*

Berørte parter: Universiteter og høyskoler

Gjennomføring: Fra 2009

6.8.4 Implementering av tiltaket

Tiltaket startet i forrige handlingsplanperiode og foregår kontinuerlig. Tiltaket er todelt:

1. Informasjonsprosjektet som berører universell utforming som strategi for inkludering i høyere utdanning.
2. Kompetansehevingsprosjekt med universell utforming som fagbegrep hvor tildeling av stimuleringsmidler er det viktigste virkemidlet

Informasjonsprosjektet har bestått av besøk ved lærersteder, aktiv kunnskapsformidling gjennom direkte kontakt med læresteder, gjennomføring av konferanser og utvikling av brosjyren "universell utforming av læringsmiljø".

Brosjyren er under revidering, og utformes nå som en webbasert portal med innhold som tar utgangspunkt i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og ny plan- og bygningslov. Universell* har også informasjon om universell utforming på sitt nettsted www.universell.no. Aktiviteter har også vært å bistå lærersteder med å utarbeide handlingsplan for studenter med nedsatt funksjonsevne og implementere universell utforming som en del av strategien.

Aktiviteter innenfor kompetansehevingsprosjektet har i tillegg til tildeling av stimuleringsmidler vært utvikling av handlingsplaner for implementering av universell utforming som fagområde, samt faglig støtte og samarbeid med universiteter og høyskoler. Universell* har utarbeidet langsiktige strategier for deres satsning på universell utforming som kompetanseområde i universitets- og høyskolesektoren (Universell*: 2011). Strategien beskriver hovedpunkter for arbeidet, organisering av tiltak og prioriteringer av stimuleringsmidler 2011 - 2013. Inndelingen gjenspeiler prioriteringer for stimuleringsmidler til sektoren, men også annet arbeid knyttet til kompetanseheving.

Universell* deler ut prosjektmidler til søkere fra fagmiljøer som vil inkludere universell utforming som faglig begrep i emner og studieprogram på alle nivåer. Det gjennomføres utlysning av stimuleringsmidler hvert år. Høsten 2012 ble det utlyst stimuleringsmidler fem ganger. I 2011 ble det tildelt totalt 1,6 millioner kroner til prosjekter som skulle gjennomføres i løpet av 2012. Universell* utarbeider årlig prosjektrapport for bruk av midler.

Det er i 2011 innledet et samarbeid mellom Universell*, Direktoratet for byggkvalitet og Husbanken Region vest som har resultert i en felles handlingsplan og en arbeidsgruppe. Hensikten med samarbeidet er å koordinere felles arbeid mot utdanninger som berører plan- og bygningslovgivningens område med mål om økt kompetanse innenfor universell utforming.

6.8.5 Evalueringsfunn

Evalueringsfunn baserer seg på intervjuer og skriftlig dokumentasjon knyttet til tiltaket.

Tiltaket oppleves nyttig

Av intervju med Universell* fremkommer det at informasjonstiltak gjennom konferanser oppleves av målgruppen som orienterende og nyttige. Videre at utdeling av brosjyre og spesielt besøk med diskusjoner på høyskoler og

universiteter har ført til endring. Effekten er merkbar i form av at antall henvendelser til Universell* har økt. Henvendelser gjelder spørsmål fra læresteder knyttet til universell utforming. På læringsinstitusjonene ser de behovet for økt kompetanse på fagområdet. Universell* opplever at kunnskap og interesse øker, men praktisk arbeid tar lengre tid.

Interessen for tilskuddsmidler har økt

Universell* har opplevd økt interesse for tilskuddsmidler, og noterte i 2011 13 søkere og 20 prosjekter. Tilskuddsmidlene benyttes til økt kompetanse og gjennomføring av kurs, samt etablering av permanente nye kurs på høyskolene. Representant for Universell* har fått tilbakemelding fra søkerne om at høyere tilskudd ville gjøre det mer attraktivt å søke for å få gjennomført større prosjekter. Universell* ser at mange søker igjen, og intervjuobjektet hevder at det er gode søknader som fører til gode prosjekter. Tilskuddet benyttes mest på Plan- og bygningslovens område, men tilskudd er også benyttet til permanente kurs som er helt avhengig av tildelte midler for å kunne etableres. Når det gjelder byggingeniørutdanningen har kun 2 av 12 søkt om midler. Det anses å henge sammen med at det er utfordrende å få inn et nytt tema i den etablerte undervisningen.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven har stor betydning

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven har stor betydning med tanke på at alle skal ha likeverdige muligheter for å kunne gå på universiteter og høyskoler. Det er viktig å få en god forståelse av begrepet og verdiene som ligger til grunn for å oppnå en endret holdning som igjen medfører et universelt utformet samfunn.

Systematisk synliggjøring og rapportering av tiltaket

Ut i fra dokumentasjon og rapportering knyttet til dette tiltaket er vårt inntrykk at det jobbes systematisk i forhold til implementering av tiltaket. Det vises blant annet i form av utforming og gjennomføring av strategi, mål og handlinger innenfor tiltaket. Den årlige rapporteringen gir grunnlag for å kunne justere og evaluere effekt av tiltaket. (Universell*: 2010 og 2012) Tiltaket berører viktig gruppe og har effekt på mange. Nettsiden www.universell.no er også et virkemiddel for å spre informasjon og bidra til økt kompetanse om universell utforming.

6.8.6 Forbedringsmuligheter

Det bør vurderes å etablere mer læringsmateriell, kompetanse og nettverk ved utdanningsinstitusjonene. Det bør sees på mulighet for tildeling av stimuleringsmidler over en lengre periode. Stimuleringsmidlene vil da lettere kunne benyttes til dekking av en stillingsbrøk ved utdanningsenhetene for å bidra til et faglig løft på universell utforming i en periode. Det kan være nyttig å evaluere effekt av tiltak gjennomført som følge av stimuleringsmidler.

7 Standardisering

Dette kapittelet omhandler evaluering av tiltakene Standarder og veiledninger for idrettsanlegg og anlegg for fysisk aktivitet (B5) og Utvikling av standarder for universell utforming (IS2). En standard angir hva som skal ligge til grunn for å oppfylle kravene til universell utforming og likestilt bruk.

7.1 Standarder og veiledere for idrettsanlegg og anlegg for fysisk aktivitet (B5)

Dette delkapittelet inneholder en presentasjon av tiltaket. Evalueringsfunnene presentert samlet for Standarder og veiledninger for idrettsanlegg og anlegg for fysisk aktivitet (B5) og Utvikling av standarder for universell utforming (IS2) i et eget kapittel (kapittel 7.3).

Beskrivelse av tiltaket

Tiltaket omfatter standarder og veiledninger for idrettsanlegg og anlegg for fysisk aktivitet. Kulturdepartementet vil legge universell utforming og tilgjengelighet til grunn for all utarbeidelse og oppdatering av veiledningsmateriell for idrettsanlegg. Det er laget en ny veileder for universell utforming av idretts- og nærmiljøanlegg. Veiledninger er utarbeidet med grunnlag i ny plan- og bygningslov, ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov og tilgjengelighetskriterier for anlegg for idrett og fysisk aktivitet.

Mål/målene med tiltaket

Universell utforming og tilgjengelighet legges til grunn for all utarbeidelse og oppdatering av veiledningsmateriell for idrettsanlegg (Barne- og likestillingsdepartementet: 2009).

Organisering og ansvarlige parter

Ansvarlig part: Kulturdepartementet

Utførende part: Kulturdepartementet for veiledere og Standard Norge for standarder.

Berørte parter er medlemmene av Standard Norges Speilkomitéen SN/K 036⁴. Medlemmene er Kulturdepartementet, Norges fotballforbund, Norges friidrettsforbund, Norges idrettsforbund, Multiconsult AS, Norges Håndballforbund, Boen Bruk AS, Gulv- og takteknikk AS og (Standard Norge: 2011c).

Gjennomføring: Fra 2009. Standarden NS-EN 13200-1 Tribuneanlegg - Del 1: Kriterier for utforming av tilskuerområder - Krav, ble revidert og ferdigstilt i 2012. Standarden er under oversetting til norsk med bidrag fra Kulturdepartementet.

Kulturdepartementet har utgitt ny veileder om universell utforming av idrettsanlegg- og nærmiljøanlegg i 2012.

CEN/TR 15913:2009 Tilskueranlegg - Kriterier for utforming av tilskuerområder for tilskuere med nedsatt funksjonsevne ble ferdigstilt i 2009, er oversatt til norsk med bidrag fra Kulturdepartementet.

Implementering av tiltaket

Kulturdepartementet har utgitt en veiledning om universell utforming av idrettsanlegg- og nærmiljøanlegg. Veiledningen ble utarbeidet med grunnlag i ny plan- og bygningslov, ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov og tilgjengelighetskriterier for anlegg for idrett og fysisk aktivitet. Det vil bli utarbeidet nye standarder for idrettsanlegg med spesiell vekt på tilgjengelighet og universell utforming.

Arbeidet i de europeiske standardiseringskomiteene CEN/TC 217 *Surfaces for sportsareas* og CEN/TC 315 *Spectator facilities* følges av en komité som ledes av Standard Norge. CEN/TC 217 utarbeider standarder som angir krav til idrettsdekker for innendørs og utendørs bruk. En rekke standarder er under revisjon, og norske eksperter deltar i revisjonsarbeidet. Det utarbeides blant annet nye standarder som ivaretar miljøaspektet. Følgende standarder utarbeides av CEN/TC 315: standarder som angir utformingskrav for tilskuerplasser på permanente eller midlertidige underholdningsarenaer medregnet idrettsstadioner, idrettshaller og innendørs- og utendørsanlegg for å sikre deres funksjonalitet. Det

⁴ Standardiseringsarbeidet er organisert i prosjekter som styres av standardiseringskomiteer. Nasjonalt er det ett nivå av komiteer. Internasjonalt organiseres arbeidet i tekniske komiteer med underliggende arbeidsgrupper. Det er i arbeidsgruppene standardene utarbeides internasjonalt. Oppgaven til de nasjonale komiteene er enten å utarbeide nasjonale standarder eller å følge internasjonalt standardiseringsarbeid. De som følger internasjonalt standardiseringsarbeid, omtales gjerne som "speilkomiteer".

er også under utarbeiding nye standarder for "Communication systems" og "Safe calculation in spectator facilities".

Kulturdepartementet har bidratt med ressurser til trykking. Kulturdepartementet støtter Standard Norge med 100.000 kroner per år til utvikling av standarder innenfor idrettsområdet (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet: 2011).

7.2 Utvikling av standarder for universell utforming (IS2)

Dette kapitlet inneholder en presentasjon av tiltaket som heter utvikling av standarder for universell utforming (IS2). Evalueringsfunnene er presentert samlet for Standarder og veilednigner for idrettsanlegg og anlegg for fysisk aktivitet (B5) og Utvikling av standarder for universell utforming (IS2) i eget kapittel (kapittel 7.3).

Beskrivelse av tiltaket

Utvikling av standarder for universell utforming. Handlingsplanens berørte områder er bygg, uteområder, tjenester, transport og IKT.

Mål/målene med tiltaket

Å utvikle standarder for universell utforming.

Organisering og ansvarlige parter

Ansvarlig part: Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Utførende part: Standard Norge med flere.

Gjennomføring: Fra 2009

Implementering av tiltaket

Følgende standarder for universell utforming er (Standard Norge: 2011d):

NS 11010:2011 Tilgjengelige reiselivsmål - Registrering av prioriterte krav og anbefalinger.

- NS 11005:2011 Universell utforming av opparbeidete uteområder - Krav og anbefalinger
- NS 11001-1: 2009 Universell utforming av byggverk - Del 1: Arbeids- og publikumsbygninger.

- NS 11001-2: 2009 Universell utforming av byggverk - Del 2: Boliger.

Følgende standardiseringsarbeider pågår:

- SN/K 531 Universell utforming av tjenester arbeider med en norsk standard (prNS 11030) for Universell utforming og tilgjengelighet knyttet til tjenester. Arbeidet tar utgangspunkt i kartleggingsrapport om status for standardisering som er relevant for universell utforming av tjenester (Standard Norge: 2009). Standarden tar opp de fysiske rammene rundt utøvelse av tjenester (IKT, bygg og annen infrastruktur) og selve utøvelsen av tjenester og hvilke generelle krav man skal stille for å oppnå mål om en likeverdig tilgang til tjenester for allmennheten. (Standard Norge: 2011a og 2011b).
- SN/K 024 Tilrettelegging av bygninger. Komiteen for NS 11001-serien har etablert en arbeidsgruppe som setter fokus på veifinningssystemer. Målet er å utvikle en standard eller veiledning om temaet. Arbeidet videreføres i 2012. Arbeidet avgrenses i forhold til SN/K 212 Skilting - Veiledning for plassering og detaljer, SN/K 259 Merkeordning reiseliv, SN/K 270 Grafiske symboler (Evakueringssymboler) og SN/K 289 Universell utforming av uteområder. (Standard Norge: 2011e og 2011f).
- SN/K 520 Universell utforming av IKT skal arbeide med utvikling av norske standarder for universell utforming av IKT. I dag arbeider komiteen med standarder for tilgjengelige formater på elektroniske dokumenter (prNS 11021) og universell utforming av selvbetjeningsautomater. Arbeidet er finansiert av Norges Forskningsråd og Fornyings- og administrasjonsdepartementet. Komiteen skal også behandle og gi innspill til forslag til standarder innen universell utforming av IKT fra CEN og ISO og vurdere hvor det er relevant med deltagelse fra norske eksperter. Sentralt er forhold til arbeid med europeisk standard for universell utforming av IKT for offentlige anskaffelser (EN 301 549). Videre skal komiteen vurdere hvilke ISO standarder som eventuelt bør fastsettes som norske standarder. (Standard Norge: 2011g).

Standard Norge fått midler fra Husbanken og DIBK til gjennomføring av arbeidet med standarder som gjelder universell utforming av byggverk Midlene dekker

Standard Norges prosjekttid. Arbeidene delfinansieres av flere departementer og statsetater.

7.3 Evalueringsfunn

Vi finner at standarder er relativt godt kjent blant prosjekterende, men i varierende grad er kjent blant plansjefer og byggesaksansvarlige i kommuner og fylker. Bruken av standarder er også vanligere blant prosjekterende, enn ansatte i kommuner og fylker.

Generelt fremstår det fra intervjuene som noe krevende å utvikle standarder for universell utforming, da dette er nytt for mange. Standard Norge har imidlertid fastsatte prosedyrer knyttet til utvikling av standarder som også lagt til grunn for arbeidet med å utvikle standarder for universell utforming. Utviklingsprosessen går ut på at parter diskuterer seg frem til en konsensus. Ved konsensus sendes standardene på høring. For NS 11001 var det i underkant av 100 kommentarer som kom inn, noe som er litt mer enn det som er vanlig i høringene.

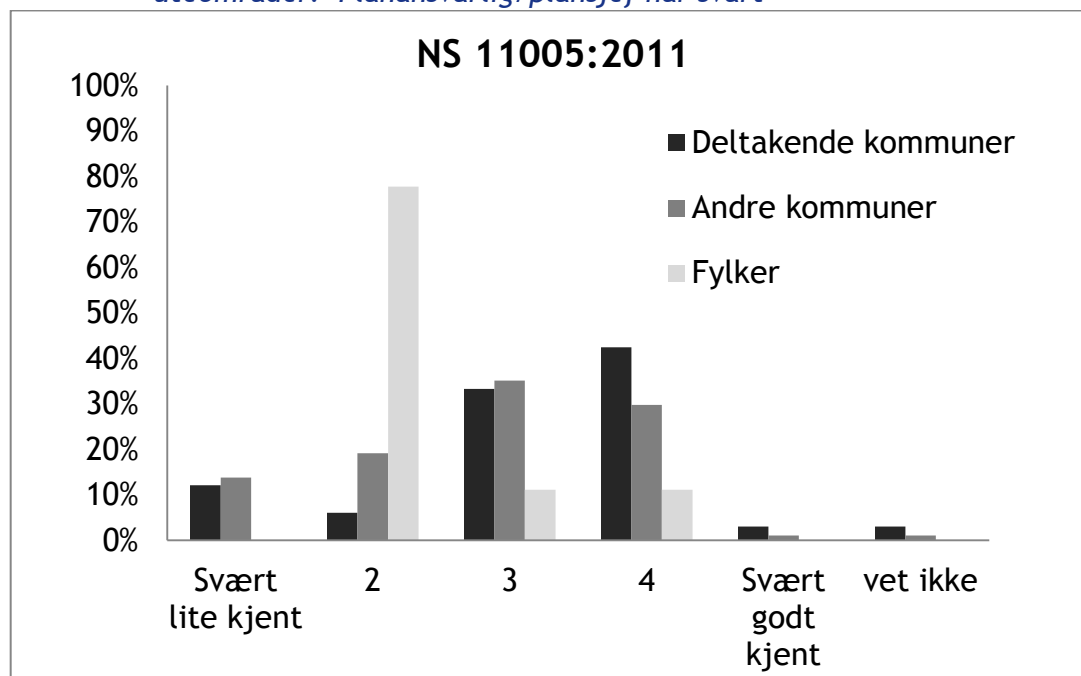
Betydningen av handlingsplanen ser ut til å være mindre viktig for arbeidet med standarder. Tiltakseier av Standarder og veiledninger for idrettsanlegg og anlegg for fysisk aktivitet (B5) mener at utvikling av denne typen standard er en prosess som ville pågått også uten handlingsplanen. Vi har i evalueringen ikke gått nærmere inn i denne problemstillingen for standarder, men konsentrert oss om å vurdere effekten av at standarder har blitt innført.

Kjennskap til standarder

Fra intervjuer fremkommer det at prosjekterende er godt kjent med standarder. Kjennskap til standarder for universell utforming ble også undersøkt nærmere i spørreundersøkelsen. I figur 7-1 vises resultatene fra spørsmål stilt planansvarlig/plansjef vedrørende kjennskap til standarder for universell utforming av opparbeidede uteområder. Som det fremgår av figuren er det varierende hvor godt de ulike kommuner og fylker kjenner til denne standarden. Det er også en del som har svart at de er svært lite kjent med denne standarden. De andre resultatene fra spørreundersøkelsen vedrørende kjennskap til standardene kan leses i resultatvedlegg. Resultatene som viser besvarelser fra byggesaksansvarlig og besvarelse som gjelder andre standarder er nokså like resultatene i Figur 7-1. Svarene fra fylkene må vi imidlertid tolke med varsomhet. Vi har ikke informasjon om ansvarsområdet til personen hos fylkeskommunen/fylkesmannen som har

besvart spørsmålene i spørreskjemaet. Se kapittel 2.5.6 for en nærmere beskrivelse av dette metodiske problemet.

Figur 7-1 Er du kjent med: NS 11005:2011 Universell utforming av opparbeidete uteområder? Planansvarlig/plansjef har svart

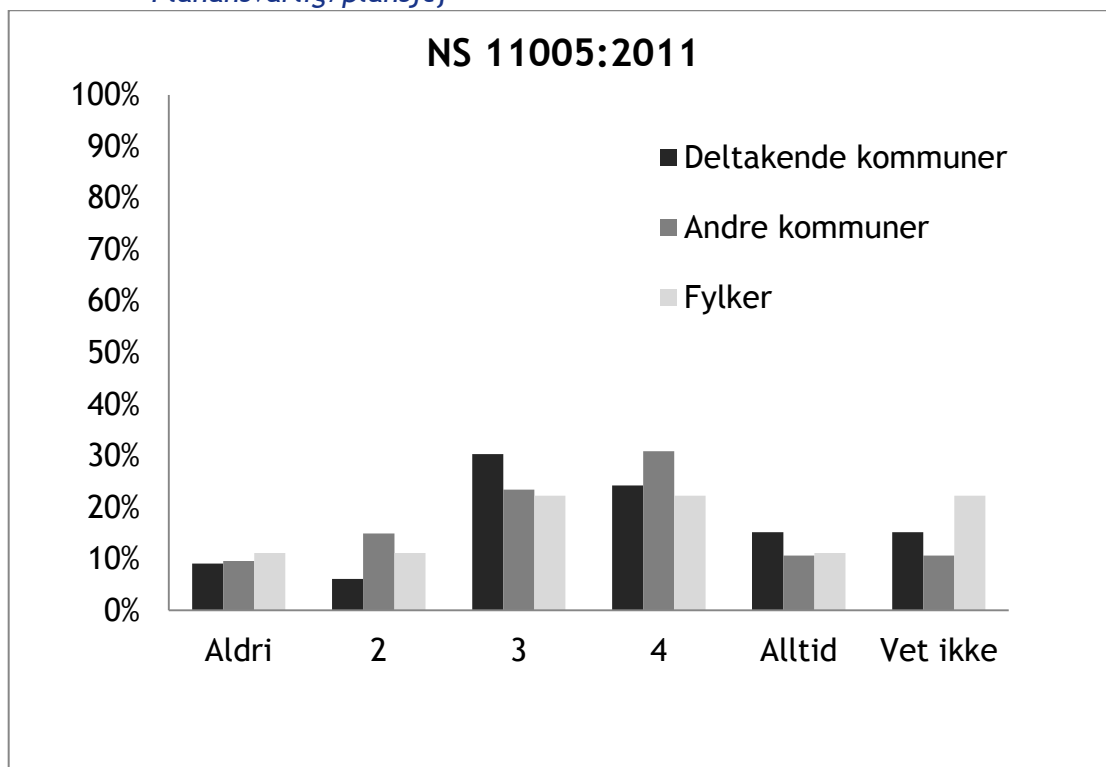

En annen måte å undersøke om standardene er kjent blant aktørene, kan være å se på standardenes utbredelse. Standardene blir markedsført på kurs og seminarer, lanseringsmøter, og det blir informert om standardene på seminarer og andre arenaer. Standardene er frivillige å bruke, men det henvises til bruk av standarder i veiledningen til teknisk forskrift. Flere vi har intervjuet gir uttrykk for at NS11001 er godt utbredt. Både Standard Norge og aktører i bransjen som vi har snakket med mener at NS11001 ikke er like viktig etter at veiledningen til TEK10 ble publisert, ettersom denne inneholder utfyllende forklaringer og utdyping av kravene i form av millimeterkrav. Dette er et avvik i forhold til at TEK10 skal være funksjonsbasert (kvalitetskrav- ikke tekniske detaljkrav). Tekniske detaljkrav skal besvares i standarder.

Bruk av standarder

I intervju kommer det fram at de prosjekterende ofte benytter standarder. Når det gjelder faktisk bruk av standarder for universell utforming er dette også undersøkt i spørreundersøkelsen. Det ble blant annet spurt om plansjef/planansvarlig brukte standardene i planarbeid eller i tilstandskartlegging/vurderinger. Figur 7-2 viser resultatet for bruk i planarbeidet.

Figur 7-2 Benytter din kommune/fylkeskommune følgende i planarbeidet: NS 11005:2011 Universell utforming av opparbeidede uteområder. Planansvarlig/plansjef

Som for kjennskap viser resultatene at bruken er varierende, men at det muligens er noe overvekt av respondenter som bruker standarden sammenliknet med de som aldri bruker standarden til planarbeid. Resultatene som viser besvarelser fra byggesaksansvarlig og besvarelse som gjelder andre standarder, er nokså like resultatene i Figur 7-2. Svarene fra fylkene må vi imidlertid tolkes med varsomhet. Vi har ikke informasjon om ansvarsområdet til personen hos fylkeskommunen/fylkesmannen som har besvart spørsmålene i spørreskjemaet. Se kapittel 2.5.6 for en nærmere beskrivelse av dette metodiske problemet.

Fra intervjuene er inntrykket at standardene ofte brukes for å finne gode eksempler på løsninger og muligheter. Inntrykket ble bekreftet i casestudien hvor koordinator for universell utforming understreket at dette var det primære bruksområdet for standardene. Videre er det i intervjuene nevnt at reiselivsbedrifter har brukt standarden NS 11010 fordi den inneholder en sjekklister som reiselivsbedriften skal ivareta hvis man skal tilby tjenester. Andre nevner at standarden blir benyttet i forbindelse med stjerneklassifisering av hoteller i Norge. Resultatene viser at det er NS 11001 som benyttes i størst grad blant de

kommunene som er spurt. Det vises til vedlegg med detaljerte figurer fra spørreundersøkelsen.

Betydning av standardens kostnad

Prisen på standarden påvirker utbredelse og antall nedlastninger. Standard Norge fikk støtte av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet til å tilby standarden NS 11001 til kampanjepris den første perioden etter at den ble introdusert. Standard Norge har erfart at kampanjepris påvirket antall nedlastninger. Flere informanter har i intervjuene gitt uttrykk for at prisen (NOK 1000) er for høy og at standarden burde vært gratis da prisen kan være et hinder for å ta i bruk innholdet. Andre informanter nevner at prisen ikke er et problem, men at tilgjengelighet er en utfordring og tar til ordet for at standarden burde ligge åpen i et abonnement. I tillegg kommer utfordringen med at pris ikke må gå på bekostning av kvalitet og fornyelse av standardene.

Når det gjelder hvordan standarder skal finansieres, er dette en generell problemstilling som ligger utenfor evalueringen. Ettersom prisen på standarden i flere intervjuer har blitt nevnt som et hinder for bruk, har vi kommentert finansiering i prinsipiell sammenheng. Det finnes argumenter både for og imot den private finansieringen som eksisterer i dag. Argumenter *for* er at mange standarder utvikles som følge av et markedsbehov, og dermed kommer markedsaktørene til gode. Argumenter *mot* er at utvikling av enkelte standarder ikke nødvendigvis har utgangspunkt i et behov i markedet, men er en følge av et samfunnsbehov hvor standarder bidrar til å rette opp i en markedssvikt. Det kan ikke utelukkes at standarder for universell utforming utvikles som følge av et samfunnsbehov, og dermed faller inn under sistnevnte gruppe og at det ikke nødvendigvis er hensiktsmessig at standardene finansieres av private aktører, men at samfunnet som helhet bekoster utviklingen av standarder.

I forarbeidene til diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, er standardisering nevnt flere steder. Dette gjelder bl.a. bruk av fagterminologi. For at man skal kunne gjennomføre at det blir stilt krav om universell utforming er det viktig at så vel myndigheter som andre har konkrete standarder å referere til. Det poengteres av informanter at standardisering er viktig for universell utforming av bl.a. informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

Standardisering bidrar til at man får inkorporert universell utforming i standardene, dvs. prinsippet om at hovedløsningen skal være tilgjengelig for alle uten behov for spesialløsninger. Prinsippet betyr da at alminnelige produkter søker å være så tilgjengelig som mulig for så mange som mulig uten at tekniske hjelpemidler er nødvendige for at brukere med nedsatt funksjonsevne skal kunne nyttiggjøre seg av produktene.

7.4 Forbedringsmuligheter

Det er nødvendig å støtte utvikling av sektorspesifikke standarder for å sikre universell utforming av tjenestesektoren. I dag finnes det på enkelte områder standarder/veiledere som er relevant for tjenesteutøvelse men det er en utfordring å systematisere dette for tjenestesektoren som helhet.

Standardene bør oppdateres i henhold til krav i lovverket og det bør kvalitetssikres at de som et minimum er i henhold til krav i lovverk (eksempel er reiselivsveilederen NS 11010:2011 tilgjengelige reiselivsmål som kom ut i revidert utgave i 2011 og har avvik i forhold til TEK10 vedrørende markering av trapper).

Ettersom det ikke er ferdigutviklet og fastsatt standarder for universell utforming på områder som IKT og tjenester bør det etterstrebes å få fullført arbeidet på disse områdene.

8 Anbefaling

På bakgrunn av funn som er redegjort for i foregående kapitler har vi utarbeidet anbefalinger for videre arbeid med universell utforming innenfor virkeområdene vi har evaluert.

8.1 Videreføre satsingen i handlingsplanen

Handlingsplanen for 2009-2013 er en videreføring av satsingen på universell utforming fra tidligere handlingsplaner. En evaluering av handlingsplanen skal danne grunnlag for å vurdere om det er formålstjenlig å videreføre ordningen med en handlingsplan. Basert på våre vurderinger mener vi handlingsplanens brede satsing i mange sektorer har gitt resultater som svarer bra på overordnede politiske mål om at samfunnet skal bli universell utformet innen 2025, og mener derfor ordningen med en handlingsplan bør videreføres. Vi har imidlertid enkelte innspill til endringer og mulige forbedringer av en neste handlingsplan. Disse anbefalingene vil vi redegjøre for i kapitlene under.

8.2 Sikre tydeligere målbeskrivelse av hvert tiltak

Som redegjort for over synes det relativt klart at handlingsplanen støtter opp under overordnet politisk målsetninger. Det er imidlertid uklart om tiltaksmålene følger av den overordnede politiske målsetningen. Vi mener derfor at målbeskrivelse av hvert tiltak bør være tydeligere. Dette gir også større mulighet for å verifisere om målet er nådd.

Handlingsplanen bør videre inneholde retningslinjer for en løpende oppfølging (evaluering) av enkelte tiltak. Dette vil gjøre det enklere å rapportere og følge opp tiltakene.

8.3 Sikre bred prosess ved tiltaksutforming

Når det gjelder utforming av de ulike tiltakene, viser våre evalueringsfunn at det bør sikres en bredere prosess ved tiltaksutforming for å få en mer helhetlig gjennomføring. Dette kan gjøres ved å involvere tiltakets målgruppe tidlig i utformingen av tiltaket.

I tillegg viser erfaringer at det bør sørges for et forpliktende samarbeid med relevante partnere som er involvert i tiltaket. Et slikt samarbeid bør være på plass tidlig i utformingen for at tiltakets plattform er etablert før gjennomføringen starter. For eksisterende tiltak er denne anbefalingen kun relevant for tiltaket som

heter samarbeidsprogram med KS om tiltak på kommunesektoren (K2). Utfordringene ved utforming av tiltaket har vært å få på plass et forpliktende samarbeid med KS.

8.4 Sikre tydelig beskrivelse av kompetansetiltak

Handlingsplanen inneholder mange kompetansehevende tiltak rettet mot kommunene, og fra intervjuene har vi fått inntrykk at målgruppen ikke er i stand til å skille mellom de ulike tiltakene. Det fremstår også som noe tilfeldig hvilke tiltak den enkelte har deltatt på. Med utgangspunkt i at det er begrenset tid tilgjengelig for å delta på kurs, bør det fremgå tydeligere hvem som er målgruppen for det enkelte kurs. I tillegg bør kursene være mer tilgjengelige ved at kursene markedsføres bedre mot målgruppene. Dette vil gjøre det lettere for målgruppene å velge relevant kurs.

Det bør også, etter vår oppfatning, vurderes om det er nødvendig med et like stort antall tiltak eller om den samme informasjonen kan spres med færre tiltak og kurs. Til gjengjeld kan tiltakene utformes mer spisset slik at det blir tydeligere for målgruppen hva en kan få ut av akkurat dette kurset.

Det bør gjøres en vurdering av om det private marked selv tilbyr kurs med innhold som er likt kurs under kompetansetiltakene. Det bør vurderes grenseflater mellom private og offentlige kurs, i tillegg til om det er en grense for betalingsvilje blant kursdeltakerne. Inntrykket fra intervjuene er imidlertid at det ikke er prisen på kursene som er utfordringen, men kostnaden knyttet til alternativ tidsanvendelse.

8.5 Sikre bredde i sammensetningen av kompetansetiltak

Vårt inntrykk er at kompetansetiltakene dekker ulike behov blant målgruppene.

For det første er det et behov for både horisontal informasjonsdeling mellom kommunene og vertikal informasjon fra sentrale myndigheter til kommunene. Eksempler er Nasjonalt utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1) som i stor grad er utformet på kommunenes egne premisser. En slik utforming sikrer horisontal informasjonsdeling. Tiltaket Kompetanseprogram for politikere og ansatte i kommunene (K5) er et eksempel på vertikal informasjonsdeling. Det kan med fordel iverksettes tiltak som sikrer systematisk kompetanseoverføring mellom kommunene og fra ressurskommuner og pilotfylker til kommuner og fylker som ikke deltar i satsningen. Tettere samarbeid mellom Kommunal- og

regionaldepartementet og Miljøverndepartementet kan bidra til å sikre økt kompetanse.

For det andre er det et behov for både overordnet kompetanse, det vil si forståelse for verdigrunnlaget og hvordan sikre god brukskvalitet på det som bygges og kompetanse om detaljerte løsninger. Tiltaksutformingen må derfor ta hensyn til en slik spredning i behovene. God informasjon om nivå, målgruppe og innhold på kursene vil kunne sørge for at målgruppene velger de kursene de har mest behov for.

Det er i tillegg et behov for bedre styring av horisontal informasjonsdeling. For eksempel er det viktig å sette av ressurser til spre gode best practice eksempler som formidles på samlinger mellom kommuner.

8.6 Tilgjengeliggjøre samling av best practice

Standardene brukes for å finne utdypende beskrivelser knyttet til krav i lovverket og preaksepterte løsninger og muligheter ved kompliserte problemstillinger.

I tillegg er det flere deltakere på tiltak Nasjonalt utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1) som har gitt uttrykk for at en av fordelene med tiltaket er muligheten til å dele eksempler på gode løsninger. Vårt inntrykk er derfor at det er et behov for å samle sammen de gode løsningene, og deretter spre disse til så mange som mulig. Prosjekterende har også kommet med tilbakemelding på behovet for samling som viser gode eksempler. Utarbeidelse av en best practice samling fremstår som et relativt kostnadseffektivt tiltak. En slik samling bør være et offentlig dokument som er fritt tilgjengelig og kostnadsfritt for alle som ønsker å ta det i bruk.

8.7 Videreføre bruk av stimuleringsmidler

Stimuleringsmidlene er et virkemiddel som vi ikke har evaluert, men som inngår i flere av tiltakene vi har evaluert. Dette gjelder blant annet Nasjonalt utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommune (K1). Vår vurdering er at midlene har medført konkrete atferdsendringer i målgruppene av tiltak vi har evaluert. For eksempel har kommunene prioritert en egen stilling for koordinering av universell utforming i deltakende kommuner i (K1). Ett annet eksempel er at høyskoler og universiteter (tiltak FOU 3) har prioritert konkrete og permanente kurs i læreplanene. Vi vil imidlertid understreke at vi kun har vurdert om

stimuleringsmidlene har vært et suksesskriterium i utvalgte tiltak, og at vi ikke har evaluert selve ordningen med bruk av stimuleringsmidler.

Referanseliste

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet (2009), Politisk plattform for flertallsregjeringen

Arbeids- og sosialdepartementet og Miljøverndepartementet (2004), Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne. Plan for universell utforming innen viktige samfunnsområder.

Barne- og likestillingsdepartementet (2009a), Norge universelt utformet 2025. Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2011a), Statusrapport 2009. Norge universelt utformet 2025. Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2011b), Nettstedet universell utforming. Tilgjengelig fra: <http://www.universell-utforming.miljo.no/>

Byggesaksforskriften (2010), Forskrift om byggesak (byggesaksforskriften), FOR-2010-03-26-488

Byggteknisk forskrift (2010), Forskrift om tekniske krav til byggverk (Byggteknisk forskrift), FOR-2010-03-26-489

Direktoratet for byggkvalitet (2011), Veiledning om tekniske krav til byggverk, Publikasjonsnummer: HO-2/2011

Direktoratet for byggkvalitet (2011a), K5 Kompetanseprogrammet om universell utforming for politikere og ansatte i kommuner Årsrapport 2011

Direktoratet for byggkvalitet (2012), Kompetanseprogrammet (<http://dibk.no/no/Tema/Universell-Utforming/Nyheter-universell-utforming/Kompetanseplan-for-prosjekterende-om-universell-utforming>)

Direktoratet for byggkvalitet (2012a), K5 Kompetanseprogrammet om universell utforming for politikere og ansatte i kommuner, Foreløpig årsrapport 2012

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (2008), Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven), LOV-2008-06-20-42

Finansdepartementet (2012), Prop. 1 S Statsbudsjettet for budsjettåret 2013

Fremtidens byer (2011), Utbedring av eksisterende bygninger - grunnlag og krav. Artikkel tilgjengelig fra <http://www.regjeringen.no/nn/sub/framtidensbyer/aktuelt-2/nyhetsbrev-2/nyhetsbrev-framtidens-byer-111-2-2-3-13/grunnlag-for-og-krav-om-utbedring-av-eks.html?id=646117>.

Husbanken (2011a), Handlingsplan universell utforming 2011-2015.

Husbanken (2011b), Halvårsrapporter januar-juni og juli-desember 2011: Universell utforming.

Kommunal- og regionaldepartementet (januar 2012), tildelingsbrev for 2012 til DIBK

Kommunal- og regionaldepartementet (februar 2012), tildelingsbrev for 2012 til Husbanken

Kunnskapsdepartementet (desember 2011), tildelingsbrev for 2012 til NTNU

Kommunal- og regionaldepartementet (oktober 2012), Prop.1 S (2012-2013), tilråding fra Kommunal- og regionaldepartementet

Kommunal- og regionaldepartementet (2007), Om lov om planlegging av byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (byggesaksdelen), Ot.prp. nr 45 (2007-2008)

Kultur- og kirkedepartementet (2012), Veileder universell utforming av idrettsanlegg og nærmiljøanlegg

Kunnskapsdepartementet (2007), pressemelding nr. 72-07 om Statsbudsjettet 2008 full barnehagedekning

Likestillings- og diskrimineringsnemda (2010a), Sak nr. 29/2010

Likestilling - og diskrimineringsnemda (2010b), Sak nr. 56/2010

Likestilling - og diskrimineringsnemda (2010c), Sak nr. 40/2010

Likestillings- og diskrimineringsnemda (2010d), Sak nr. 54/2010

Likestillings- og diskrimineringsnemda (2010e), Sak nr. 24/2010

Likestillings- og diskrimineringsnemda (2010f), Sak nr 45/2010

Likestillings- og diskrimineringsnemda (2011g), Sak 04/2011

Miljøverndepartementet (2011), Årsrapporter ressurskommuner. Tilgjengelig fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-_og_bygningsloven/universell-utforming-i-planlegging/arsrapporter-2011-fra-pilotfylkene-og-re.html?id=685019

Miljøverndepartementet (2012), Prop. 1 S MD (2012-2013), Miljøverndepartementets budsjett

Ny plan og bygningslov (2008), Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven), LOV 2008-06-27 nr 71

Norsk institutt for by- og regionsforskning (2010), Universell utforming som strategi - Evaluering av Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet

Norges offentlige utredninger (2001:22), *Fra Bruker til Borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmedes barrierer*

Norges offentlige utredninger (2005:8), *Likeverd og tilgjengelighet. Rettslig vern mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne.*

SSØ (2007), Veileder i evaluering av statlige tilskudd

Standard Norge (2009), Universell utforming på tjenesteområdet Rapport fra kartlegging av spesifikasjoner, retningslinjer og standarder

Standard Norge (2011a), SN/K 531 Universell utforming av tjenester. Tilgjengelig fra <http://www.standard.no/no/Komiteer/SN/SNK-531/>.

Standard Norge (2011b), Eu ønsker felles europeiske tjenestestandarder. Tilgjengelig fra <http://www.standard.no/no/Nyheter-og->

[produkter/Nyhetsarkiv/Universell-utforming/2011/EU-onsker-felles-europeiske-tjenestestandarder/](#).

Standard Norge (2011c), SN/K 036 Idrettsdekker og tribuner. Tilgjengelig fra: <http://www.standard.no/no/Komiteer/SN/SNK-036/>.

Standard Norge (2011d), Universell utforming. Tilgjengelig fra <http://www.standard.no/no/Fagomrader/Universell--utforming/>.

Standard Norge (2011e), SN/K 289 Universell utforming av uteområder. Tilgjengelig fra <http://www.standard.no/no/Komiteer/SN/SNK-289/>.

Standard Norge (2011f), SN/K 024 Tilrettelegging av bygninger. Tilgjengelig fra <http://www.standard.no/no/Komiteer/SN/SNK-0241/>.

Standard Norge (2011g), SN/K 520 Universell utforming av IKT

Statens bygningstekniske etat (2010), Brukerundersøkelse 2009. En kartlegging av kommunal byggesaksbehandling, sentral godkjenning av foretak og Statens bygningstekniske etat.

Statens bygningstekniske etat (2010), <http://uukurs.be.no/> [lest 18.11.2011]

Statens bygningstekniske etat (2011), Kompetanseprogrammet. Tilgjengelig fra: http://universell.be.no/kategori.shtml?cat_id=5.

Statens bygningstekniske etat (2011), Informasjonsprogrammet om universell utforming i byggsektoren. Tilgjengelig fra <http://universell.be.no/artikkel.shtml?id=44> [lest 18.11.2011].

Statens bygningstekniske etat (2011), Regelverk. Tilgjengelig fra: <http://universell.be.no/artikkel.shtml?id=45>.

Universell* (2008), Universell utforming av læringsmiljø

Universell* (2010), Universell utforming i høyere utdanning - rapport for bruk av midler 2009

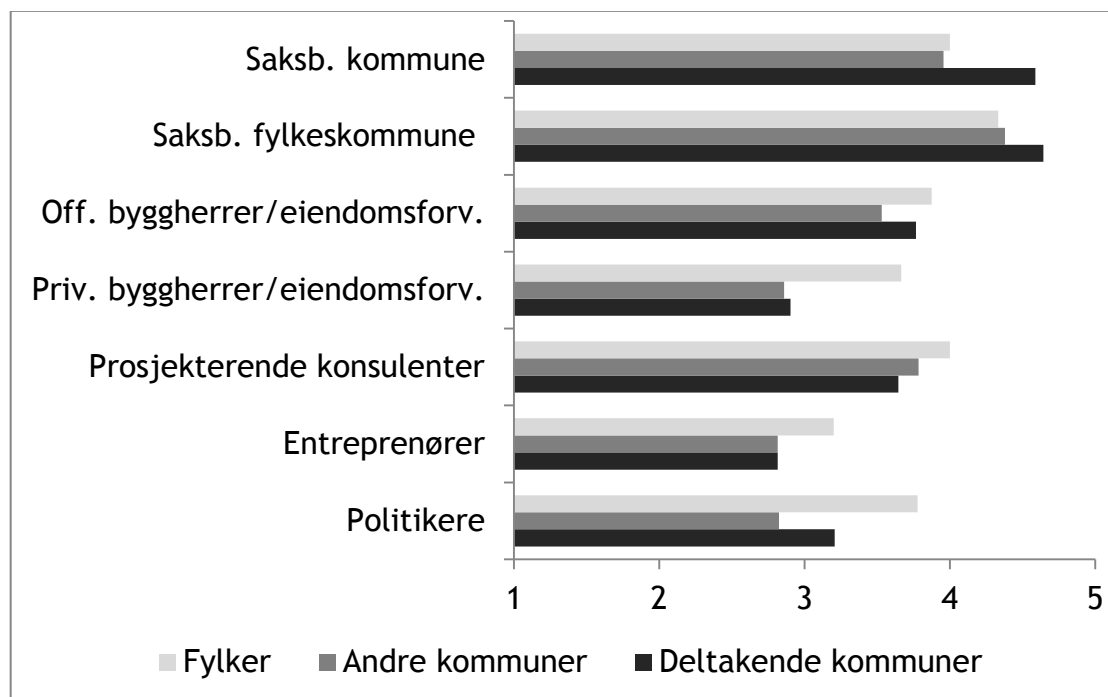
Universell* (2011), Strategi for kompetanseheving i universell utforming i høyere utdanning.

Universell* (2012), Tiltak i Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013. Statsbudsjettet 2011 - Kap. 0847, post 21. Rapport for bruk av midler fra Universell

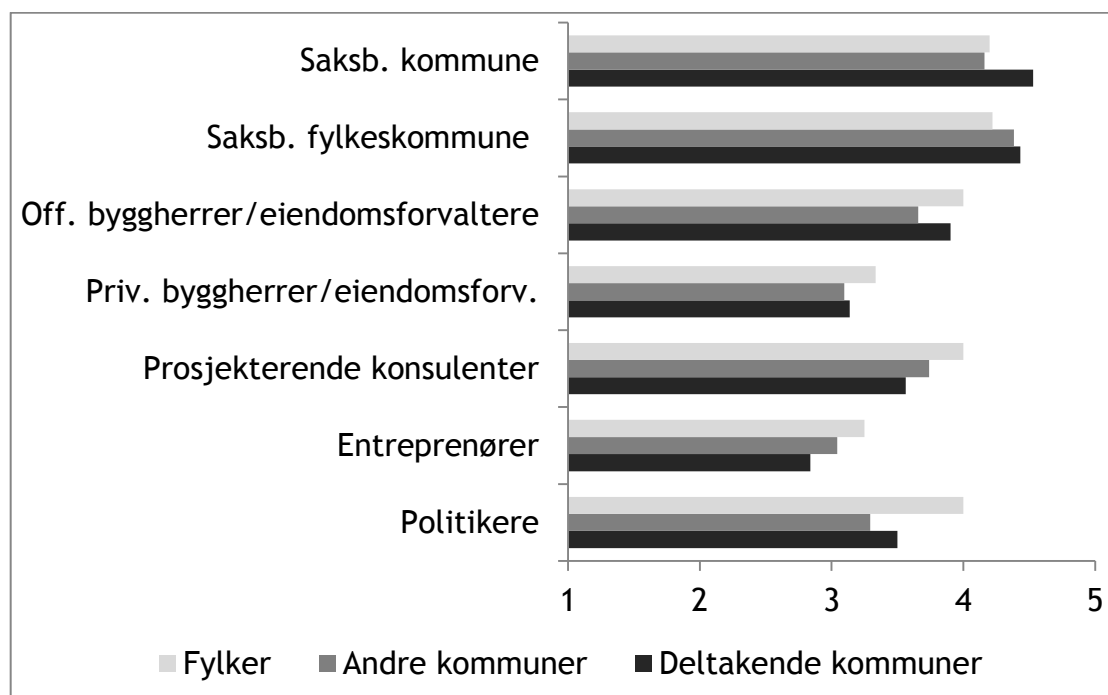
Årsrapport fra pilotfylker (2011). Tilgjengelig fra: <http://www.universell-utforming.miljo.no/pilotfylkene>

Vedlegg: Resultater fra spørreundersøkelsen

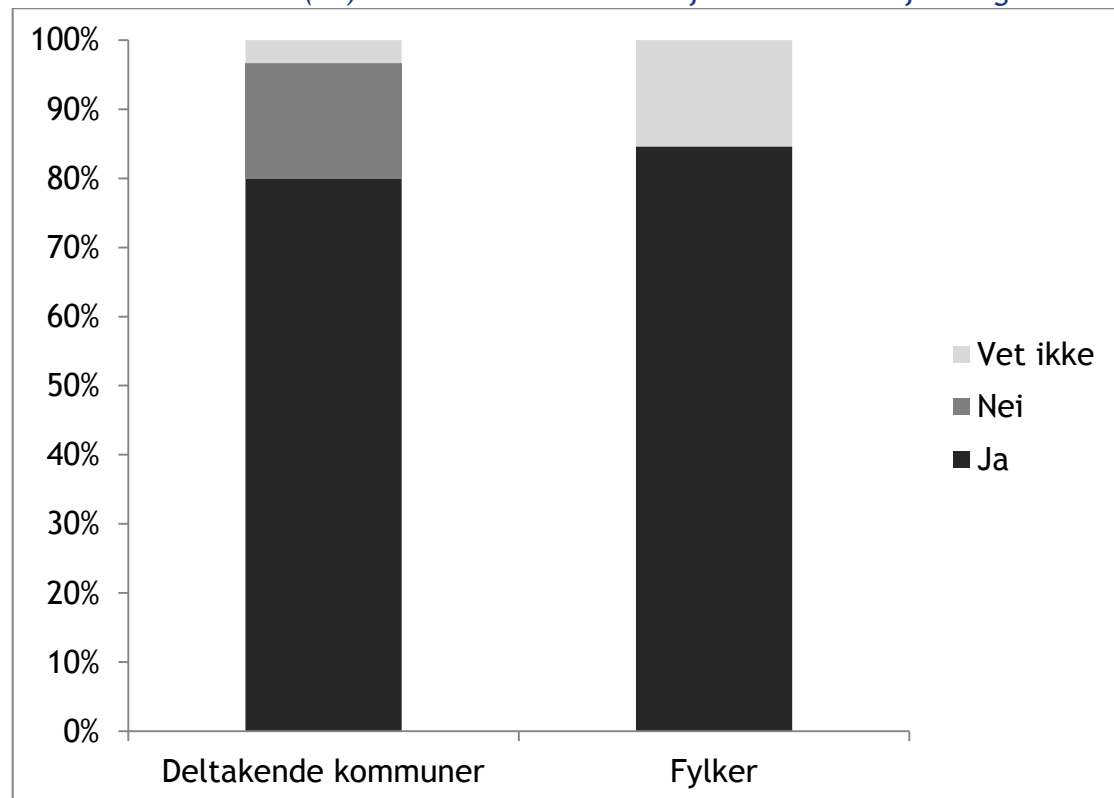
Figur 1 I hvilken grad opplever du at følgende aktører er kjent med lovendringen i deres planarbeid? Fordelt etter besvarelser av ansatte i pilotkommuner, andre kommuner og fylkeskommuner. (1=svært lite kjent og 5=svært godt kjent). Besvart av plansjef.

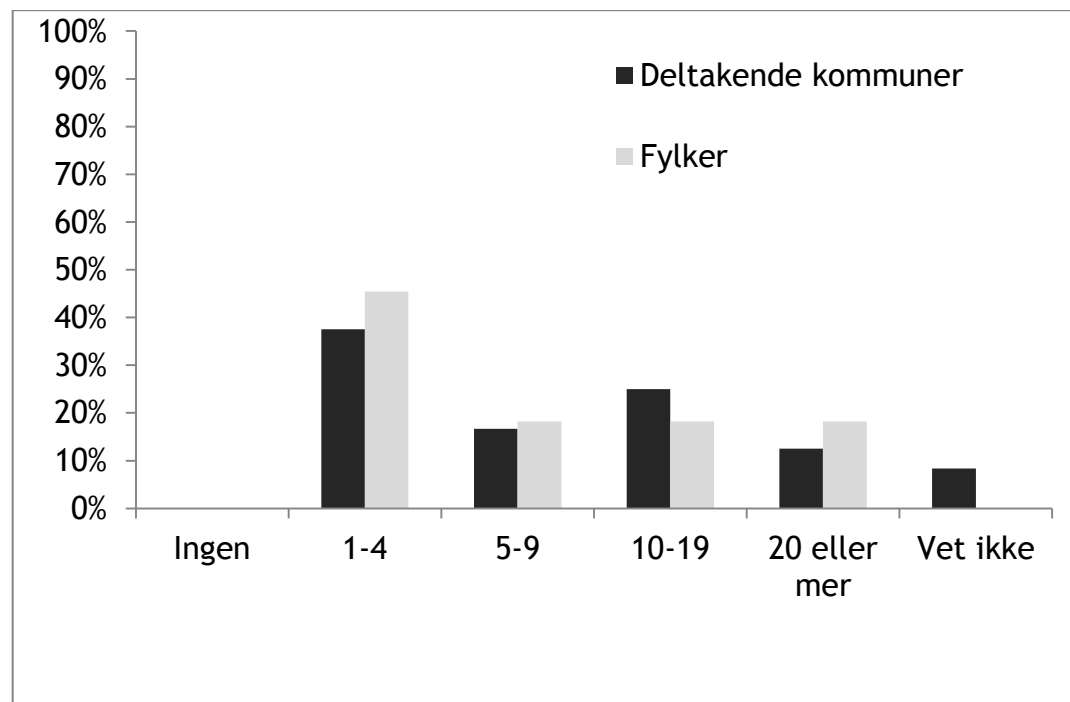
Figur 2 I hvilken grad opplever du at følgende aktører følger lovendringen i deres planarbeid? Fordelt etter besvarelser av ansatte i pilotkommuner, andre kommuner og fylkeskommuner. (1=i svært liten grad og 5=i svært stor grad). Besvart av plansjef

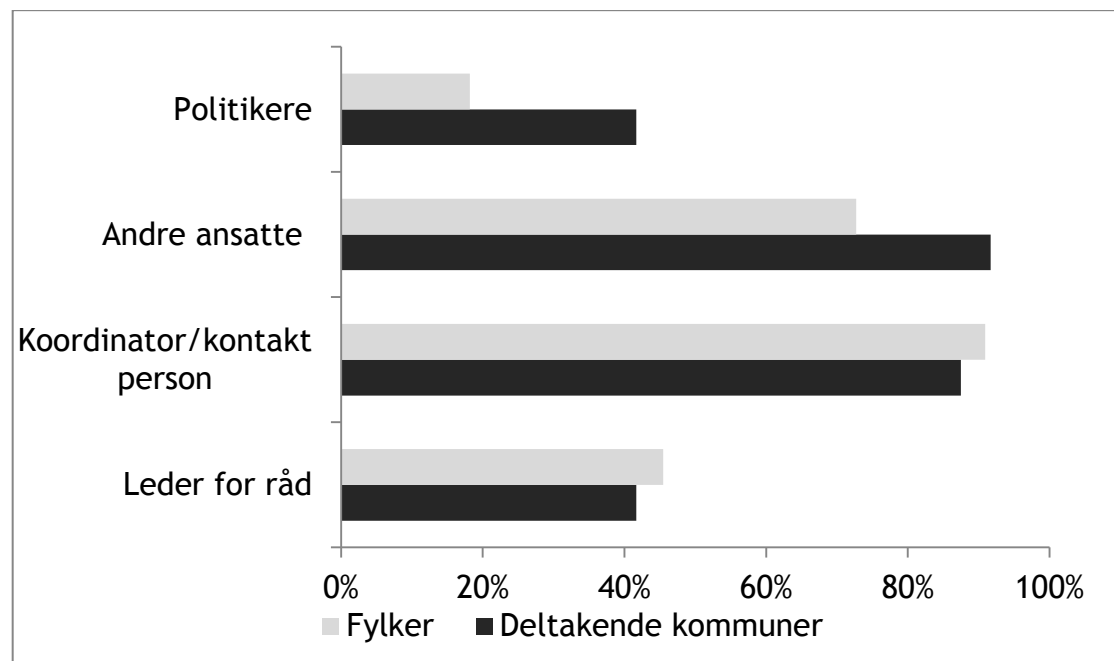
Figur 3 Har ansatte i din kommune i perioden etter 2009 deltatt på kurs/aktiviteter under Nasjonalt utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1)? Besvart av Koordinator for universell utforming.

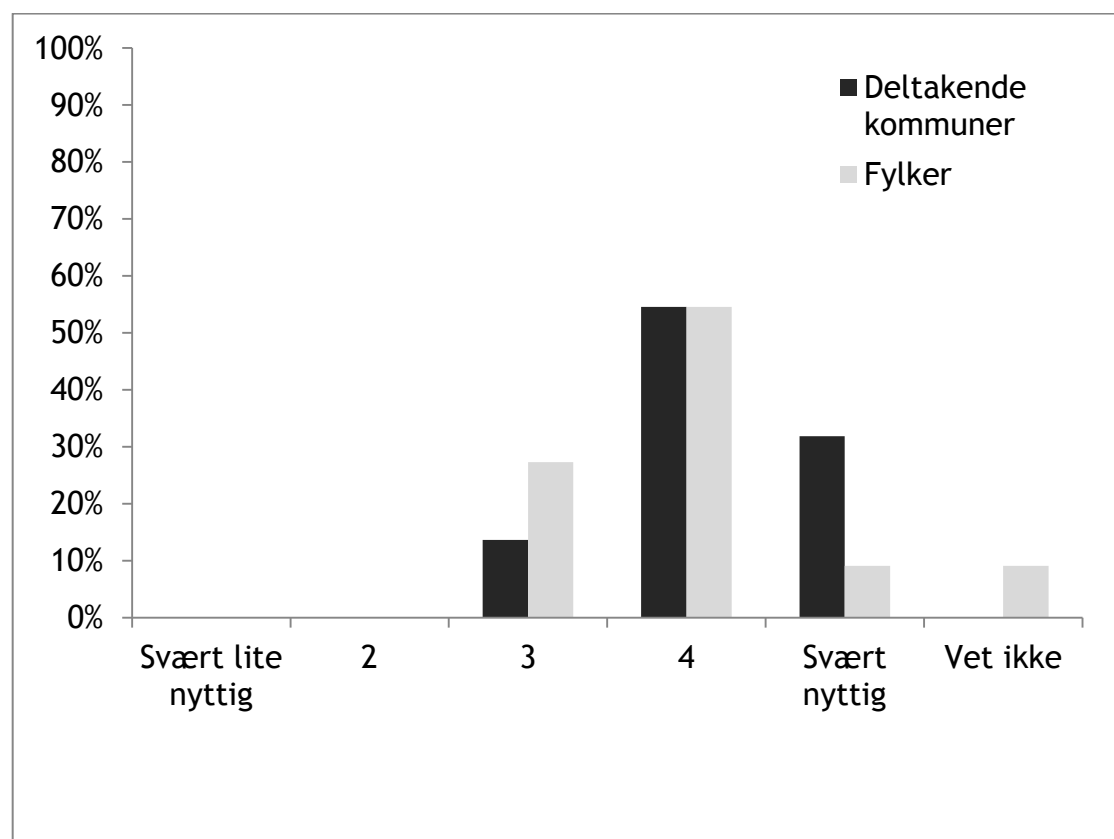
Figur 3 Hvor mange personer har siden 2009 alt deltatt på fagsamlinger? Besvart av koordinator for universell utforming.

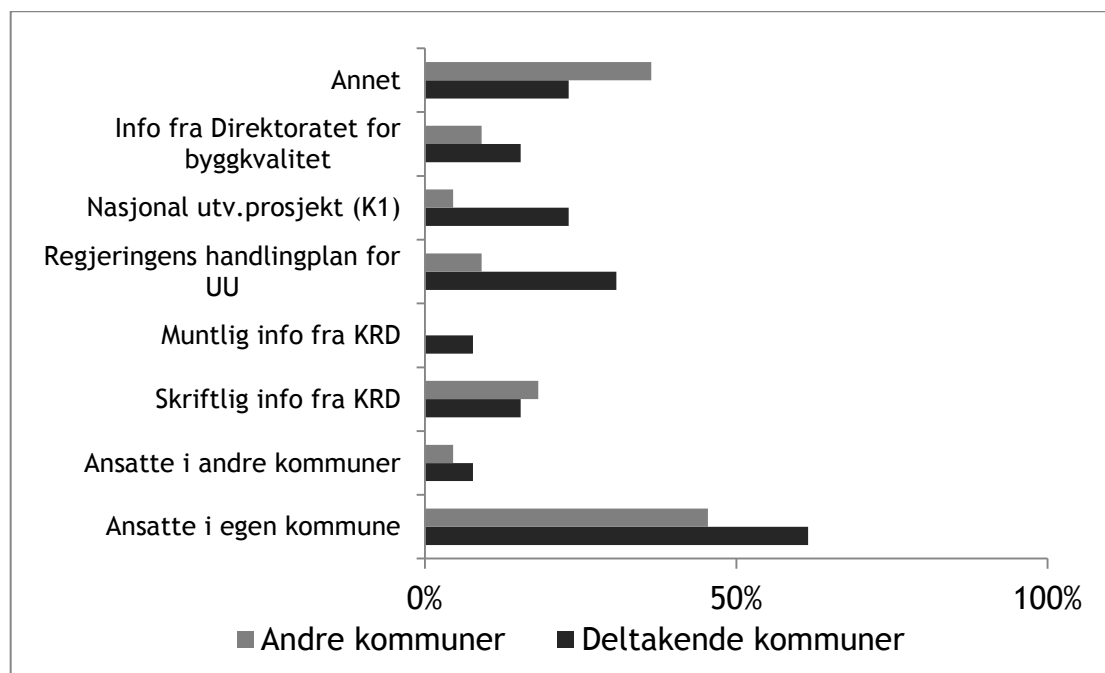
Figur 4 Hvem har deltatt på fagsamlingene? Besvart av koordinator for universell utforming.

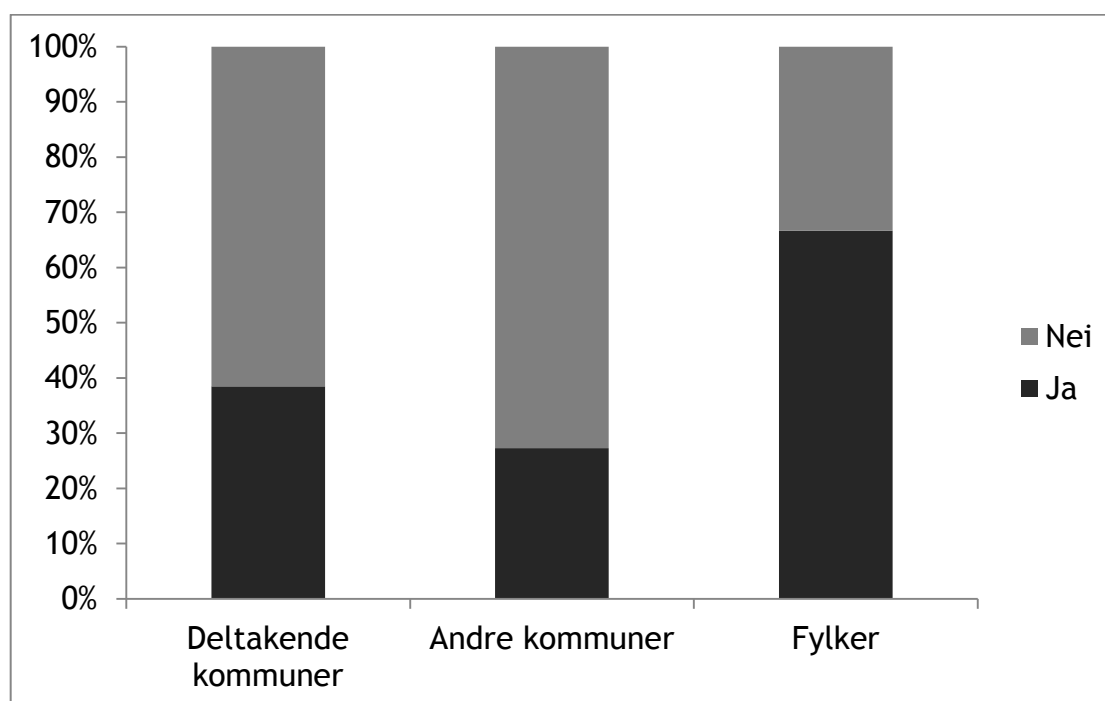
Figur 5 Hva er din vurdering av deltakernes nytte av fagsamlinger? Besvart av koordinator for universell utforming.

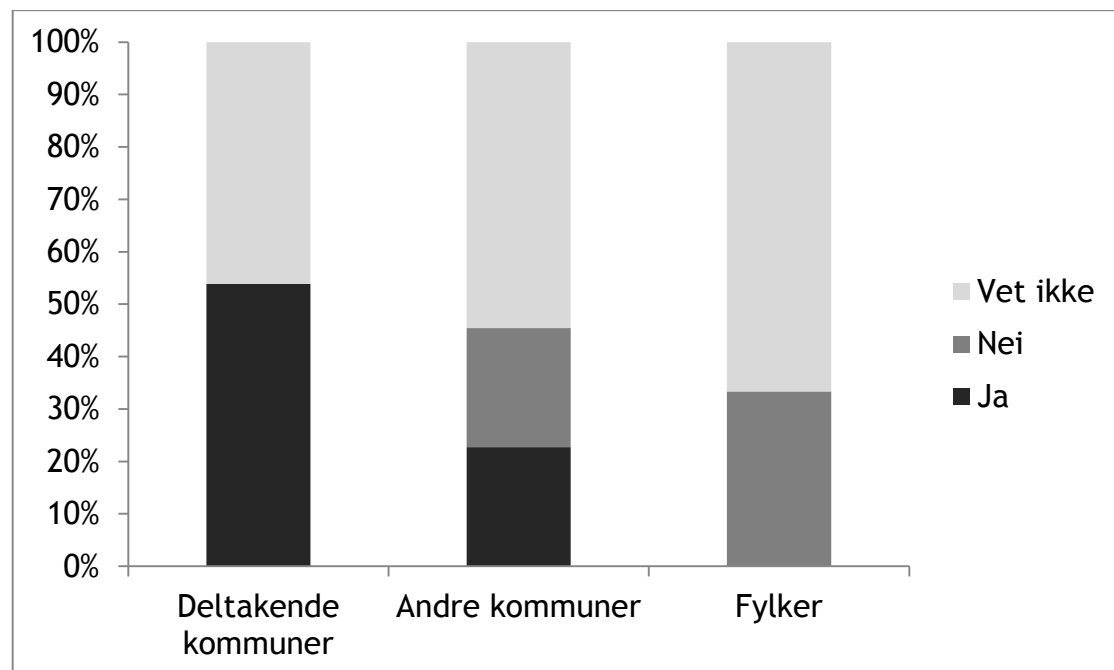
Figur 6 Hvordan ble du klar over at Direktoratet for byggkvalitet holder lokale kurs i universell utforming under kompetanseprogrammet? Prosent av besvarelsene som har oppgitt informasjonskilde. Leder av råd.

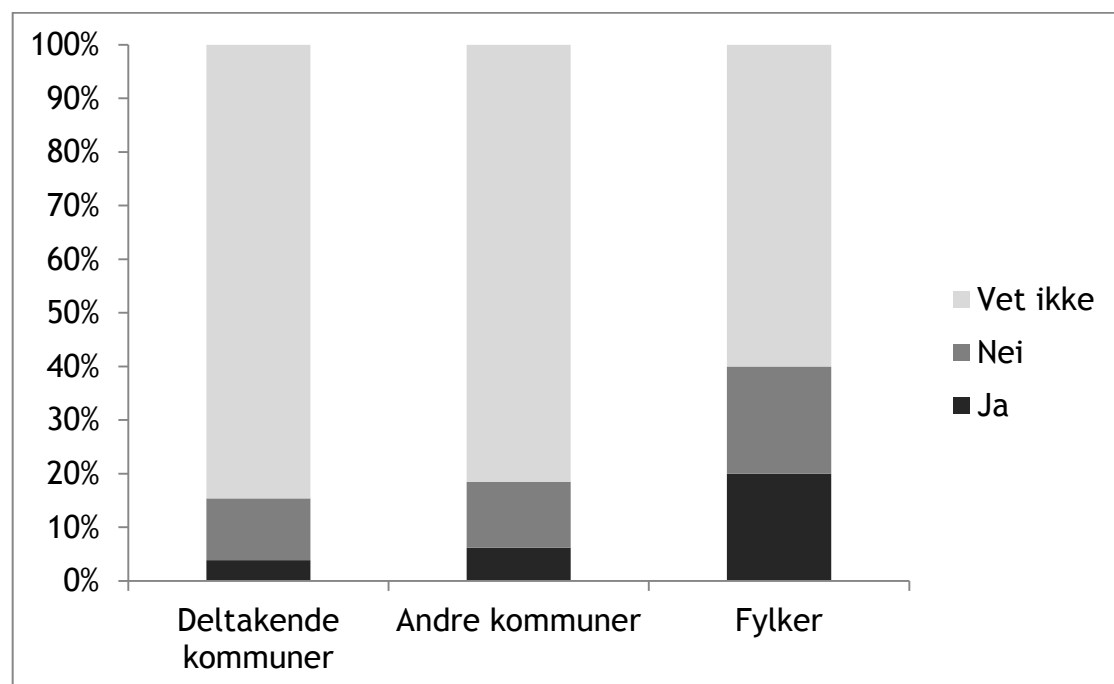
Figur 7 Er du kjent med at kostnaden for innleie av kursinstruktørene dekkes av Direktoratet for byggkvalitet dersom kommune eller fylke ikke selv dekker kostnaden? Leder av råd

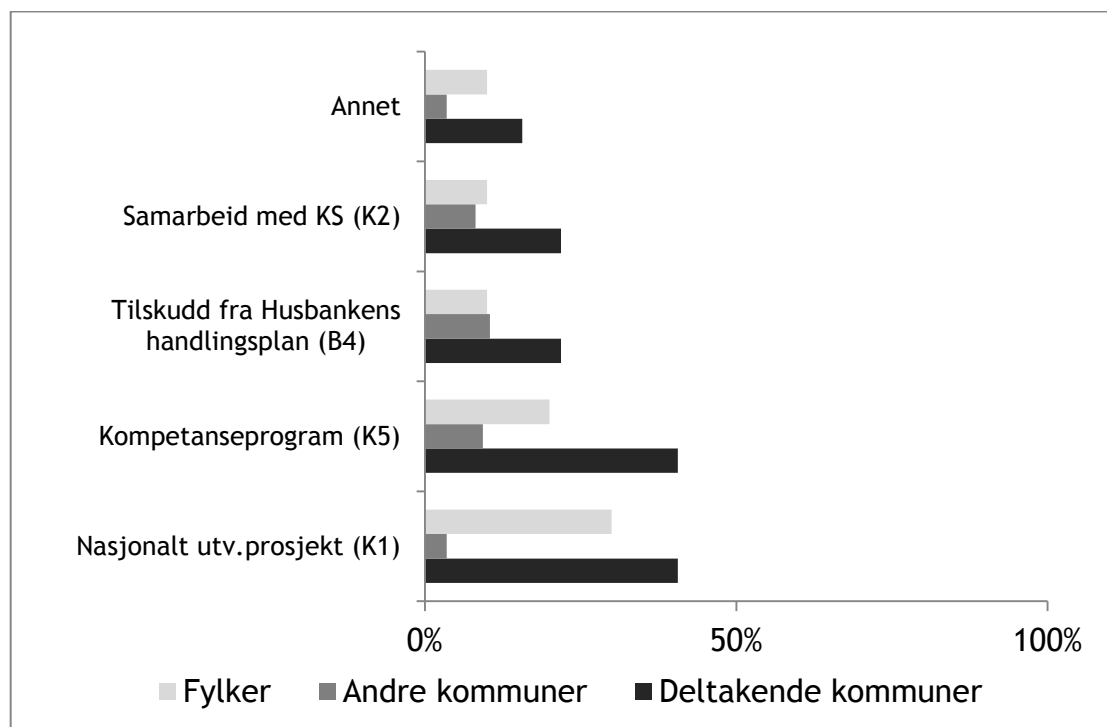
Figur 8 Har ansatte i din kommune/fylkeskommune siden 2011 deltatt på kurs under kompetanseprogrammet (K5)? Besvart av leder av råd.

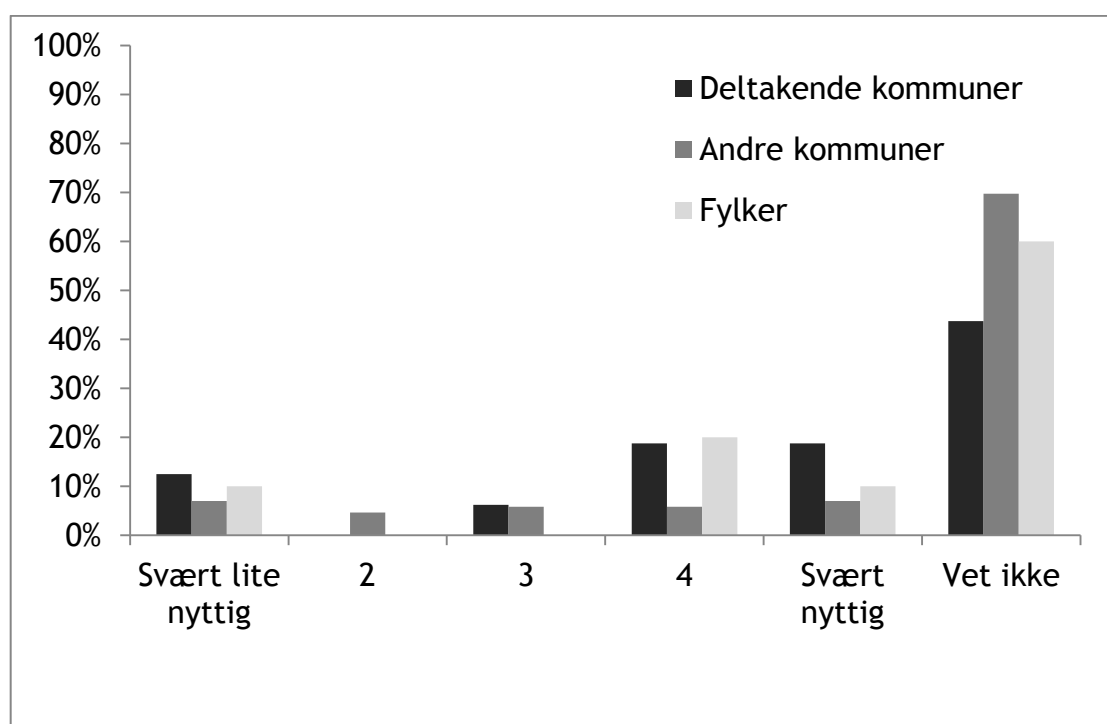
Figur 9 Foreligger det planer om å gjennomføre kompetanseoppbygging under Direktoratet for byggkvalitet sitt kompetanseprogram i din kommune/fylkeskommune? Leder av råd

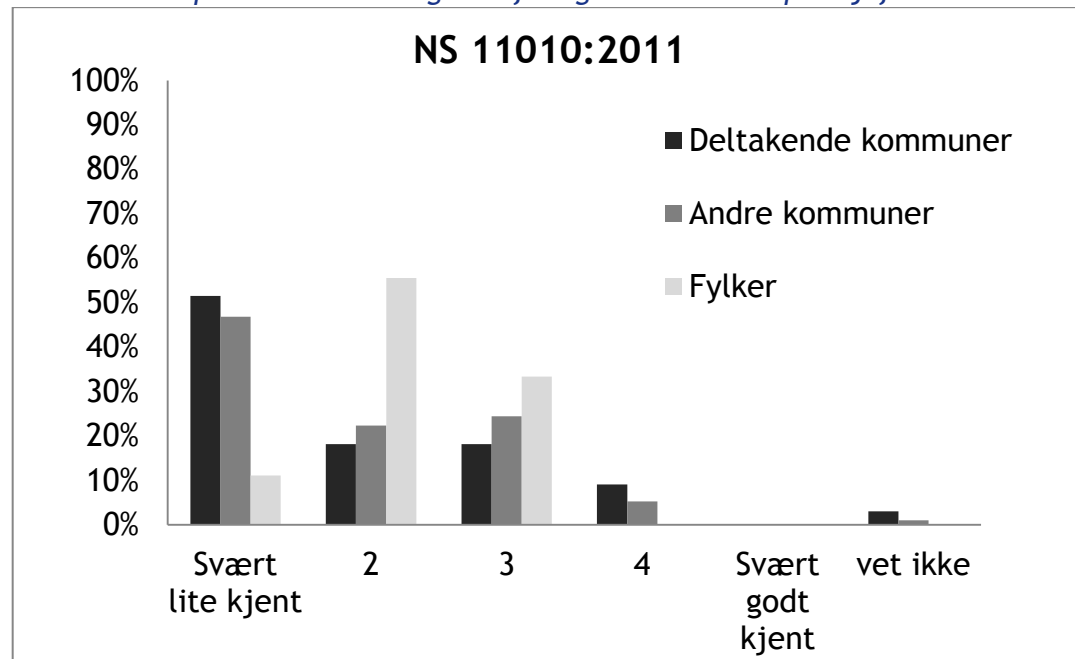
Figur 10 Har ansatte i din kommune/fylkeskommune deltatt på kompetanseoppbyggende tiltak finansiert med statlige tilskuddsmidler? Prosent av besvarelsene som har oppgitt respektive kompetanseoppbyggende tiltak. Leder av råd.

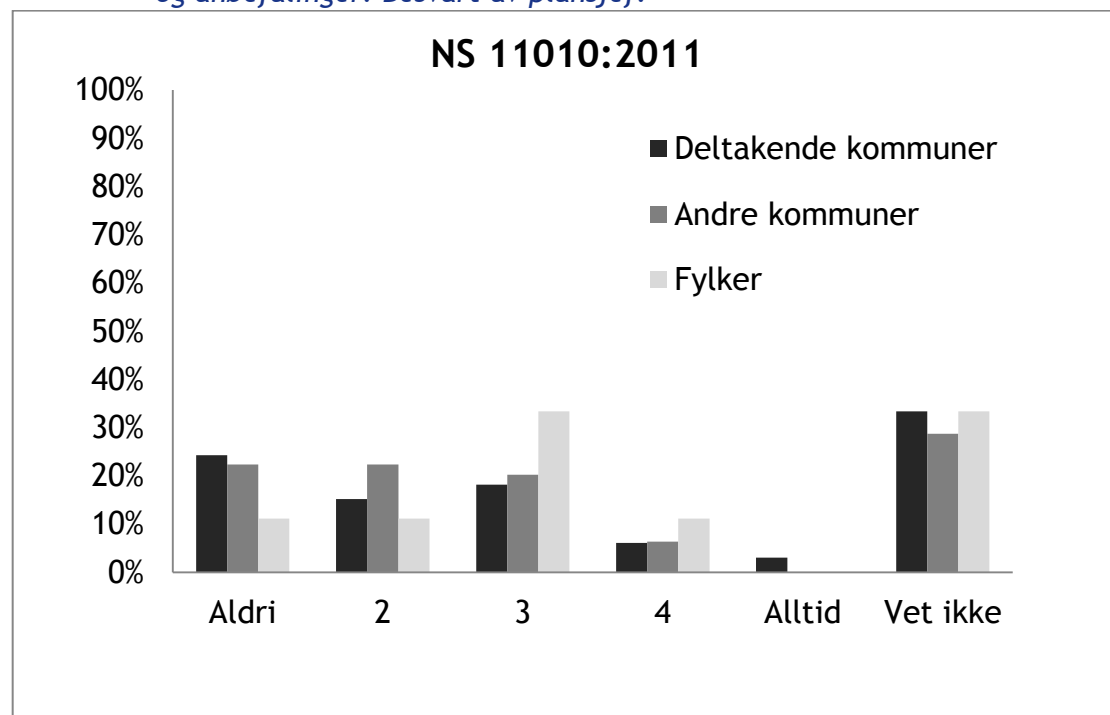
Figur 11 Hvordan opplever du at statlige tilskuddsmidler har vært nyttig for å øke kompetansen i din kommune? Leder av råd

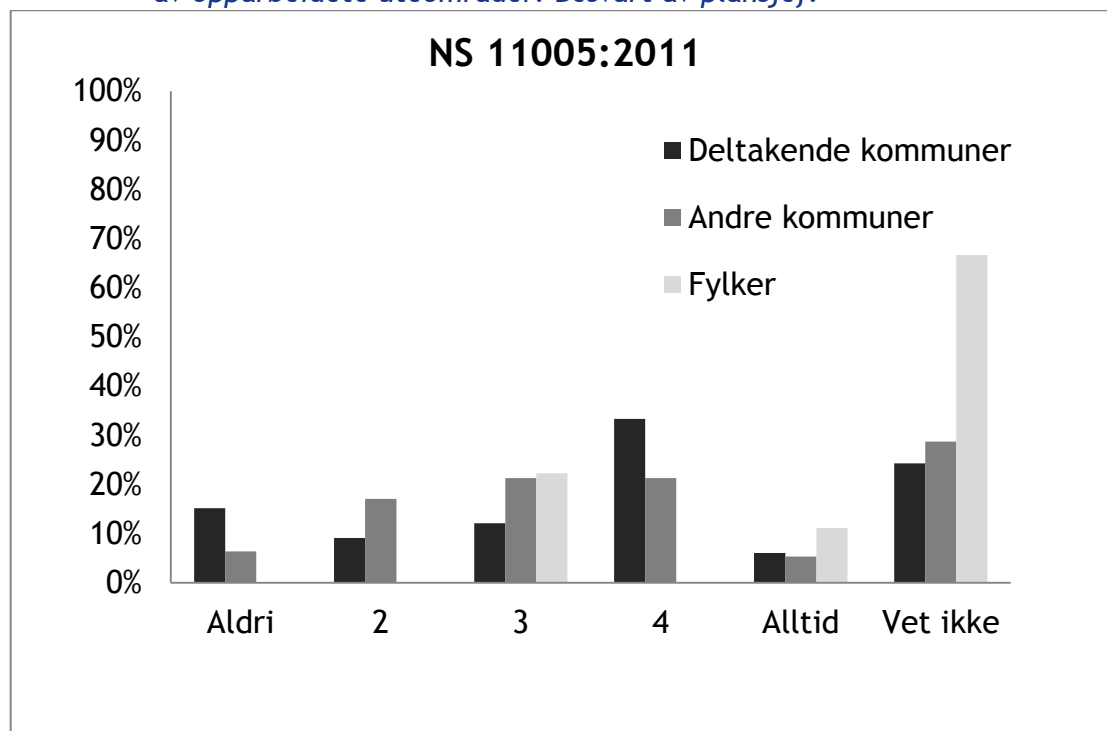
Figur 12 Er du kjent med: NS 11010:2011 Tilgjengelige reiselivsmål - Registrering av prioriterte krav og anbefalinger? Besvart av plansjef.

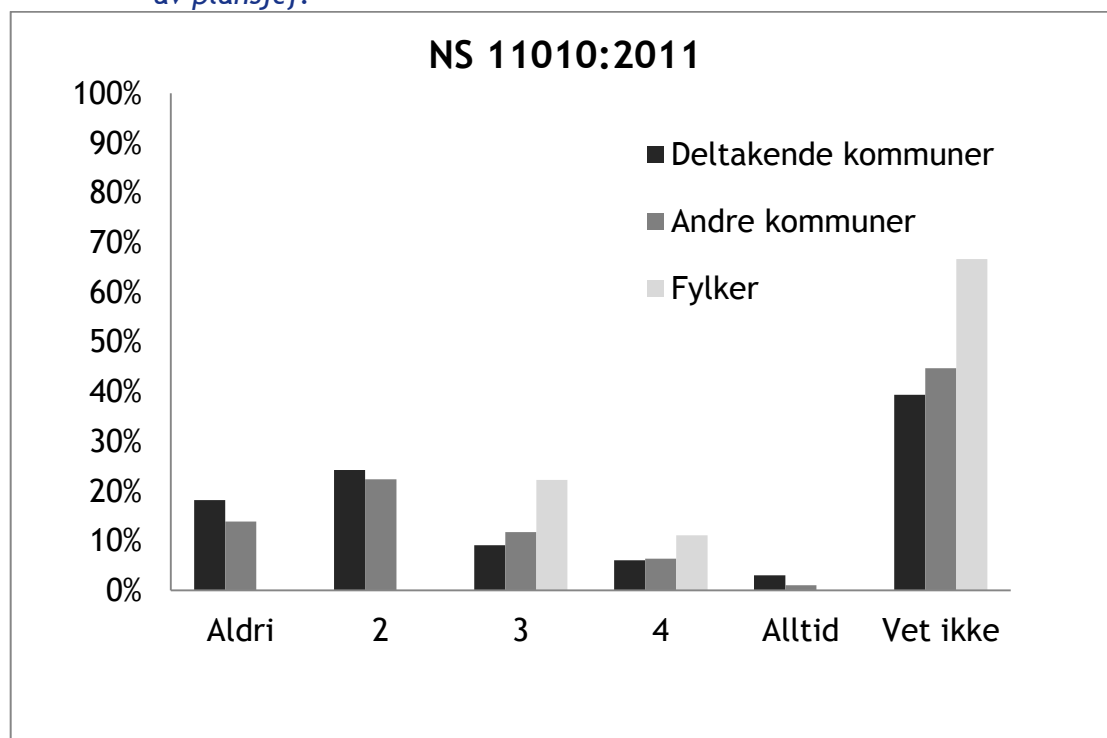
Figur 13 Benytter din kommune/fylkeskommune følgende i planarbeidet: NS 11010:2011 Tilgjengelige reiselivsmål - Registrering av prioriterte krav og anbefalinger? Besvart av plansjef.

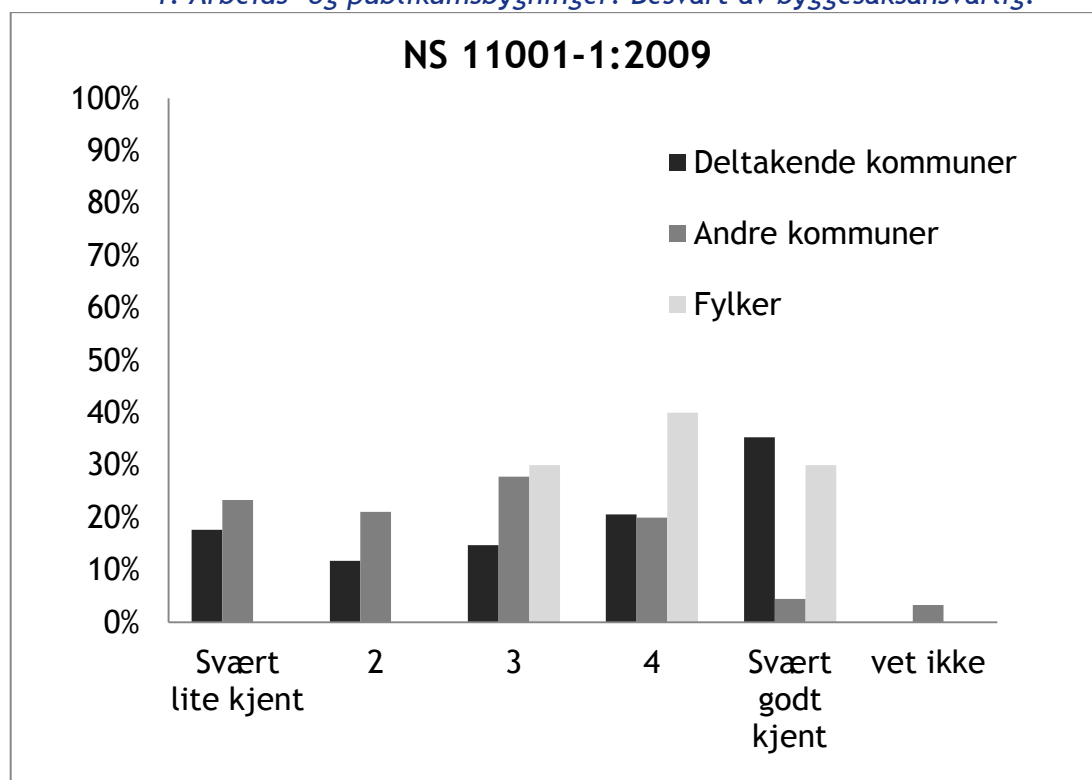
Figur 14 Benytter din kommune/fylkeskommune følgende i arbeid med tilstandskartlegging/vurderinger: NS 11005:2011 Universell utforming av opparbeidete uteområder? Besvart av plansjef.

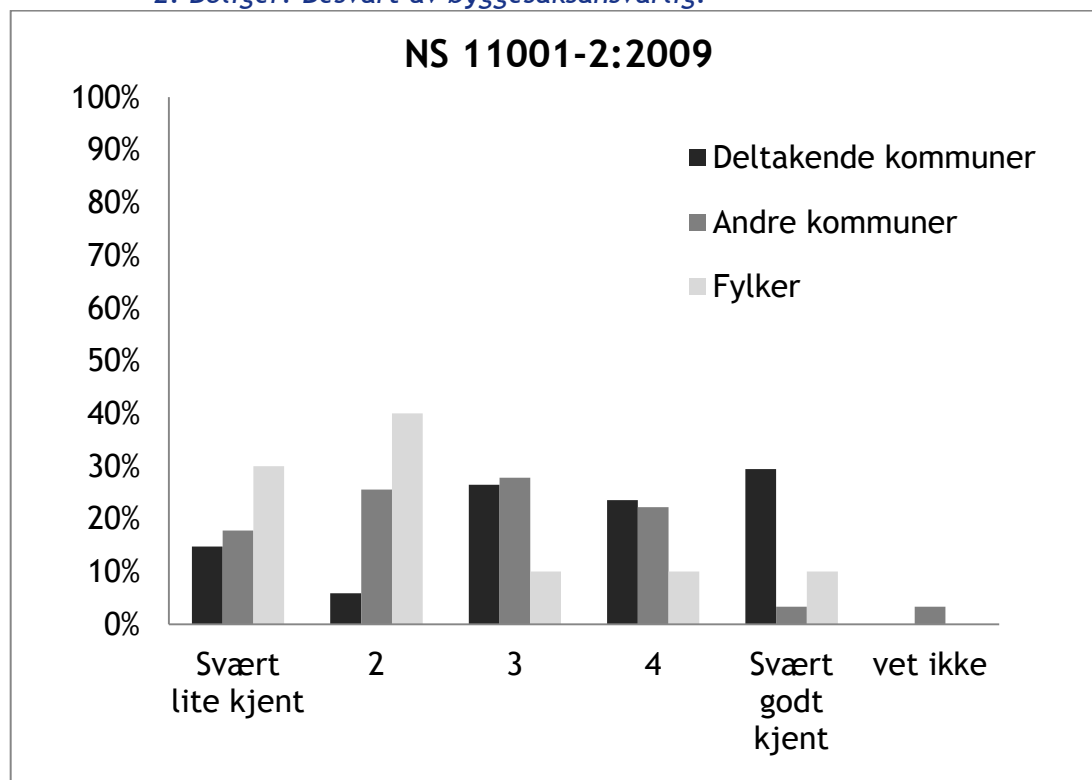
Figur 15 Benytter din kommune/fylkeskommune følgende i arbeid med tilstandskartlegging/vurderinger: NS 11010:2011 Tilgjengelige reiselivsmål - Registrering av prioriterte krav og anbefalinger? Besvart av plansjef.

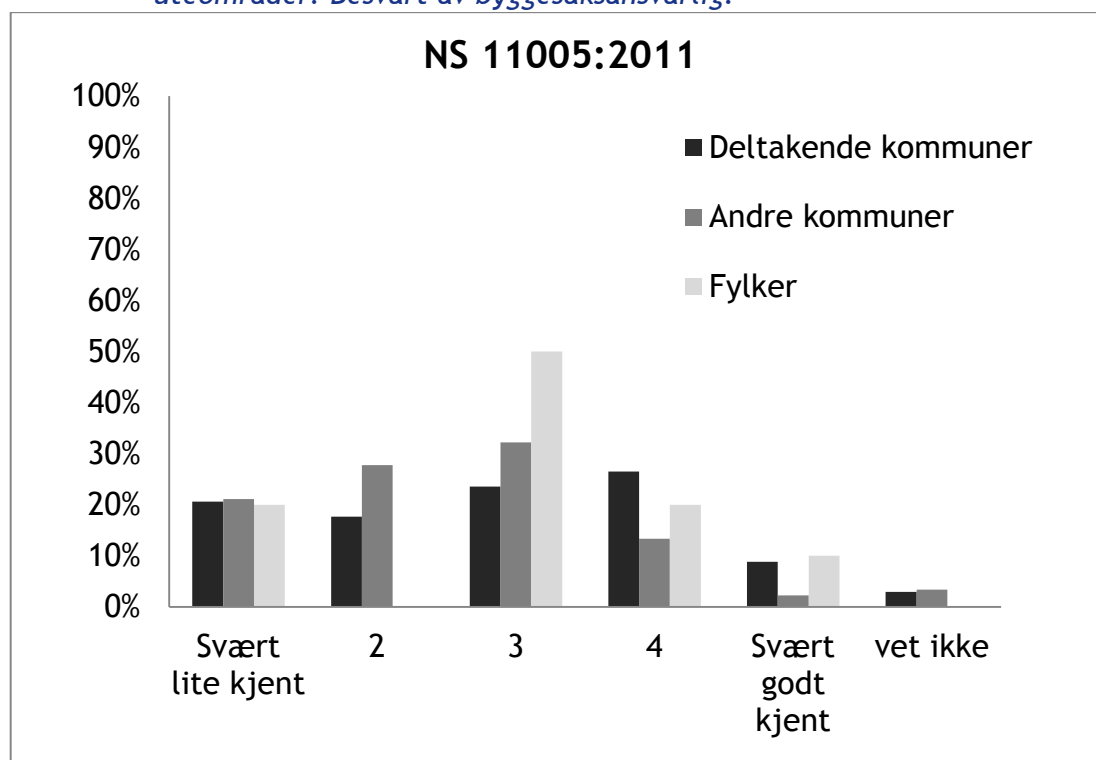
Figur 16 Er du kjent med: NS 11001-1: 2009 Universell utforming av byggverk - Del 1: Arbeids- og publikumsbygninger? Besvart av byggesaksansvarlig.

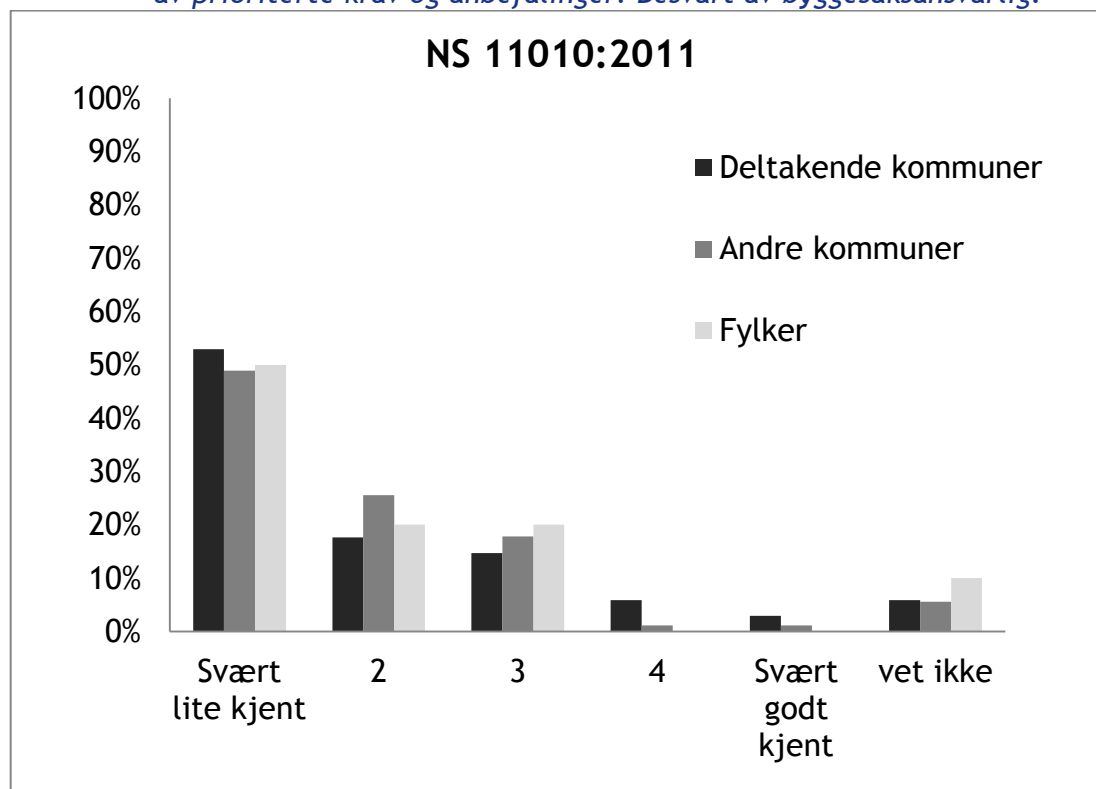
Figur 17 Er du kjent med: NS 11001-2: 2009 Universell utforming av byggverk - Del 2: Boliger? Besvart av byggesaksansvarlig.

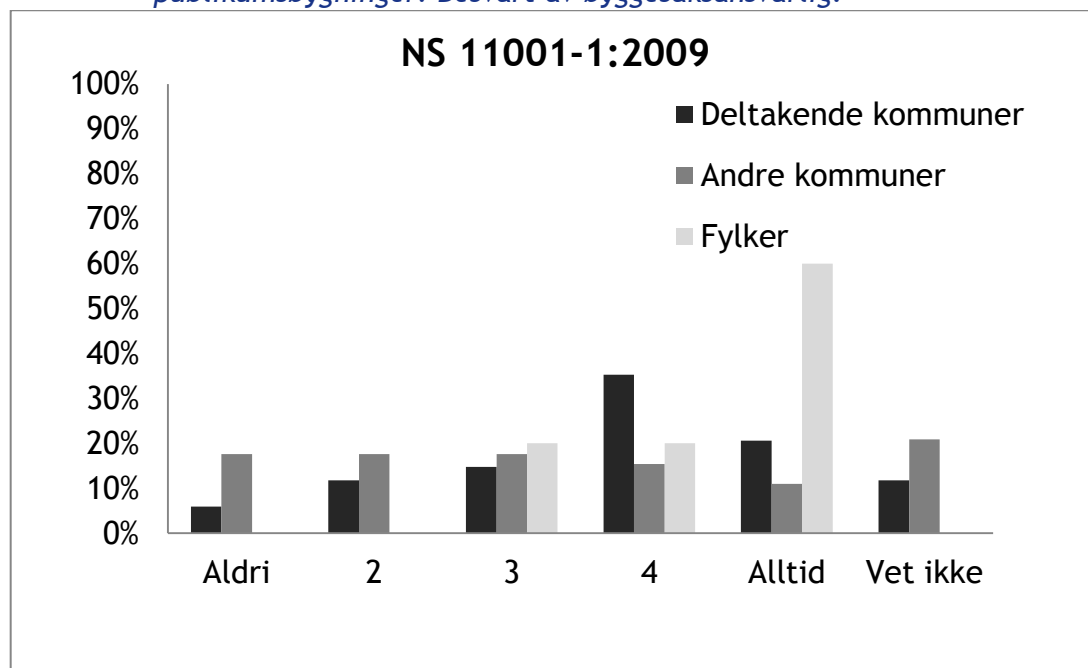
Figur 18 Er du kjent med: NS 11005:2011 Universell utforming av opparbeidete uteområder? Besvart av byggesaksansvarlig.

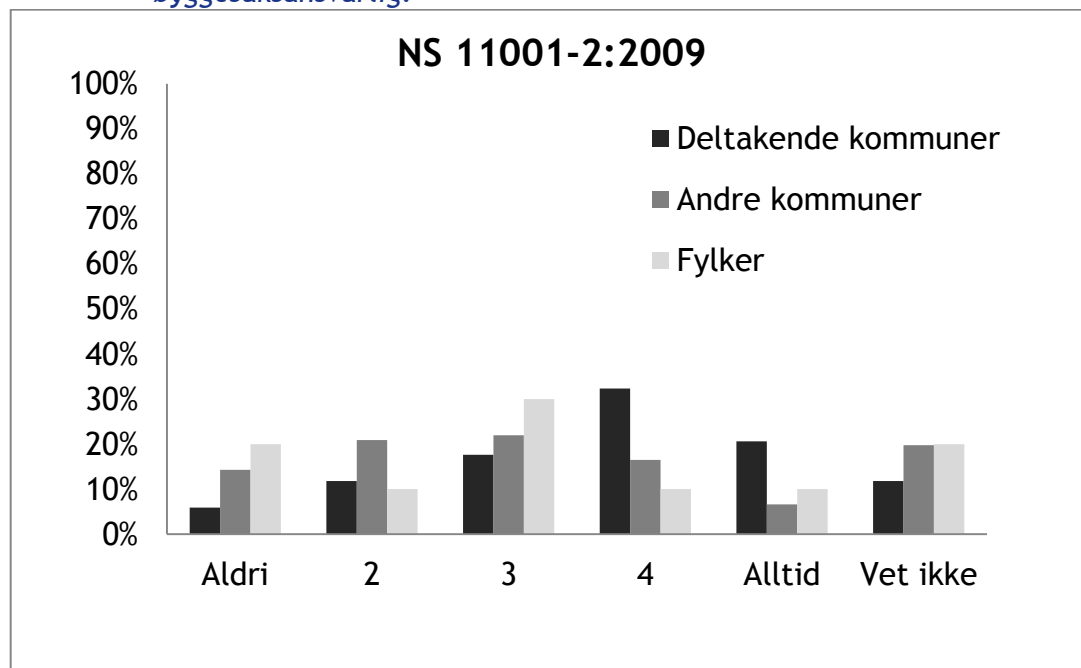
Figur 19 Er du kjent med: NS 11010:2011 Tilgjengelige reiselivsmål - Registrering av prioriterte krav og anbefalinger? Besvart av byggesaksansvarlig.

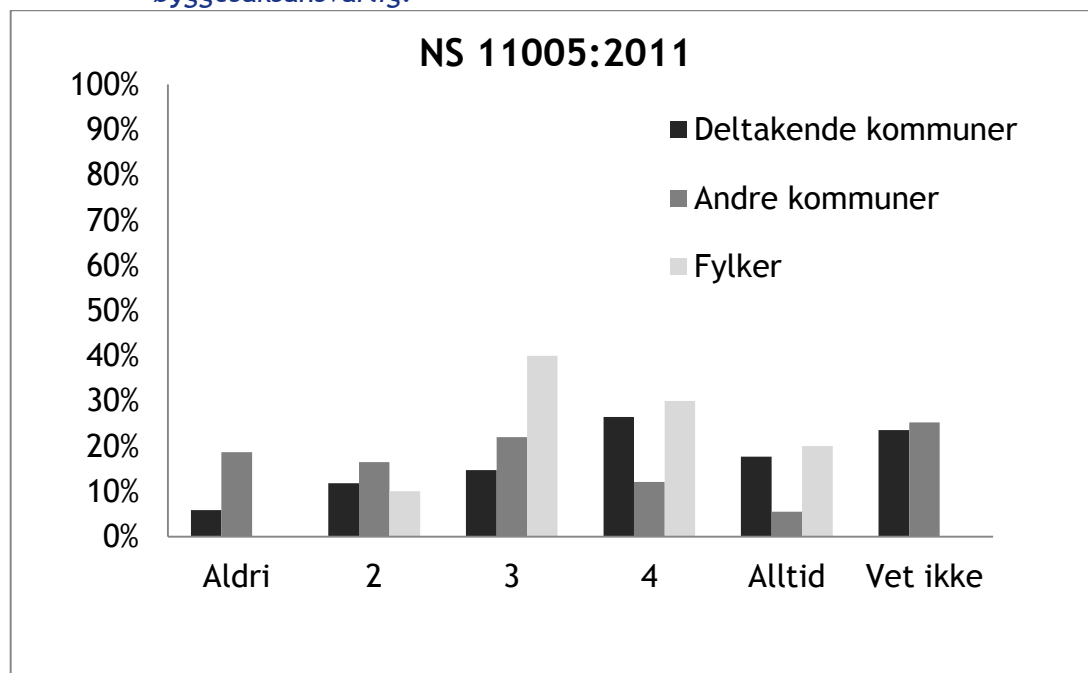
Figur 20 Benytter din kommune/fylkeskommune i deres arbeid: NS 11001-1: 2009
Universell utforming av byggverk - Del 1: Arbeids- og
publikumsbygninger? Besvart av byggesaksansvarlig.

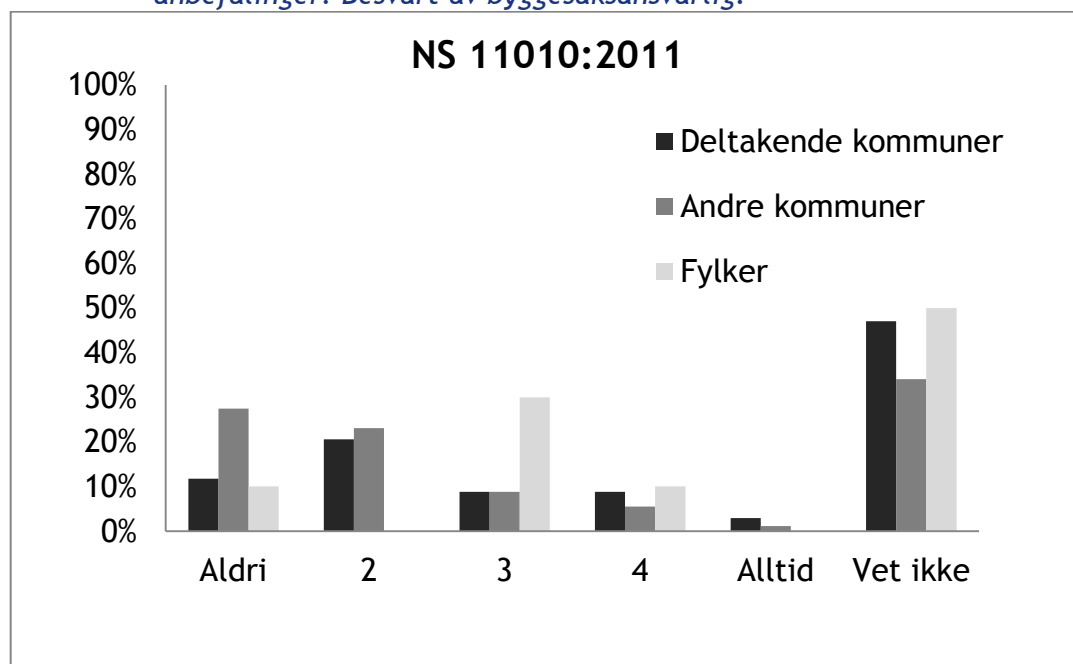
Figur 21 Benytter din kommune/fylkeskommune i deres arbeid: NS 11001-2: 2009
Universell utforming av byggverk - Del 2: Boliger? B Besvart av
byggesaksansvarlig.

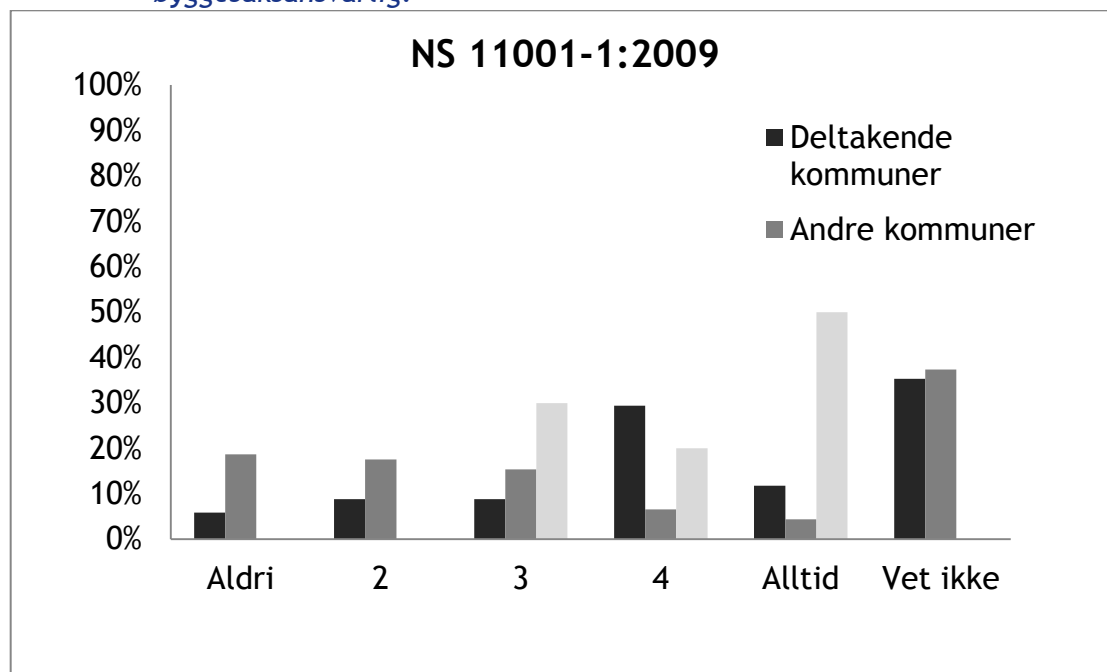
Figur 22 Benytter din kommune/fylkeskommune i deres arbeid: NS 11005:2011
Universell utforming av opparbeidete uteområder? Besvart av byggesaksansvarlig.

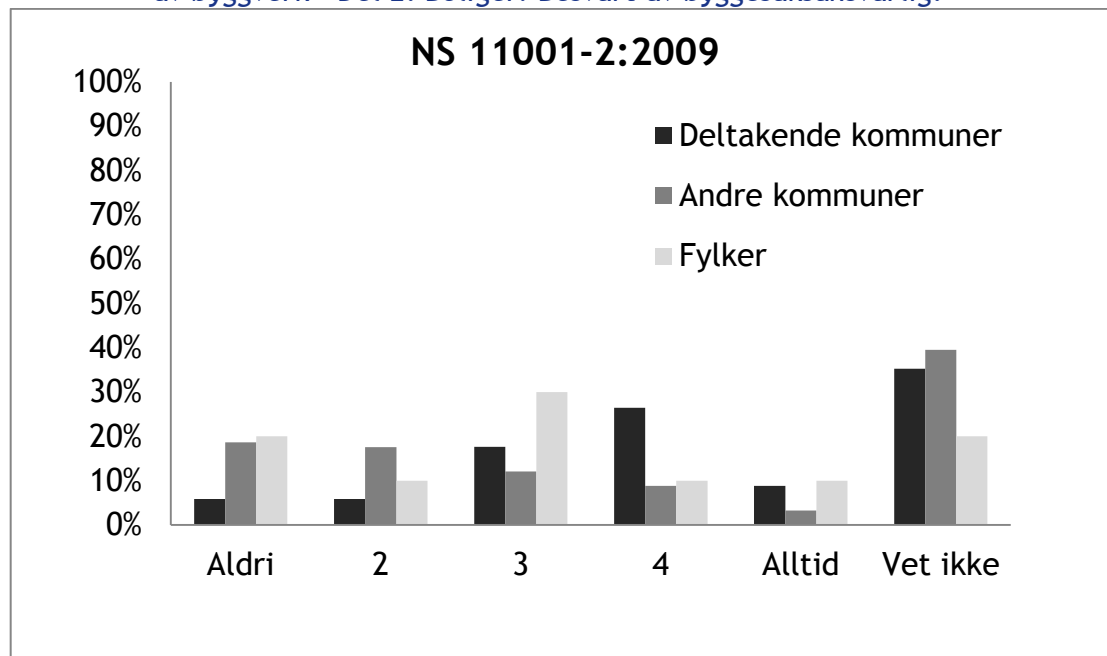
Figur 23 Benytter din kommune/fylkeskommune i deres arbeid: NS 11010:2011
Tilgjengelige reiselivsmål - Registrering av prioriterte krav og anbefalinger? Besvart av byggesaksansvarlig.

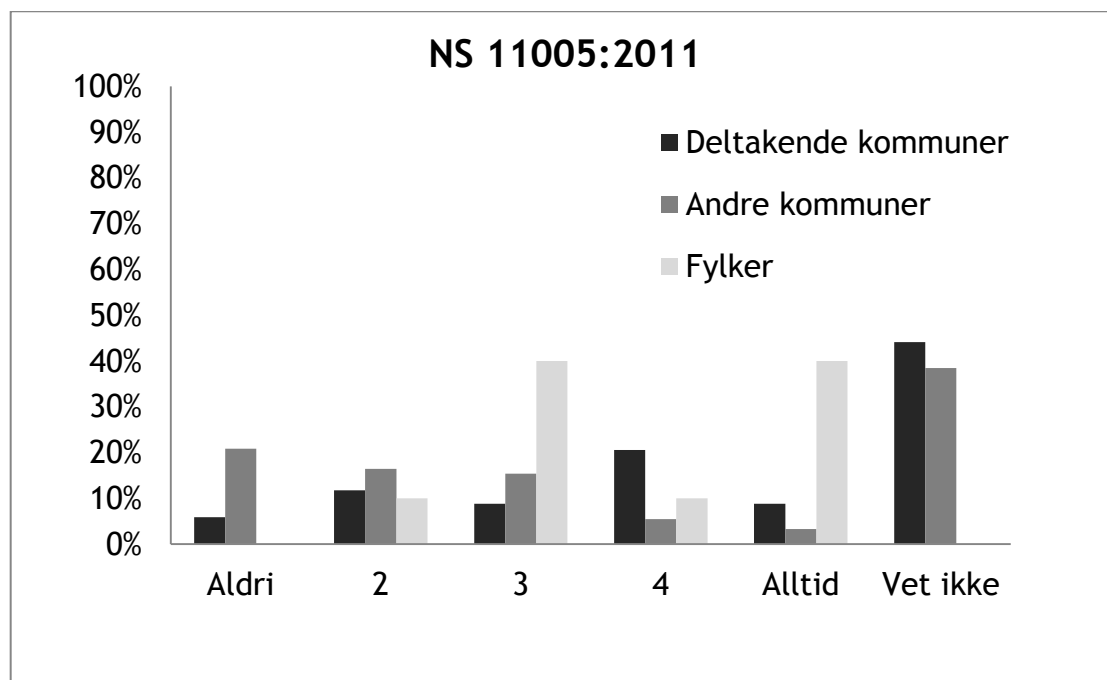
Figur 24 Benytter din kommune/fylkeskommune i deres arbeid med tilstandskartlegging/vurderinger: NS 11001-1: 2009 Universell utforming av byggverk - Del 1: Arbeids- og publikumsbygninger? Besvart av byggesaksansvarlig.

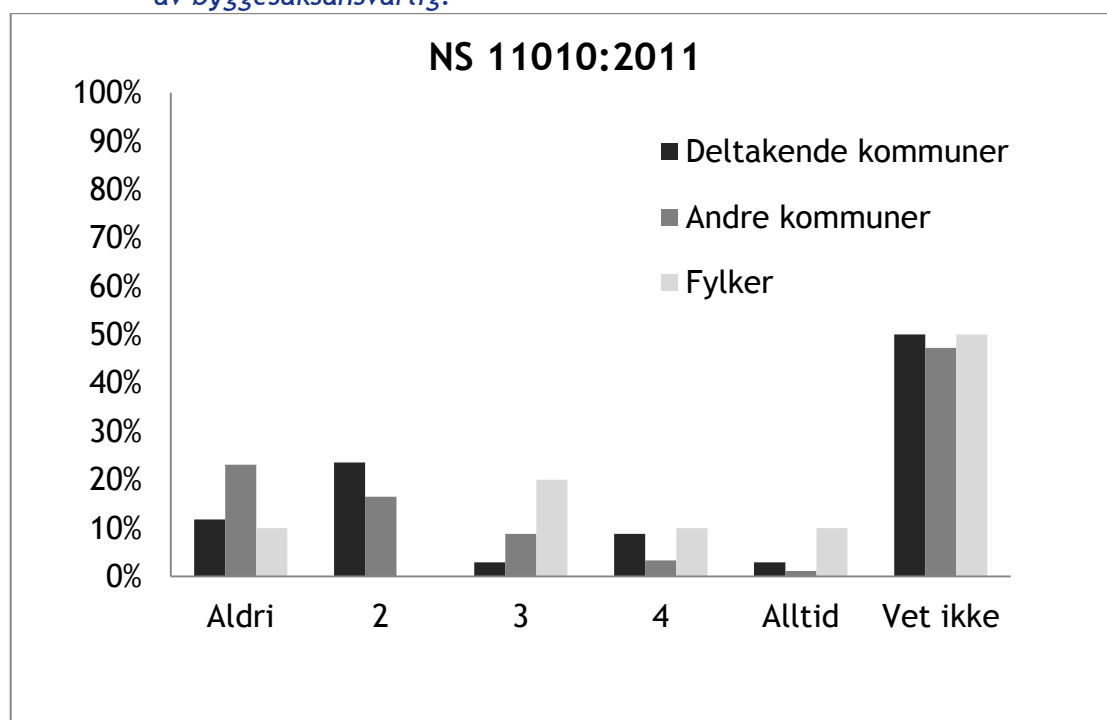
Figur 25 Benytter din kommune/fylkeskommune i deres arbeid med tilstandskartlegging/vurderinger: NS 11001-2: 2009 Universell utforming av byggverk - Del 2: Boliger? Besvart av byggesaksansvarlig.

Figur 26 Benytter din kommune/fylkeskommune i deres arbeid med tilstandskartlegging/vurderinger: NS 11005:2011 Universell utforming av opparbeidete uteområder? Besvart av byggesaksansvarlig.

Figur 27 Benytter din kommune/fylkeskommune i deres arbeid med tilstandskartlegging/vurderinger: NS 11010:2011 Tilgjengelige reiselivsmål - Registrering av prioriterte krav og anbefalinger? Besvart av byggesaksansvarlig.

Tabell 1 Oversikt over antall respondenter i spørreundersøkelsen

Spørsmål	Pilot-kommuner	Andre kommuner	Fylkeskommuner	Besvart av	Betinget spørsmål
Hvor godt kjenner du til «Handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013»?	30	85	10	Leder av råd	Nei
Hvor godt kjenner du til «Handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013»?	29	-	13	Koordinator universell utforming	Nei
Hvor godt kjenner du til «Handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013»?	29	80	9	Plansjef	Nei
Hvor godt kjenner du til «Handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013»?	34	91	10	Byggesaks-ansvarlig	Nei
I hvilken grad opplever du at følgende aktører er kjent med lovendringen i deres planarbeid?	34	93	9	Plansjef	Nei
I hvilken grad opplever du at følgende aktører følger lovendringen i deres planarbeid?	34	94	9	Plansjef	Nei
I hvilken grad er du enig i følgende utsagn: «Handlingsplanen har medført at kommunen/fylkeskommunen selv oppgraderer eksisterende bygg og uteområder»?	34	91	10	Byggesaks-ansvarlig	Nei
I hvilken grad opplever du at følgende aktører med arbeidsoppgaver innenfor bygg- og uteområder er kjent med lovendringen?	33	88	10	Byggesaks-ansvarlig	Nei
I hvilken grad opplever du at følgende aktører med arbeidsoppgaver innenfor bygg- og uteområder følger lovendringen?	33	91	9	Byggesaks-ansvarlig	Nei
Stiller kommunen du arbeider i krav til uavhengig kontroll av universell utforming?	34	91	-	Byggesaks-ansvarlig	Nei
Har ansatte i din kommune/fylkeskommune/fylkesmannen siden 2009 deltatt på kompetanseoppbyggende kurs innen universell utforming på ditt fagområde?	34	91	10	Byggesaks-ansvarlig	Nei
I hvilken grad er du enig i følgende utsagn: «Lovendringen har medført at ansatte i din kommune/fylkeskommune/fylkesmann har deltatt på kompetanseoppbyggende kurs i universell utforming innenfor ditt fagområde»?	30	57	10	Byggesaks-ansvarlig	Ja
Har ansatte i din kommune i perioden etter 2009 deltatt på kurs/aktiviteter under Nasjonalt utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1)?	30	-	13	Koordinator universell utforming	Nei

Forts fra forrige side					
Spørsmål	Pilot-kommuner	Andre kommuner	Fylkeskommuner	Besvart av	Betinget spørsmål
Hva er din vurdering av nytten av nettverkssamlinger?	24	-	11	Koordinator universell utforming	Ja
Hvor mange personer har siden 2009 alt deltatt på fagsamlinger?	24	-	11	Koordinator universell utforming	Ja
Hvem i kommunen/fylkeskommunen har deltatt på fagsamlingene?	24	-	11	Koordinator universell utforming	Ja
Hva er din vurdering av deltakernes nytte av fagsamlinger?	22	-	11	Koordinator universell utforming	Ja
Vi ber nå om en samlet vurdering av hele tiltaket <i>Nasjonalt utviklingsprosjekt i fylkeskommuner og kommuner (K1)</i> . Hvor viktig mener du at tiltaket er for å inkludere universell utforming i kommunens/fylkeskommunens mål og strategier?	30	-	13	Koordinator universell utforming	Nei
Er du kjent med at det foreligger kursmateriell knyttet til universell utforming på hjemmesiden til Direktoratet for byggkvalitet ?	33	86	10	Leder av råd	Nei
Har din kommune/fylkeskommune benyttet kursmateriell knyttet til universell utforming fra hjemmesiden til Direktoratet for byggkvalitet i forbindelse med intern kompetanseoppbygging?	17	25	5	Leder av råd	Ja
Er du kjent med at Direktoratet for byggkvalitet har kursinstruktører som holder lokale kurs i universell utforming under kompetanseprogrammet?	33	86	10	Leder av råd	Nei
Hvordan ble du klar over at Direktoratet for byggkvalitet holder kurs i universell utforming under kompetanseprogrammet?	13	22	-	Leder av råd	Ja
Er du kjent med at kostnaden for innleie av kursinstruktørene dekkes av Direktoratet for byggkvalitet dersom kommune eller fylke ikke selv dekker kostnaden?	13	22	-	Leder av råd	Ja
Har ansatte i din kommune/fylkeskommune siden 2011 deltatt på kurs under kompetanseprogrammet?	13	22	-	Leder av råd	Ja
Foreligger det planer om å gjennomføre kompetanseoppbygging under Direktoratet for byggkvalitet sitt kompetanseprogrammet i din kommune/fylkeskommune?	26	81	-	Leder av råd	Ja
Hvor viktig mener du tiltaket er for å øke kompetansen om universell utforming blant kommunalt ansatte og politikere i din kommune?	32	86	10	Leder av råd	Ja

Forts. fra forrige side					
Spørsmål	Pilot-kommuner	Andre kommuner	Fylkeskommuner	Besvart av	Betinget spørsmål
Har ansatte i din kommune/fylkeskommune deltatt på kompetanseoppbyggende tiltak finansiert med statlige tilskuddsmidler	32	86	10	Leder av råd	Nei
Hvordan opplever du at statlige tilskuddsmidler har vært nyttig for å øke kompetansen i din kommune?	32	86	10	Leder av råd	Nei
Er du kjent med følgende standarder? (NS 11005:2011 og NS 11010:2011)	33	94	9	Byggesaks-ansvarlig	Nei
Benytter din kommune/fylkeskommune følgende standarder i planarbeidet? (NS 11005:2011 og NS 11010:2011)	33	94	9	Byggesaks-ansvarlig	Nei
Benytter din kommune/fylkeskommune følgende standarder i deres arbeid med tilstandskartlegging og vurderinger av eksisterende bygg- og uteområder? (NS 11005:2011 og NS 11010:2011)	33	94	9	Byggesaks-ansvarlig	Nei
Er du kjent med følgende standarder? (NS 11001-1: 2009, NS 11001-2: 2009, NS 11005:2011 og NS 11001-1: 2009)	34	90	10	Plansjef	Nei
Benytter din kommune følgende standarder i deres arbeid? (NS 11001-1: 2009, NS 11001-2: 2009, NS 11005:2011 og NS 11001-1: 2009)	34	91	10	Plansjef	Nei
Benytter din kommune følgende standarder i deres arbeid med tilstandskartlegging og vurderinger av eksisterende bygg- og uteområder? (NS 11001-1: 2009, NS 11001-2: 2009, NS 11005:2011 og NS 11001-1: 2009)	34	91	10	Plansjef	Nei

Universell utforming AS
Kongens gate 9
0153 Oslo

E-post:
post@universellutforming.org
Telefon: 930 16 217
Org.nr.: 993 412 279

www.universellutforming.org

oslo**economics**

Besøksadresse:
Dronning Mauds gate 10
0250 Oslo

Postadresse:
1540 Vika, 0117 Oslo

E-post: post@osloeconomics.no
Telefon: +47 21 99 28 00
Faks: +47 966 30 090
Org. nr.: 993 924 741

www.osloeconomics.no

